

T. C.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

İSTANBUL'DA BULUNAN SIĞINMACILAR ÜZERİNDE ZORUNLU
GÖÇÜN TRAVMATİK ETKİLERİ: ZORLU KOŞULLARA KARŞI
RUHSAL DAYANIKLILIK VE SIĞINMACILARIN “EV” ALGILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KAN

111106113

İstanbul, 2013

T. C.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

İSTANBUL'DA BULUNAN SIĞINMACILAR ÜZERİNDE ZORUNLU
GÖÇÜN TRAVMATİK ETKİLERİ: ZORLU KOŞULLARA KARŞI
RUHSAL DAYANIKLILIK VE SIĞINMACILARIN “EV” ALGILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERVE KAN

111106113

Danışman Öğretim Üyesi:

Yrd. Doç. Dr. Özden Havva BADEMCİ

İstanbul, 2013

ÖNSÖZ

2012 yılında bir Türkiye-Ermenistan uzlaşma projesi olan “Birbirimizle Konuşmak” projesi için Ermenistan’a gittimde, bu proje süresince gözlemlediklerimin yüksek lisans tezimde bu kadar büyük bir rol oynayacağını tahmin edemezdim. Oradaki köylerde, 1915’te yaşananlardan sonra zorla yerlerinden edilmiş Ermenilerden sonraki kuşaklarla sözlü tarih çalışmaları yapmak ve bu kişilerin yaşadıkları toprakları “evleri” olarak algılamadıklarına ve hiç görmedikleri Anadolu topraklarını yıllarca orada yaşamış gibi anlatmalarına şahit olmak, beni “ev” algısı üzerinde araştırma yapmaya teşvik etti.

Bu çalışmada, öncelikle biz proje katılımcılarına yüreklerini ve evlerini bu kadar şeffaf bir şekilde açan görüşme yaptığımız Ermenilerin oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Sonrasında bu konunun “ev” ve zorunlu göç konusuna evrilmesiyle birlikte, İstanbul’da kalan sığınmacıların dünyalarına bir nebze de olsa dahil olma şansı yakalamış oldum. Karşılaştıkları tüm zorluklara rağmen hayata tutunmaya çalışan ve hayallerine sarılan bu insanların gösterdikleri ruhsal dayanıklılık benim için oldukça öğretici oldu.

Tez yazma sürecinde ve genel olarak hayata dair bir bakış açımın oluşmasında şüphesiz ki birçok kişinin emeği geçti. Öncelikle tüm gözlemlerimi ve çalışmalarımı bir araştırmaya dönüştürme aşaması olan tez yazma sürecinde konuya ilişkin bilgisi ve yönlendirmeleriyle bana destek olan Sevgili Tez Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Özden Havva Bademci’ye çok teşekkür ederim.

Lisans döneminde tanıştığım, fakat sonrasında bir daha hiç kopmadığım Değerli Hocam Leyla Welkin’in beni ruh sağlığında travma alanıyla tanıştırması ve birlikte gerçekleştirdiğimiz işlerin bu noktaya gelebilmemde büyük payı olduğunu düşündüğüm için kendisine çok teşekkür ederim.

Bilim İnsanı Destekleme Bursu adı altında lisans dönemimden itibaren 7 yıldır bana maddi anlamda destek sağlayan Tübitak’a teşekkür ederim.

Hayatım boyunca tüm zorlu zamanlarımda yanımda olan ve beni destekleyen canım dostum Merve Cingöz’e hayatımdaki varlığı için çok teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca beni hep destekleyen ve bana güvenen aileme çok teşekkür ederim.

13.Ekim.2013

Merve Kan

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, İstanbul'da geçici olarak ikamet eden sığınmacıların yaşadıkları zorunlu göçün, onların üzerindeki olası travmatik etkilerini, bu kişilerin daha önce yaşadıkları ve şu anda içinde buldukları zorlu koşullara karşı ruhsal dayanıklılıklarını ve “ev” algılarını üç sığınmacının yaşam öyküsü üzerinden anlamaya çalışmaktır. Çalışma aynı zamanda sığınmacıların İstanbul'da kaldıkları zaman içerisinde karşılaştıkları zorluklara, bu zorluklar karşısında sığınmacıların neler hissettiklerine ve bunların nasıl üstesinden geldiklerine odaklanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda TOHAV (Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı) ve Göçmen Dayanışma Ağı kontaklarıyla ulaşılan üç sığınmacıyla nitel bir araştırma yöntemi olan yaşam öyküsü analizi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Yapılan görüşmelerin sonucunda sığınmacıları zorunlu göçe mecbur bırakan temel sebeplerin literatürle de uyumlu bir şekilde bu sığınmacıların ülkelerinde yaşadıkları şiddet, baskı ve korku olduğu, yaşanan kayıpların bu süreci hazırladığı ve kırılma noktası olaylarla da göçün gerçekleştiği bulguları elde edilmiştir.

Sığınmacıların olumlu çocukluk yaşantıları ve sahip oldukları güçlü baba figürünün, bu olumlu yaşantıları içselleştirerek, sahip oldukları ruhsal dayanıklılığa katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Sığınmacıların, yaşadıkları çeşitli zorluklara rağmen hayallerine ve ideallerine sıkı sıkıya sarıldıkları ve İstanbul'daki belirsiz hayatları içerisinde bu hayallerini canlı tutmaya çalıştıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ruhsal dayanıklılık, sığınmacılar, travmatik etkiler, zorunlu göç.

ABSTRACT

The aim of this research is to try to understand the possible traumatic effects of forced migration experienced by asylum seekers residing temporarily in İstanbul, their resilience against hard conditions experienced previously and in their current situations. Also, their perception of “home” by means of their biographies is also analyzed. Moreover, the research focuses on the hardships that asylum seekers face, what they feel about them and how they overcome these hardships. Qualitative methodology was employed, specifically biographical analysis during interviews with three asylum seekers contacted with the help of contacts in TOHAV (Foundation for Society and Legal Studies) and The Migrants Solidarity Network.

The conclusions drawn from the interviews correlate with the literature that violence, pressure, fear and losses experienced by asylum seekers in their home countries are catalysts which push asylum seekers to ‘breaking point’ after which they choose to seek asylum.

It is observed that asylum seekers’ positive childhood experiences and strong father figures have contributed to their resilience by helping to internalize these positive experiences. It is seen that although asylum seekers face diverse hardships they remain strongly attached to their dreams and ideals during their precarious lives in İstanbul.

Key Words: Asylum seekers, forced migration, resilience, traumatic effects.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Göç Olgusu.....	3
1.1.1. Zorunlu Göç Olgusu.....	4
1.1.2. Dünya’da ve Türkiye’de Göç Olgusu.....	4
1.2. Zorunlu Göç Yaşantıları ve Sığınmacı Deneyimi.....	9
1.3. Psikolojik Bir Süreç Olarak Sığınmacı ve Mülteci Deneyimi.....	10
1.3.1. Kayıp, Yas ve Melankoli.....	12
1.3.1.1. Ev Olgusu ve İşlevi.....	16
1.3.1.2. Evin Kaybı.....	18
1.3.1.2.1. Kültür Şoku.....	20
1.3.1.2.2. Dil.....	22
1.3.2. Travmatik Etkiler.....	24
1.3.2.1. Göç Sonrası Tetiklenen Anksiyete ve Korkular.....	28
1.3.2.2. Savunma Mekanizmalarına Başvurma.....	29
1.3.2.3. Somatik Semptomlar.....	30

1.3.3. Geleneksel Travma Yaklaşımına Eleştirel Bir Bakış ve Travmatik Olayın Sosyo-Politik Bağlam İçerisinde Değerlendirilmesi.....	32
1.3.4. Göç Sonrası Ortamın Sığınmacılar Üzerindeki Etkisi.....	34
1.4. Zorunlu Göç Süreci ve Sonrasında Kimliğin Yeniden Yapılandırılması.....	36
1.5. Ruhsal Dayanıklılık.....	37
1.6. Göçte Olgunlaşma Fırsatları.....	40
1.7. Araştırmanın Amacı.....	42
1.8. Araştırmanın Önemi.....	42
2. YÖNTEM.....	44
2.1. Nitel Araştırma.....	44
2.2. Yaşam Öyküsü Analizi.....	46
2.3. İçerik Analizi.....	49
2.4. Nitel Araştırmalarda Etik.....	50
2.5. Araştırma Örnekleme.....	53
2.6. İşlem.....	54
2.7. Sığınmacıların Kısa Yaşam Öyküleri.....	54
2.7.1. Kinah'ın Kısa Yaşam Öyküsü.....	54
2.7.2. Sow'un Kısa Yaşam Öyküsü.....	55
2.7.3. Bass'ın Kısa Yaşam Öyküsü.....	57
3. BULGULAR.....	59
3.1. Çocukluk Yaşantıları.....	59
3.1.1. Olumlu Çocukluk Yaşantıları.....	60
3.1.2. Güçlü Baba Figürü.....	61

3.2. Zorunlu Göçü Hazırlayıcı Föktörler.....	64
3.2.1. Şiddet, Baskı, Korku Deneyimleri.....	64
3.2.2. Kayıplar.....	65
3.2.2.1. Babanın Kaybı.....	66
3.2.3. Kendini Gerçekleştirememe.....	69
3.2.4. Kırılma Noktası Olaylar.....	70
3.2.5. Daha İyi Bir Yaşam Umudu.....	71
3.3. Ülkeden Ayrılma: Kayıplar.....	73
3.3.1. Evin Kaybı.....	73
3.3.1.1. Dilin Kaybı.....	74
3.4. Türkiye’de Sığınmacı Olmak.....	76
3.4.1. Temel İhtiyaçların Karşılanmasında Yaşanan Zorluklar.....	76
3.4.1.1. Maddi Zorluklar.....	76
3.4.2. Yasal Zorluklar.....	78
3.4.2.1. Çalışma İzninin Olmaması.....	78
3.4.2.2. Hareket Özgürlüğünün Kısıtlanması.....	80
3.4.3. Belirsizlik ve Çaresizlik.....	80
3.4.3.1. Üçüncü Ülkeye Yerleşme.....	81
3.5. Ruhsal Dayanıklılık.....	82
3.5.1. Gelecek Hayalleri ve Umutlar.....	82
3.5.2. Sosyal Ağlar.....	84
3.6. Ruhsal Durum.....	86

3.6.1. Başa Çıkma (Savunma) Mekanizmaları.....	86
3.6.2. Suçluluk ve Pişmanlık.....	88
3.6.3. Hafıza: Yolculuğun Hikayesi.....	89
3.6.4. İyileştiriciler.....	91
3.6.4.1. Bağ Kuran Nesne.....	91
4. TARTIŞMA.....	93
4.1. Sığınmacıların Aile Yapılarının Tartışılması.....	93
4.1.1. İfade Edilen Olumlu Çocukluk Yaşantıları.....	93
4.1.2. Babanın Çocuk Gelişimindeki Rolü, Güçlü Baba Figürü ve Babanın Kaybı.....	95
4.2. Zorunlu Göçü Hazırlayıcı Nedenlerin Tartışılması.....	97
4.2.1. Şiddet, Baskı ve Korku.....	97
4.2.2. Kayıplar.....	98
4.3. Ruhsal Dayanıklılığın Tartışılması.....	99
4.4. Sığınmacıların Türkiye’deki Yaşamlarının Tartışılması.....	101
4.4.1. Yasal Zorluklar ve Bu Zorluklara Bağlı Olarak Temel İhtiyaçların Karşılansmasında Yaşanan Zorluklar.....	101
4.4.2. Belirsizlik ve Çaresizlik.....	102
4.5. Sığınmacıların Ruhsal Durumlarının Tartışılması.....	103
4.5.1. Zorunlu Göç Sonrası Yaşanan Kayıplar ve Etkileri.....	104
5. SONUÇ.....	105
KAYNAKLAR.....	107
Özgeçmiş.....	121

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Göç, değişen ve küreselleşen dünyada sıkça karşımıza çıkan bir durumdur. Göçün sonucunda toplumları, kültürleri ve insanların psikolojik durumlarını etkileyen birçok durum ortaya çıkmaktadır. Göç hareketleri son yıllarda yoğunlaşmış olsa da aslında göç olgusu günümüze özgü değildir. Fakat modern dünyanın oluşum aşamasından ve özellikle modern ulusal devletlerin kuruluşundan itibaren kitlesel olarak gerçekleştirilen zorunlu göçler de tarihte yerini almaya başlamıştır (Peker ve Sancar, 2000).

İnsanoğlu yerleşik hayat geçtiğinden beri her zaman mülteci olma, doğal afetler, kişilerarası ve gruplar arası çatışmalarla, savaşla ve toprak kavgasıyla köklerinden kopma riski ile karşı karşıyadır. Bir hastalığın başlangıcı, sevilen kişilerin kaybı, evi terk etme, boşanma gibi diğer potansiyel acı verici olaylar gibi mülteci olmak da kişide kaygı yaratan yaşam olaylarına neden olabilmekte ve bu durumlar kişilerde, ailelerde veya toplumlarda geçici veya kalıcı psikolojik işlev bozukluklarına neden olabilmektedir. Fakat bu olaylar tüm bu zorlu yanlarına rağmen olumlu sonuçlara da neden olabilmekte ve kişinin daha uygun baş etme mekanizmaları geliştirmesine, aile bireyleri arasındaki uyumun artmasına ve kişinin kendi hayatını yeniden değerlendirmesine neden olabilmektedir (Papadopoulos ve Hildebrand, 2002).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 1951 tarihli kuruluş tüzüğünde “ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasal düşüncesi nedeniyle, zulme uğrayacağına dair haklı bir korku duyduğu için uyruğunu taşıdığı ülkenin veya milliyeti yoksa eskiden ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan ve geri dönemeyen ya da uyruğu taşıdığı ülkenin hükümetin korumasından yararlanamayan veya ikamet ettiği ülkeye dönmek isteyen her kişi” mülteci olarak tanımlanmaktadır (BMMYK, 1998, s. 64). 1951’deki bu tüzük 1951’den önce olan

olayları kapsarken, farklı mültecilik sorunlarının ortaya çıkmasıyla 1967 yılında kabul edilen Protokol ile bu tanımdaki coğrafya ve tarih sınırlaması kaldırılmıştır.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ndeki sığınmacı olabilme nedenlerinden dolayı başka bir ülkeye sığınma başvurusunda bulunan ve bekleme sürecinde olan kişi "sığınmacı" olarak adlandırılırken, bu süreçte hakkındaki gerekli araştırmaların yapıldığı, iddialarının doğruluğunun kanıtlandığı kişiler "mülteci" statüsü kazanmaktadırlar (Ural, 2005). Fakat Lubbers (2002), birçok ülkenin Mülteci Sözleşmesi'ni hem milli çıkarlar hem de mültecilerin korunması bakımından yetersiz gördüğünü söylemektedir.

Kitlesel olarak zorla yerlerinden edilen topluluklar olduğu gibi, bugün dünyada 40 milyondan fazla kişi gördükleri zulüm ve şiddet nedeniyle evlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu yerinden edilen gruplar, mülteciler ve mülteci statüsü kazanmak için bekleyen sığınmacılardan sonra ülkesi içinde yerinden edilen grupla birlikte üç gruptan oluşmaktadır (Buz, 2004).

Sığınmacılar öncelikli olarak yaşamlarına yönelik bir tehdidin olmadığı ve kendilerini güvende hissedebilecekleri bir ortamda yaşamlarını devam ettirmek istemektedirler (Buz, 2004). Sığınmacıların ülkelerinden göç etmesine sebep olan nedenler oldukça ağırdır ve bu nedenler kişilerde çoklu travmaların görülmesine sebep olabilmektedir. Kişileri göç etmeye zorlayan koşullara ek olarak gelinen ülkedeki yaşam koşulları, sığınma politikası ve insan haklarına verilen değer sığınmacılar üzerinde önemli rol oynamaktadır (Gökçan, Açıkyıldız ve Ataman, 2010).

İşkence, devlet eliyle uygulanan şiddet ve soykırım, toplumun bir arada yaşamasıyla üzerinde anlaşılmış olan toplumsal gerçekliğin sosyal dokusunda bozulmaya sebep olmaktadır. Yoğun insan hakları ihlallerinin mağdurları belli derecede kendilerinden ve diğerlerinden yabancılaşma ve uzaklaşma ortaya koymaktadırlar. Aileleri parçalayan zorunlu göç, sevilen kişileri tehlike içinde bırakmak ve göç eden kişiyi belirsiz sürgünün belirsiz geleceğine mahkum etmek, kendiliğinden ve yaşanabilir bir toplum algısının bütünlüğüne önemli zararlar vermektedir (Kirmayer, 2007).

Sığınmacı veya mülteci olmak kendi başına bir psikolojik olgu değil, psikolojik sonuçlar içerebilen, sosyo-politik ve yasal bir olgudur. İnsanlar dolaylı ya da dolaysız bir şekilde, bazı gruplar veya devlet tarafından gerçekleştirilen belli politik ve askeri

eylemlerden ötürü evlerini terk etmeye ve başka bir coğrafya veya ülkede sığınma aramaya zorlanmaktadır (Papadopoulos, 2007). Bu terk ve sığınma arayışının, göç eden kişiler üzerinde psikolojik etkiler bırakıp bırakmayacağı birçok farklı etken tarafından belirlenmektedir. Mülteciler ve ülke içerisinde yerinden edilmiş kişiler için, düşük sosyoekonomik statü, uyum sağlamak ve içinde yaşanılan yeni çevrede huzur içinde olmak konularındaki başarısızlıkta en temel risktir. Her iki grup da yaşadıkları ev, güvenlik, mal mülk ve sevilen kişilerin kaybindan ötürü korkulu ve endişelidirler, çeşitli derecelerde çaresizlik ve umutsuzluk hissetmektedirler (Baron, Jensen ve de Jong, 2003).

İnsanların bireysel veya gruplar halinde gerçekleştirdikleri coğrafi hareketlilik durumunu tanımlamak için kullanılan genel göç tanımına tam olarak uymasa bile, psikolojik bakış açısıyla baktığımızda küçük bir kasabadan bir şehre taşınmak, dağlardan ovaya inmek ve hatta bazı hassas ve kökleri belli bir yerde olan kişiler için bir evden diğerine taşınmak da göç olarak değerlendirilebilmektedir. Son olarak ülkelerini terk etmek zorunda bırakılan kişiler vardır ve bu kişiler politik, ideolojik veya dini nedenlerle büyük sürgün yaşamış mülteci, yerinden edilmiş, sınır dışı edilmiş ve ülkelerine geri dönme şansları olmayan büyük grupları oluşturmaktadırlar (Grinberg ve Grinberg, 1984).

Bu çalışmada göç olgusu, Avrupa dışından gelip, kalıcı sığınma talep edecekleri ülkeye varana kadar Türkiye'yi transit ülke olarak kullanan ve Birleşmiş Milletler'e mülteci statüsü almak için başvuran gruplar kapsamında ele alınmaktadır.

1.1.Göç olgusu

Göç genel olarak isteğe bağlı ve zorunlu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İsteğe bağlı göçte kişiler eğitim, sosyal ve ekonomik nedenlerle kendi ülkelerini bırakıp daha iyi koşullarda yaşamak için başka yerlere göç etmektedirler. Zorunlu göçte ise ayrımcılık, savaş, doğal afet, dinsel rekabet, devrimler ve sivil çatışmalar gibi nedenler yer almaktadır. Kimi zamansa bu iki göç çeşidinin birbirine karıştığı gözlemlenmektedir. Sığınmacılar ülkelerinden sosyal ya da politik nedenlerle ayrılmak zorunda oldukları için bu çalışmada zorunlu göç olgusu vurgulanacaktır.

1.1.1.Zorunlu göç olgusu

Zorunlu göç hareketleri çeşitli tarihsel ve politik nedenlere sahiptir ve yerinden edilmiş bütün kişiler kendilerini çeşitli çıkmazlar içerisinde bulmaktadırlar (Malkki, 1995b). Çatışma, politik huzursuzluk ve ekonomik zorluklar aynı anda meydana gelerek kişilerin ülkeyi terk etme kararı almalarına neden olmaktadır (Castles ve Loughna, 2003). Zorunlu göçe maruz kalanların ortak noktaları, kendileri için ulaşılabilir sınırlı seçeneğin olması ve kendilerinin ve ailelerinin hayatlarını kurtarmak için evi terk etme kararı gibi zor kararlar almak zorunda kalmalarıdır (Grove ve Zwi, 2005).

Zorunlu ve gönüllü göç olgularını kısaca birbirinden ayırmak gerekirse, gönüllü göçte kişi ekonomik, eğitim veya başka bir nedenle kendi ülkesini bırakıp, daha iyi bir yaşam sürmek için başka bir ülkeye gitmektedir. Uluslararası göç, yasal olmayan göç ve uluslararası işçi göçü bu kategoriye girmektedir. Zorunlu olarak göç eden kişiler ise savaş, ayrımcılık, devrimler, dinsel rekabet, sivil çatışmalar, doğal afetler ve gelişim programları nedeniyle göç etmek zorunda kalan kişilerdir. Bu kategoride ise sığınmacılar, mülteciler ve yeniden yerleştirilenler vardır (Parnwell, 1993).

Zorunlu göç ve gönüllü göç arasındaki ayrım ilk bakışta açık gibi görünse de bu ikisi arasındaki ayrımı yapmak her zaman kolay değildir. Kişinin göç etme kararı üzerinde her zaman bir zorlama unsuru olduğu kabul edilmektedir. Buna gerekçe olarak da, çoğu zaman gönüllü göç kategorisinde değerlendirilen çalışma amaçlı göçlerin altında da yoksulluktan kurtulma isteğinin yattığı gösterilmektedir (aktaran Gökçan ve ark., 2010)

1.1.2.Dünya’da ve Türkiye’de zorunlu göç olgusu

BMMYK’nın 2012 yılında yayınladığı rapora göre 2012 yılı sonu itibariyle dünyadaki zorla yerinden edilmiş nüfus, devam eden ve ortaya çıkan yeni çatışmalar nedeniyle 45,2 milyonu bulmuştur (UNHCR, 2012). Çatışmaların neden olduğu, ülkesi içinde yerinden edilen grupların zorunlu göç nüfusu da 26,4 milyon olmuştur (Global statistics, 2011).

Dünyada uluslararası, çok kültürlü bir toplum önem kazanmaya başlamaktadır. Fakat bu görüşlerin de sıkıntılı yanları oldukça çoktur. Yeni gecekondü bölgeleri, gettolar, ırkçılık ve seks turizmi, kısmen endüstriyelmiş zengin ülkelerin, bu insanların

topraklarını ve kültürlerini sömürmesi sonucu evlerini terk etmek zorunda kalmış milyonlarca kadın, erkek ve çocuğun kötü yaşam koşullarını ortaya koymaktadır. Üçüncü Dünya ülkelerinden gelen göçmenlerin, göç ettikleri ülkelerde eşit statüde vatandaşlık almaları gittikçe zorlaşmaktadır (Hill, 1996).

İkinci Dünya Savaşı'ndaki büyük göç hareketleri sonucu 1943'te Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon Kuruluşu (UNRRA) olarak kurulan örgüt aslında bir mülteci örgütü olarak kurulmamış ve sadece ülkelerinden kaçanlara değil, savaş nedeniyle yerinden edilmiş herkese yardım etmiştir. Bu örgüt yerini 1947'de Uluslararası Mülteci Örgütü'ne (IRO) bırakmıştır ve sonrasında da 1951'de Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği kurulmuştur. Başlangıçta üç yıllığına kurulan bu kuruluş, sığınma sorununun çeşitliliği ve zamanla boyutunun değişmesi sonucunda günümüzde de etkin olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. 1951 yılında Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Cenevre Sözleşmesi kabul edilmiştir (Buz, 2002).

Bu sözleşmeyi imzalayan Avrupa ülkelerinde sığınmacıları karşılama koşulları arasında ulusal yaklaşım, refah düzeyi, toplumsal koruma ve sığınmanın algılanışı gibi nedenlerle büyük farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, İsveç tüm sığınmacılara geçim yardımında bulunurken, bazı ülkeler sığınma prosedürleri tamamlanmadan hiçbir yardımda bulunmamaktadır. Bazı ülkelerde yeterli kapasitede merkezi kabul tesisi varken, İtalya ve Yunanistan'da sığınmacıların çoğunun devlet barınma ihtiyacını karşılamamaktadır. Sağlık hizmetlerinden yararlanabilme ve çalışabilme gibi durumlar da ülkelere göre farklılık göstermektedir (aktaran Buz, 2002, s. 33).

Türkiye 1951'deki Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne imza atmıştır fakat sadece Avrupa'dan gelecek mültecileri kabul edeceğini bildirmiştir. Türkiye, günümüzde Avrupalı ve Avrupalı olmayan mülteciler arasında bu ayrımı etkin bir şekilde uygulayan tek ülkedir. Avrupalı olmayan kişilerin mültecilik statüsü başvuruları BMMYK tarafından değerlendirilmektedir. Avrupa dışından gelen sığınmacılar için Türkiye sadece bir geçiş ülkesidir ve bu kişilere üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar geçici ikamet izni verilmektedir. Bu sığınmacılar mültecilik statüsü için bazen uzun yıllar Türkiye'de beklemektedir ve süreç bu kişiler için zaman zaman oldukça travmatize edici olmaktadır. Bu kişiler için sağlık ve sosyal hizmetlerden yararlanamama ve başka insanlara bağımlı olma

gibi sorunlar doğururken, göçmenler için insan ticareti, sömürülme ve çeşitli insan hakları ihlalleri de karşılaşılabilecekleri diğer tehlikelerdendir (Uluslararası Af Örgütü, 2009).

Türkiye'nin koyduğu coğrafi çekinceye rağmen Türkiye'de, özellikle de 1980'den sonra sığınma arayışı hareketleri şeklinde yoğun bir şekilde görülmektedir (Kara ve Korkut, 2010). İran-Irak savaşı, Yugoslavya'nın bölünmesi, Bulgaristan'dan sınır dışı edilenler, Körfez Krizi, Kosova'daki olaylar ve Ahıska Türklerinin sürgünü gibi olaylar sonucunda Türkiye'ye 1 milyonun üzerinde sığınmacı gelmiştir (Ulusal Eylem Planı, t.y., s.37). Ortadoğu ve komşu ülkelerdeki baskıcı rejimlerden kaçan kişilerin yoğunlukta olduğu sığınmacı grupları içerisinde ilk kitlesel sığınmacı grubu 1979 İran Devrimi'nin ardından Türkiye'ye gelenlerdir. 1980-1991 yılları arasında Türkiye'yi bekleme ülkesi olarak kullanıp Avrupa ülkelerine göç eden 1,5 milyon İranlının olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'den sığınma talep eden bir diğer grup ise 1988-1991 yılları arasında gelen 600 bin Iraklı Kürt'tür. İran-Irak savaşının oluşturduğu ortam, Saddam Hüseyin'in Halepçe'de giriştiği katliam ve Körfez Savaşı neticesinde ülkelerini terk eden kişiler 1980'lerde Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmışlardır (Mannaert, 2003). 2000'li yıllardan sonra da Asya ve Afrikalıların da Türkiye'ye gelişlerinin yoğunlaşmasıyla sığınmacıların geldikleri ülkeler çeşitlenmeye başlamıştır (aktaran Kara ve Korkut, 2010, s. 158).

İnsan Hakları Araştırma Derneği tarafından yayınlanan 2012 Türkiye İltica İzleme Raporu'na göre 2012 yılında önemli sayıda Afganistan uyruklu mülteci ve sığınmacı yoğunluğundan söz edilmektedir. Yasadışı göçün bir sonucu olarak sınırda yakalanan sığınmacıların yanı sıra, 2007 yılında Ege denizinde gerçekleşen deniz kazalarından biri 2012 yılında tekrarlanmış ve İzmir'in Ahmetbeyli körfezinde batan mülteci teknesinde en az 68 kişi yaşamını yitirmiştir (İnsan Hakları Araştırma Derneği, 2002).

BMMYK Türkiye Temsilciliği'nin istatistiklerine göre Suriyeli sığınmacılar hariç olmak üzere 2013 yılı Haziran ayı sonu itibariyle kayıtlı mülteci ve sığınmacı sayısı 36.714 olarak açıklanmıştır. Iraklı mülteci ve sığınmacılar ülkelere göre dağılımda 14.599 ile ilk sırada yer alırken, bunu 9509 ile Afganistan ve 7403'le İran izlemektedir. Bu kişilerden 21.956'sı mülteci statüsünü almışken, 14.758'i sığınmacı konumundadır (UNHCR, 2013). Ayrıca Dış İşleri Bakanlığı'ndan açıklanan

rakamlara göre 2012 yılında yakalanan yasa dışı göçmen sayısı 42.690'dır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, t.y.)

2012 yılından itibaren Suriyeliler de çevre ülkelerden yoğun bir şekilde sığınma talep etmektedirler. 31 Temmuz 2013'te yayınlanan UNHCR raporuna göre 201.034'ü sığınma merkezlerinde kalmak üzere 490.000 Suriyeli mülteci Türkiye'de bulunmaktadır (BMMYK, 2013). Türkiye'nin haricinde Lübnan, Irak, Ürdün gibi barınma merkezlerine dağılanların sayısı 4 milyonu geçmiş bulunmaktadır (İnsan Hakları Araştırma Derneği, 2012).

Çeşitli nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalan kişiler içerisinde sisteme giremeyip, yakalanarak sınır dışı edilenler veya ülke içerisinde kayıt dışı hareketliliği süren kişilerden dolayı gerçek sayının tespiti oldukça zordur.

Zorunlu göçler bireysel veya küçük gruplar halinde gerçekleşebildiği gibi kitlesel bir şekilde de gerçekleşebilmektedirler. En ciddi insan hakları ihlalleri olan soykırım ve siyasi kırım, hedef popülasyonun güvenliğini tehdit eden aktif devlet eylemlerinin en görünür örneklerindedir. Soykırım veya siyasi kırım durumlarında hükümet bir grubu toptan yok etmenin yolunu aramakta veya bu grubu kendi egemen olduğu topraklardan dışarı atmak istemektedir (Amanor-Boadu, Messing, Stith, Anderson, O'Sullivan ve Campbell, 2012). Örneğin, 1947 ve 1950 yılları arasında 10 milyon kişi kendi devletleri tarafından dinsel nedenlerle Pakistan'dan Hindistan'a, 7 milyon kişi de Hindistan'da Pakistan'a zorunlu göçe tabi tutulmuştur (Grinberg ve Grinberg, 1989, s.18).

Benzer zorunlu kitlesel göç uygulamaları Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde de görülür. Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'ndaki İttihak ve Terakki iktidarı döneminde 1915'te Ermeni halkına karşı uyguladığı Tehcir sonucu yaygın kabule göre 1-1,5 milyon Ermeni, öldürülme, açlık, susuzluk, zor tehcir koşulları gibi nedenlerle hayatını kaybetmiştir (Totten, Bartrop, & Jacobs, 2008; Schaefer, 2008; Henham ve Behrens, 2007). Bir diğer en önemli zorunlu göç uygulaması da 1923 Lozan Antlaşması'nın ek protokolü sonucu Türkiye ve Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi veya değişimidir. Türkiye ve Yunanistan'ın kendi ülke yurttaşlarını din esasına üzerine zorunlu göçe tabi tutmaları sonucu yaklaşık 1.200.000 Ortadoks Hıristiyan Rum Anadolu'dan Yunanistan'a, 400.000 Müslüman Türk de Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır (Arı, 1990;

Hirschon, 1989). Benzer bir şekilde Soğuk Savaş döneminde, 1984-1989 yılları arasında, isimlerini değiştirmeye zorlandıkları için yaklaşık dört yüz bin kişi Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Bu ve benzeri göçler soydaşların Türkiye'ye göçü olarak algılansa da aslında sığınmacı sorununa işaret etmektedir (Buz, 2002). Bunun dışında 1988'de 51.000 Iraklı, 1991'de 460.000 Iraklı, 1992'de yaklaşık 25.000 Bosnalı ve 1999'da yaklaşık 10.000 Kosovalı kitlesel bir şekilde Türkiye'ye gelmiştir (aktaran Buz, 2002, s. 37). Türkiye yaşanan bu göçler karşısında birbiriyle çelişen uygulamalarda bulunmuştur. Avrupa'dan gelen sığınmacılara 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümlerinin uygulanması gerekirken Türkiye bunu yapmamıştır. Benzer şekilde Irak'tan gelen sığınmacılarla ilgili uygulamalarda da belirsizlikler söz konusudur. Sonuç olarak, Türkiye'de ilticayı düzenleyen bir kanunun olmaması, var olan düzenlemelerin de uluslararası hukuka uygunluk göstermemesi, bireysel ve kitlesel bir şekilde gelen sığınmacıları mağdur etmektedir (Ataman, 2010).

Zorunlu göçün, BMMYK'nın da mülteci tanımlamasını oluştururken kullandığı kriterler de dahil olmak üzere birçok nedeni bulunmaktadır. Irksal veya dinsel ayrımcılığa uğrama, işkence, devlet şiddeti, ülkesinde zulme uğrama korkusu ve ekonomik zorluklar gibi nedenler, göçü zorunlu kılan nedenler arasındadır. Bazı sığınmacılar için üçüncü bir ülkeye yerleşme kalıcı güvenlik ve temel insan hakları için tek yoldur. Yerel entegrasyon karmaşık ve adım adım ilerleyen bir süreçtir ve bu süreç yasal, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutlar barındırmaktadır (UNHCR, t.y.).

Göç bazen değişme ve belli başlı değerleri ve yaşama koşullarını kaybetme korkusuyla meydana gelmektedir. Bu gibi nedenlerle göç eden insanların çoğu gittikleri yerlerde daha önce yaşadıkları yere benzer yerler arama eğilimindedirler. Bu gibi durumlarda "hareketsiz göç" terimini kullanmak yerinde olur, çünkü göçmen kişi yeni veya değişik olan şeyden kaçınıp, kendisi için tanıdık ve bildik olanı yeniden yaratma ve koruma arayışındadır. Bu kişiler değişmemek için göç etmektedirler (Grinberg ve Grinberg, 1984). Zorunlu göçün üzerinde etkili olan faktörleri anlayabilmek için, göç olgusu sosyal, psikolojik, kültürel, siyasal ve tarihsel açılardan ele alınmalıdır.

1.2. Zorunlu Göç Yaşantıları ve Sığınmacı Deneyimi

Zorunlu göç kişileri evlerinden, yurtlarından kopardığı gibi, nesiller arasında da kopukluk yaşanmasına ve kişinin tarih bilincinin yok edilmesine neden olmaktadır (aktaran Buz, 2004, s. 25). Zorunlu göç yaşantılarının, sığınmacıların ve mültecilerin yaşamlarında oldukça fazla etkisi olduğu gibi, göç sonrası yaşantıların da en az göç süreci kadar etkili olduğu bilinmektedir.

Sığınmacıların evlerinden son varış noktalarına kadarki süreleri oldukça meşakkatli yolculukları, birçok sınır geçişlerini ve resmi ve resmi olmayan kamplarda uzun süreli kalışları içerebilmektedir. Bu kişiler, askerlerden, kendilerini ağırlayan ev sahibi ülkelerden, kampları kontrol eden kişilerden ve diğer sığınmacılardan sürekli bir şiddet ve zulüm görme korkusu altındadırlar. Kişisel zulüm durumunu kanıtlama zorunluluğu ve sadece sınırlı sayıda başvuruya yerleşim için izin verilecek olması anksiyeteyi ve belirsizliği artırmaktadır. Bu kişilerin bir kısmı vize umuduyla bu geçici kamplarda kalmakta, bir kısmı da gelişmiş ülkelere gidebilmek için kendi bağlantılarını kullanmaktadırlar (Grove ve Zwi, 2005).

Sığınmacıların güvenli bir ülkeye ulaşmak için kullandıkları yollar oldukça büyük riskler içermektedir. Bu kişilerden en fazla risk altında olanları da güvenliklerini feda ederek, güvenli olmayan gemilere binerek, insan tacirlerine para ödeyerek yola çıkanlardır (Zwi ve Alvares-Castillo, 2003).

Mülteci statüsü için başvurulmasından kararın alınmasına kadar geçen süre yılları bulabilmektedir. Bu oldukça stresli ve belirsiz zaman süresince sığınmacılar gelecekleri için plan yapamazlar ve ülkelerine geri gönderilme riskinden dolayı korku içinde yaşamaktadırlar. Bu dönemde sığınmacıların psikolojik durumları oldukça kırılgan olabilmektedir (Tribe, 2002).

Ülkesine geri gönderilme korkusu, sığınma prosedürlerine güvenmeme ve sorgulanmak istememeleri, kişilerin düzensiz veya yasa dışı bir şekilde o ülkede kalmalarına ve mültecilik statüsü için başvuramamalarına neden olmaktadır (Gibney, 2000). Prem Kumer ve Grundy-Warr (2004), herhangi bir dökümantasyonu veya izni olmayan zorunlu göçmenlerin tüm gruplar içerisinde en riskli grup olduğunu söylemektedirler. Çünkü bu kişiler, işverenler, insan tacirleri, düzensiz göç ağları ve kendi topluluklarının üyeleri tarafından yanıltılmaya ve istismar edilmeye müsaittirler (Gibney, 2000). Gayri resmi göçmenler yasa dışı bir şekilde yaşadıkları

ve kimlik bilgilerini de gizli tutmak zorunda oldukları için, sağlık ve sosyal hizmetlerden yararlanamamakta ve çevrelerindeki kişilere ve sosyal ağlara bağımlı hale gelmektedirler. Bu şekilde birçok potansiyel sömürünün ve insan hakları ihlallerinin de yolu açılmış olmaktadır (Grove ve Zwi, 2006).

Avustralya'da sığınmacılarla yapılan bir araştırmada eve geri gönderilme korkusunun, göç sonrası yaşanan sorunlar arasında birinci sırayı aldığı görülmektedir. İkinci sırada, acil ailesel bir durum halinde eve dönememe ve mülteci başvurularındaki gecikmeler gibi sığınmaya başvurma süreci hakkındaki sorunlar yer almaktadır. Çalışmanın ve sosyal hizmetlere ulaşmanın önündeki engeller de yaşanan stresin en önemli nedenleri arasında yer almaktadır (Sinnerbrink, Silove, Field, Steel ve Manicavasagar, 1997).

1.3. Psikolojik Bir Süreç Olarak Sığınmacı ve Mülteci Deneyimi

Kişinin sığınma deneyimini psikolojik açıdan etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Öncelikle göçün kişinin kendi kararı olup olmadığı ve ayrılmak için hazırlanmaya zamanının olup olmadığı ve göç etmeden önceki ayrılmalara dair varolan ruhsal kapasitesi önemlidir. Ani bir ayrılma ileriye dönük yası engellemekte ve sonrasındaki uyumu karmaşık hale getirebilmektedir. Yaşanan bu ayrılma sonucu kişinin ana vatanını ziyaret edebilme olasılığı da göç süreci üzerinde etkilidir. Kolaylıkla anavatanlarını ziyaret edebilen kişiler duygusal olarak rahatlama anlamında daha az acı çekerler ve burada da göç eden ve sürgün olan kişi arasındaki temel fark ortaya çıkmaktadır. Kişinin göç ettiği yaş kişilik üzerinde etkili olurken, kişinin ülkesini terk etme nedeni de yeni gireceği çevredeki uyumu üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca kişiyi karşılayan ülkede kişinin karşılaştığı duygular, sonraki uyum ve kişilik değişimi üzerinde etkili olmaktadır. Göçün psikolojik sonuçları üzerindeki bir başka etken de kişinin kendi kültürü ve göç ettiği ülkenin kültürü arasındaki farkın büyüklüğüdür. Fakat bu iki kültür aynı dili konuşuyor ve bu kültürlerdeki kişiler aynı ten rengine sahip olsa bile, bu durum göç sonucu yaşanan yası engelleyemeyebilmektedir. Son olarak, kişinin asıl rolünü (özellikle mesleğini) göç ettiği yerde de sürdürebilme durumu da göç sonrası uyum sürecini etkilemektedir (Akhtar, 1995).

Bahsedilen bu durumlar haricinde de kişinin yaşadığı, sığınma deneyimi üzerinde oldukça etkili olan birçok dışsal ve göç sonrası faktör bulunmaktadır. Sığınmacı ve mültecilerin deneyimlerini psikolojik bir süreç olarak ele aldığımızda öncelikle kişinin sığındığı ülkede, kendi ülkesinde yaşadığı zulüm iddiasını ispatlama zorunluluğunun sığınmacı için büyük bir stres kaynağı oluşturduğu görülmektedir söylemek önemlidir. Çünkü zulüm, ispatlanması pek mümkün olmayan, kişiden kişiye değişebilen bir kavramdır ve aynı baskı ya da zulüm karşısında herkesin aynı tepkiyi göstermesi beklenemez. (aktaran Buz, 2002, s. 48).

Hollanda'da mülteci ve sığınmacılardan oluşan klinik bir örnekleme yapılan bir araştırmada hastalara bakım ihtiyaçları sorulmuştur. En sık tekrarlanan temalardan birisi olarak, mülteci ve sığınmacıların en büyük ihtiyaçlarının diğer insanlar tarafından dinlenmek ve durumlarının anlaşılması olduğu görülmüştür. Stres tüm katılımcılarda ortaya çıkan durumken, katılımcıların hepsi yas, sıkıntı gibi dönemlerden geçtiklerini ve sıklıkla kendilerini yalnız hissettiklerini belirtmişlerdir. Birçok katılımcı için olumsuz barınma koşulları, kısıtlı maddi gelir, eğitim alamama ve mültecilik statülerini alıp alamayacaklarının belirsiz olması yaşadıkları stresin en önemli nedenleri arasında yer almaktadır (Strijk, Meijel ve Gamel, 2010).

Kişileri zorunlu göçe iten nedenlerden olan işkence ve sistematik devlet şiddetinin temel nedenlerinden birisi de kişinin güven duygusunu zedelemek ve böylece kişiyi alt üst ederek etkili bir muhalefet oluşturmasını engellemektir. Politik olarak aktif olan kişilerin çoğu bu mücadeleyi işkence nedeni ile bırakmakta ve içlerine düştükleri durumda varoluşsal ikileleriyle yüzleşebilmektedirler (aktaran Turner, 2007, s.30). Zorunlu göçle gelen kişilerin sosyal dünyaları ciddi derecede zarar görebilmektedir ve bu durum kişinin duygu durumu üzerinde önemli bir faktördür (Van Velsen, Gorst-Unsworth, ve Turner, 1996).

Türkiye'deki sığınmacıların gündelik yaşamda karşılaştıkları sorunlar genellikle bekleme süreciyle bağlantılı olduğu için, bu belirsizliğin yarattığı olumsuz ve zor koşullar aynı zamanda aile içinde çekişme, anlaşmazlık ve hatta aile içi şiddete neden olabilmektedir (aktaran Buz, 2004, s. 50). Bunun yanında Türkiye bu bekleme süreci içerisinde sığınmacılara yasal olarak çalışma izni vermemekte, başta barınma olmak üzere, beslenme, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamaları için hiçbir yardımda bulunmamaktadır. Tüm bu durumlar kişilerin kendilerini güvensiz hissetmelerine neden olmakta ve onları kaçak yollardan güvencesiz bir şekilde çalışmaya itmektedir.

1.3.1. Kayıp, Yas ve Melankoli

Mülteciler ve sığınmacılar sıklıkla kayıplar yaşamaktadırlar. Bu kayıplardan bazıları yaşadıkları evin, konuştukları dilin, ailelerinin, çevrelerinin, sosyal çevrelerinin ve konumlarının kaybıdır. Birçoğu aynı zamanda hayatlarındaki insanlarla iletişimlerini ve kültürel referans çerçevelerini kaybetmektedirler. Bunun dışında somut kayıplar yaşayanlar da oldukça fazladır (Varvin ve Stiles, 1999). Aynı zamanda sıklıkla hissedilen “kaybedilen zaman” hissi oluşmaktadır. Örneğin kişinin umutları, hırsları, saklanma veya bekleme durumunda olma ve ayrımcılık yaratan yasalar tarafından zarar görmektedir (Hart, 1994). Volkan (1999), göçmenlerin yaşadıkları bu kayıplar sonrasında bir yas sürecinden geçmek zorunda olduklarını ama bu sürecin birçok faktörden dolayı karmaşıklaştığını söylemektedir.

Kişinin zorunlu göçle yaşadığı kayıp ve kopma sonucunda etnik ve milli kimlikleri tepkili bir biçimde şiddetlenebilmektedir. Yeni topraklara gelme birçok insan için yeni bir dil öğrenme, farklı şarkılar duyma, yeni sporlara katılma veya onları izleme, yeni yemeklere alışma, yeni gelenekleri öğrenme, yeni kültürel ve tarihi kahramanlara, yeni devlet yönetimi şekillerine, yeni adetlere ve örflere alışmayı içermektedir. Kişinin tanıdığı bildiği yerden ayrılmasının verdiği güvenlik kaybı hissi, yabancıların korkusuyla şiddetlenmektedir. Depresif belirtiler ortaya çıkmakta ve bu kişilerde içsel yarılmalar ve kendi bildikleri şeye ihanet etme çatışması oluşmaktadır (Pollock, 1989). Göç sonrası yaşanan bu çatışmalar ve krizler gerek gelişimsel, gerekse dışsal ve içsel faktörler tarafından belirlenmiş olsun, ruhsal büyüme için fırsat temsil ettiği kadar ruhsal bozukluklara yol açabilecek önemli bir risk faktörüdür (Grinberg ve Grinberg, 1989).

Freud “Yas ve Melankoli”de (1917) yas tutmanın kaybedilen bir kişiye veya kişinin elinden alınan bir şeye, örneğin kişinin özgürlüğünü, ülkesini, bir idealini kaybetmesine verdiği normal bir tepki olarak ortaya çıktığını söylemektedir. Freud’a göre melankolide kişinin kendine yönelik sitemleri, aslında sevilen nesnenin kaybına yönelik sitemlerdir. Çünkü Freud’a göre kişi yas sürecinin ilk aşamalarında sevdiği nesneyle özdeşleşerek onu koruması yoluyla nesnenin kaybını reddetme girişimindedir. Bu özdeşleşme sebebiyle yas tutan kişi, eğer nesnesi ölürse kendinin de ölmesi gerektiğini veya eğer hayatta kalırsa da bu nesnenin öldüğünü reddetmek zorunda olduğunu söylemektedir. Yas sürecinin detaylı bir şekilde ele alınmaması

melankoliye neden olmakta, kaybedilen sevilen nesnenin kaybına yönelik duyguların var olduğu bu zarar verici zihinsel durum kişinin kendiliğine yöneltilmektedir. Bu durumda ölen veya zarar gören nesneyle özdeşleşim içsel bir ölüm duygusu yaratmaktadır. Yaşanılan sivil savaş sonrası arkadaşların, ailelerinin veya ülkeleriyle olan ambivalan bağlanmaların gitmesine izin vermekte zorluk yaşayan sığınmacılar ve mülteciler için yas tutmanın yerini melankoli almakta ve bu kişiler göçtükleri toplumda melankolik bir kişi olabilmektedirler.

Melanie Klein geliştirdiği nesne ilişkileri kuramında bebeğin kendi doğuştan gelen düşmanlığını yansıtma ihtiyacı olarak agresif dürtülere sahip olduğunu söylemektedir ve Klein bu konumu “paranoid şizoid konum” olarak adlandırmaktadır. Sonrasında Klein’ın şeması, bebeğin “iyi ve kötü nesnelere” ruhsallıklar arası entegrasyonuna sahne olan “depresif konuma” ilerlemektedir. Bebeğin, hem sevdiği hem de nefret ettiği nesnelere aynı dışsal nesne olduğunu fark etmesi üzerine bebek, diğerlerine yönelik bir ilgi ve suçluluk kapasitesi geliştirmektedir. Bebek bir kez sağlam bir şekilde “iyi nesnelere” kendi içinde pekiştirdiğinde, bu nesnelere yönelik güveni ve inancı, sevilen nesnelere ayrılma ve terk edilme sonucu oluşan yok edici suçluluğundan kendisini koruyacaktır (aktaran Garza-Guerrero, 1974, s. 411).

Bowlby (1961) yas tutma sürecinin üç evrede gerçekleştiğini savunmaktadır. Birinci evrede kişi kaybedilen nesneyi geri kazanmaya çalışmaktadır. İkinci evrede, önceden kaybedilen nesneyle eş zamanlı bir şekilde organize olan davranış şimdi dezorganize olmaktadır. Üçüncü evre ise yeniden organize olmaktır. Nesnenin kaybı kabul edilmekte, yeni nesnelere kabulüne hazır hale gelmektedir.

Grinberg ve Grinberg (1984), kalıcı bir melankoli durumunun göçten kaynaklanabileceğini fakat bu durumun sadece kişinin içsel yas sürecini tamamlamadığında ortaya çıktığını söylemektedir. Yas tutmanın gerçekleşmemesi, idealize edilen nesnenin kaybının devamlı olarak aranmasına ve yeni nesnelere sevmemeye neden olmaktadır. Bu durumda kişi sonsuz bir şekilde nostaljik hatıraların peşinde koşmakta ve varlığının birçok alanında engellenme yaşamaktadır (Werman, 1997). Volkan (1993), kişinin kaybını kabul edebilme derecesinin, yeni hayatındaki uyumun derecesini belirleyeceğini söylemektedir.

Zorunlu göç sonrası ülkelerini terk eden kişilerin yas tutmak için özel bir alanlarının olmayışı ve genelde kalabalık odalarda kalmaları nedeniyle bu kişiler kapsayıcı bir

alan eksikliği hissetmektedirler. Dışsal gerçeklik yeterli bir kapsama sağlayamadığından dolayı da ruhsal alanda hissedilen bir daralma durumu deneyimlemektedirler (Reyes, 1989). Bion “kapsayan- kapsanan” kavramlarını, çocuğun duyularını ve üzüntülerini duygusal bir şekilde kapsayan, olgunluğunu ve sezgilerini kullanarak açlığı tatmine, yalnızlığı birliğe ve ölüm korkusunu sükunete dönüştürebilen ve bu anksiyeteleri katlanılabilir kılan anne için kullanmıştır. Eğer anne çocuğun yansıttığı ihtiyaçları yeterince kapsayabilmişse, çocuk ileride yaşayacağı hüsrانlarla ve ayrılmalara baş edebilmek için daha iyi donatılmış olacaktır. Aksi takdirde çocuk, patolojik durumlar ve psikotik olgular geliştirmeye daha yatkın olacaktır (Grinberg ve Grinberg, 1984).

Kapsanmanın eksikliğinin bir diğer nedeni de normalde yas tutma sürecini kolaylaştıran ve kişiyi destekleyen ailenin ve arkadaşların sosyal yapısının ve genel kültürel yapının eksikliğidir. Yas tutma ritüelleri evrensel olarak açık veya örtük bir şekilde hem açıklayıcı hem de suçlayıcı bileşenleri ve tamir edici elementleri içermektedir. Bu nedenle bu yoksunluk önemlidir. Bu kişiler kaybın onayına ve kaybı yaşanan nesnenin eski haline getirilmesine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu tür ritüeller hem yasın ifade edilmesi için kültürel olarak onaylanan yollar sağlamakta hem de belirlenen yas süreci dolduğunda zamanla normal aktiviteye dönülmesi beklentisini oluşturarak bu yasa bir sınır koymaktadırlar. Ritüellerin veya ailenin ve arkadaşların yanında olmanın rahatlığının olmadığı durumlarda, yas tutmak için hiçbir izin olmayabilmekte, bunu yaparken kişi kendini güvende hissetmeyebilmekte ve yasını dindirmek için kendisine izin vermeyebilmektedir (Hart, 1994).

Sürgündeki çocuklar için hayatta kalan ebeveyn veya ebeveynler çocuğu yas sürecinin dışında tutmak istemekte ve çocuğu ve kendilerini gerçeklikten korumak için olayın gerçekliğini reddetmektedirler. Ebeveynlerin yas tutma becerisinden yoksun olmaları nedeniyle yas tutma görevi çocuğun omuzlarına kalmaktadır. Kayıp gerek kaçıştan önce gerekse sonra olmuş olsun, kaybı yaşayan kişi birçok içsel ve dışsal sebepler nedeniyle başarılı bir şekilde yas tutamamaktadır. Bu nedenler genel olarak gerçeklik testi zorluğu ve kapsanma eksikliği ve sosyo-kültürel yapıların kaybıdır (Hart, 1994).

İki ülke arasındaki mesafe, uluslararası telefon görüşmeleri veya kişinin kendi yöresel müziğini dinlemesi gibi bazı etnik bağlarla bağlanmaktadır. Bunlar “geçiş

nesneleri” (Winnicott, 1953) görevi görürler ve “çok uzak” olan şeyi daha yakına getirmektedirler. Volkan (1999) ise göç eden kişilerin yeni ortamlarına adapte olurken, geçmişle bağ kurmalarında kendilerine yardımcı olacak bir *bağ kuran nesnenin (linking object)* veya *bağ kuran olayın (linking phenomena)* eşlik ettiğini söylemektedir. *Bağ kuran nesne*, içe yansıtmanın dışsallaştırılmış bir versiyonudur. Yas tutan kişi babasının saati gibi dışsal bir nesne seçmekte ve onu sihirli yapmaktadır. Bu *bağ kuran nesne* bilinçdışı bir şekilde kaybedilen kişinin görüntüsünü veya zihinsel temsilini, yas tutan kişinin kendilik algısı veya temsiliyle bağlamaktadır. Yas tutan kişi, bu fiziksel şey üzerinde bir çeşit kontrol duygusu rahatlığı hissedebilmektedir.

Volkan’a (1999) göre nostalji de bu nesnelere veya olgulara eşlik eden bir duygulanımdır. Kayıp, gerek ana vatan, gerek bir kişi veya şey olsun, kayıptan sonra hayata adapte olabilme süreci gereklidir ve bu süreç bazen karmaşıktır. Zorunlu göç ve onunla bağlantılı olan travma, göç gönüllü gerçekleştiğinde ortaya çıkma riski daha az olan zorluklara neden olmaktadır. Bu durumlarda kişiler açık bir şekilde veya dolaylı bir şekilde depresif bir duygu durumuna girebilmekte, kendilerine acıma ve umutsuzluk durumu oluşabilmektedir. Nostalji, egoyu yetersizlikten korumak için kullanılabilir, fakat nostaljinin özellikle zorunlu göçte gelişmesi oldukça zordur (Lijtmaer, 2001).

Çeşitli kayıplar sonrasında kişilerin, ailelerin ve toplulukların yaşadığı “donma” hali anormal durumlara verilen normal tepkiler olarak algılanabilmektedir. Bu donma durumunda kişiler, aileler ve topluluklar enerjilerini saklamakta ve dalgın bir duruş sergilemektedirler. Yaşanan bu psikolojik uzaklaşma olası zararı kısıtlayabilmekte ve öz iyileşme mekanizmalarını harekete geçirebilmektedir. Bu kısa süreli geri çekilme sonucu kişiler kendi hayatlarını, geçmişlerini, bugünlerini ve yarınlarını tekrar değerlendirecek bir alan bulabilmektedirler. Böylece yaşadıkları yas sonucu yeniden toparlanmaları ve enerjilerini daha uygun bir yere yönlendirmeleri sağlanmaktadır ve bu süreç yaşanan kayıpların etkilerinin sindirilmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca aileler ve topluluklar parçalanmış hikayelerini hatırlamakta, öz iyileşme mekanizmaları iyileşebilmekte ve bu evsiz topluluklar “hikayeleştirilmiş topluluklara” dönüşmektedir (Papadopoulos, 2002).

1.3.1.1. Ev Olgusu ve İşlevi

Araştırmada “ev” olgusunun önemi, sığınmacıların evlerini/ülkelerini terk ederek çıktıkları yolculuklarında yaşadıkları en büyük kayıplardan birinin bu evin kaybı olması ve bu kaybın, ortaya çıkan diğer durumlarla yakından ilişkili olmasıdır. “Ev psikolojik bir kavram değildir fakat tüm mültecilerin yaşadığı ortak deneyim travma değil, evin kaybıdır. Sığınmacılar, belli bir psikolojik koşulu gösteren bir grup olarak değil, sadece evlerini kaybeden insanlar olarak tanımlanmaktadırlar” (Papadopoulos, 2002, s. 9).

Burada “ev” olgusuyla anlatılmak istenen sadece içinde yaşanılan mekan değil, çok boyutlu bir evdir. Kişinin dili, kültürü, içinde yaşadığı toplumdaki rolü ve ülkesiyle kurduğu başka birçok bağı bu “ev” duygusuyla ilişkilendirilmektedir ve ev terk edildiğinde aslında evle ilişkilendirilen kavramlar da kaybedildiği için çok boyutlu bir kayıp söz konusu olmaktadır. Tüm bu nedenlerden ötürü “ev” ve evle ilişkilendirilen duyguların araştırmada ele alınmasının anlamlı olduğu düşünülmüştür.

İnsanlığın en önemli kavramlarından birisi olan “ev” yalnızca bir yer olarak değil, aynı zamanda onunla ilişkilendirilen bir duygular kümesi olarak değerlendirilmelidir (Papadopoulos, 2002).

Bir mekan, o mekanın kişiye ait olması yani mülkiyet sebebiyle ev olabilmekte veya ev kişinin kendisini bir aileye, insanlara veya dünya üzerinde bir yere ait hissettiği yer olabilmektedir. Bu yer kişiye kendi varlığını çağrıştırmadığı sürece, ev kişiye, çatışmadan ve zorluklardan kaçtığı bir yer sunabilmekte, fakat kişinin kendisiyle iyi hissetmesi gibi yakalanması zor bir duyguyu verememektedir. Bir kişi evinde olup evde hissetmeyebilmektedir. Evde hissetme duygusu, kişinin kendisine yabancı gelen şeyleri içselleştirip, onlarla özdeşleşip, onları kendisine ait bir şey, kendisinden bir parça haline getirdiğinde ortaya çıkmaktadır. Kişi kendi içsel dünyasına ve temel benliğine yabancılaşmış hissettiğinde, dışsal dünya kişiye yabancı olmaya devam etmektedir (Wright, 2009).

Kişi kendisini evde hissetmekten bahsettiğinde, söylediği şey kesinlikle istediği her şeye sahip olduğu, her isteğinin ve arzusunun gerçekleştiği ve tatmin olduğu anlamına gelmemektedir. Daha ziyade, evde hissettiğini söylediği zaman, o arzuyla

olan ilişkisinin bir şekilde kendisine tanıdık görüldüğü bir zaman ve mekanda demektir. Kendisini evde hissettiğinde sıradan hayal kırıklıkları tamamen hoşnutsuz değil, katlanılabilir görünmektedir. Bu durumda ortaya çıkacak şeylerle karşı karşıya kalmaya daha hazırdır (Lichtenstein, 2009).

Hoffman-Nowotny (1992), anlamlı ve ortak bir dünyanın paylaşımı olduğu durumlarda kişinin kendisini evinde hissettiğini belirtmektedir. Psikolojik olarak kültürel gerçeklik, insanın belirli bir yere, kişiye veya geleneğe bağlanarak bir ev deneyimi yaratma kapasitesidir. Kişinin bu içsel ve yaratıcı boyutunun farkında olması, dünyada evde olmasını işlevsel bir şekilde anlamasına yardımcı olmaktadır ve bu sayede kişide de bu bütün bir dünya deneyimini nereye giderse gitsin yanında götürebilmektedir (aktaran Hill, 1996, s. 579).

Ev, hayatımızı yönlendiren zaman ve mekan kalıbına verilen isimdir. Hatta ev, kişinin kendisini yöneltmiş hissettiği zihin durumu ve bu çevreye gömülü hissettiği yerdir. Zaman ve mekan kişiye iyi hissettirdiği için kişi evde hissettiğini söylemektedir. Kişinin evinde hissettiği anlar, kişinin kişisel gerçekliği ve yönelme fikri için mihenk taşlarını oluşturmaktadır. Her insan evsizlik durumunu kendi kişisel, tarihsel, kültürel ve sosyo-ekonomik arka planıyla bağlantılı bir şekilde deneyimlemektedir (Lichtenstein, 2009).

Ev, sadece aidiyetle veya kişinin köklerinin nereden geldiğiyle ilgili değil, daha ziyade aidiyet hissini duygusallaştırıldığı bir mekan olmakla ilgilidir. Ev ve evde olma sorusu sadece duygulanımın değerlendirilmesiyle cevaplanmaktadır. Evde olmak kişinin nasıl hissettiği veya nasıl hissedemediği meselesidir. Kişi evindeyken bir aile üyesi, bir komşu veya bir arkadaşken, evini terk ettiğinde birden bir yabancıya dönüşebilmektedir (Ahmed, 1999).

Psikanalitik bakış açısına göre bir nesne gerek dürtünün gerek isteğin nesnesi olsun, özne tarafından sonsuz bir şekilde aranan kayıp bir nesne olduğu ve nesnenin aradığı şeyin simgesel bir çerçeveleme ve ruhsal bir ev olduğu sonucuna varmak mümkündür. Bu durumda eve duyulan hasret bir anlamda evin kendisidir veya tam tersi ev, kişinin hasretini bulduğumuz yerdir. Bu fantezi ve gerçeklik arasındaki göreceli etki durumu, psikanalizdeki en geniş tartışmalardan birisidir. Bu durumda ev, güvenli bir çerçeveleme fikrinin yaratımına yarayan bir hikayedir (Lichtenstein, 2009).

Ev bir yandan diasporal bir hayalin mistik arzusuyken ve geri dönülemeyen bir yerken, bir yandan da bir bölgede yaşanmışlık ve deneyimdir; bir kokusu ve sesi bulunmaktadır (Brah, 1996). Kişinin çevresi duyularına işler ve o kişinin ne kokusu alacağına, ne duyacağına, neye dokunacağına, neyi hissedeceğine ve neyi hatırlayacağına karar vermektedir. Bu nedenle yeni bir eve taşınma deneyimi genellikle en çok da duyulardaki sürprizlerle, farklı kokularla, farklı seslerle hissedilmektedir (Ahmed, 1999).

Ev, ailenin hikayesinin oluşmasına zemin hazırlamakta ve bu hikayenin bütünlüğünü sağlamaktadır. Her ailenin, hem iyi hem de kötü zamanları kapsayan, bir çeşit bütünlük ve devamlılık hissi sağlayan kendine özgü bir hikayesi vardır. Ev, sevgi ve geçimsizlik, yakınlık ve mesafe, keyif ve üzüntü, umutlar ve hayal kırıklıkları, düşmanlık ve cömertlik, sadakat ve ihanet gibi birçok zıtlıkla bir arada var olan bir devamlılık yaratmaktadır (Papadopoulos, 2002).

Aileler ne kadar işlevsiz olursa olsun, ev, bütün zıtlıkların kapsanabildiği ve bir arada var olabildiği bir yer sağlamaktadır. Bu durum, aile ilişkileri sonucu oluşabilecek her türlü diğer travmatik deneyime rağmen kaçınılmaz olarak bir güvenlik hissi yaratmaktadır (Papadopoulos, 2002).

1.3.1.2. Evin kaybı

Her ne kadar bir evimiz var gibi hissetsek de, göç ondan ayrılmak demektir. Göç gönüllü bir şekilde yapıldığında bile kişiye “benzersizlik ve farklılıkla ilgili birçok duygu” yüklemektedir. Sahip olduğuna artık sahip olmadığını anlayana kadar kişi kendisini neyin desteklediği ve tuttuğunu anlayamamaktadır. Bu nedenle de göçün sonuçları genellikle göçmen kişi için sürprizlerle doludur (D’Rozario, 2001).

Temel ev hissi, bir “mozaik” olarak yapılan bir “kimlik alt katmanı”ni şekillendirmektedir. Bu mozaik sağladığı ev hissiyle birlikte beraberinde, “kişinin bir ülkeye ait olduğu, kişinin ülkesinin var olduğu, bir dil grubuna ait olduğu ve bazı belli seslere alışık olduğu, belli bir coğrafyaya ait olduğu ve belli bazı mimari yapılarla çevrelendiği gerçeği”ni getirmektedir. Bu mozaik çoğunlukla fark edilir değildir, fakat hayat içerisinde bir tahmin edilebilirlik duygusu sağlamaktadır. Bu yapı zarar gördüğünde, örneğin insanlar evlerini kaybedip mülteci olduklarında, gerçeklik kaybolmakta ve bu kişiler açıklanamayan bir boşluk hissetmektedirler,

çünkü öncesinde sahip olduklarının farkında olmadıkları bir şeyi kaybetmektedirler. Bu durum depresyon, şüphecilik, iştahsızlık gibi farklı tepkilere neden olabilmekte ve kolaylıkla patolojik olarak yorumlanabilmektedir (Papadopoulos, 2002).

Evin yokluğu mültecilerde kapsanmama hissine neden olan büyük bir boşluk yaratmaktadır. Onlar da bu boşluğu doldurmak, kaybı telafi etmek ve evin koruyucu ve kapsayıcı zararını yeniden inşa etmek için etraflarına bakılmaktadırlar (Papadopoulos, 2002). Göçmen kişi “bir zamanlar var olmuş olan bütünlük deneyimi”nin arayışına girdiğinde bu yolculuk üstlenilmektedir. Göçmenler için duygusal zıtlıklar bir yandan kişinin kendisi ve dünyanın geri kalanı hakkında keşiflerde bulunacağı olayın macera kısmına, bir yandan da daha iyi bir yere kaçma ve hali hazırdaki acıdan ve zorluklardan kurtulma fantezisine odaklanmaktadır (D’Rozario, 2001). Bu odaklanma sonucu ev, coğrafi bir yere bağlı olmadan içsel bir psikolojik boyut kazanmaktadır. Bu durum, ruhsallığın yeniden dönebileceği ve kişinin kimliğini kaybetmeden yeni deneyimleri sindirebileceği sabit bir referans noktası olarak düşünülebilmektedir (Hill, 1996).

Evin kaybı sadece materyal ve psikolojik bir kayıp olmakla kalmaz, “varoluşsal güvensizlik”, “varoluşsal endişe”, “varoluşsal sıkıntı” veya “dehşet” olarak da tanımlanan önemli durumlar yaratmaktadır. Kişi evin kaybı sonucunda kendi varlığı hakkında güven eksikliği yaşamakta ve “hayatı okuma” algısında bozulmalar oluşmaktadır (Papadopoulos, 2002).

Birçok kişi ev fantezisinin ve aslında evde deneyimlediklerinin aynı olmadığından şüphelenebilmektedir (Brothers ve Lewis, 2012). Gademer (1992) iki tür kayıptan söz etmektedir; ayrılma süresince yaşadığı yerin kaybı ve hayal edilen evin kaybı. Brothers (2008) travmanın, psikolojik yaşamı düzenleyen kesinliklerin, yıkıcı bir deneyim sonucu zarar görmesiyle oluştuğunu söylemektedir. Bu kesinlikler zarar gördüğünde, travmatize olmuş kişi, bir zamanlar kendisine tanıdık gelen şeyin kaybını yaşamaktadır. Tüm normal dayanakları alıp götüren, kişinin dünyasını dağıtan, kimliği için hayati önem taşıyan hatıralarla dolu olan yerlerden kişiyi koparan ve kişiye yabancı bir ortamda kişiyi alt üst eden şiddetli bir kökünden edilme, kişiye, yegane varlığının tehlikeye atıldığını hissettirebilmektedir (Armstrong, 2000). Armstrong’un belirttiği gibi tanıdıklıktan yoksun olmak anlamdan yoksun olmaktır. Dolayısıyla travmatize olmuş kişinin sürgün edilen

kişiden bir farkı yoktur çünkü ikisi de anlamdan yoksun, kendileri için tanınmaz olan bir dünyada yaşamaya zorlanmaktadırlar.

Papadopoulos (2002), mülteci açmazının kendine özgü durumunu açıklamak için “nostaljik yönelim kaybı (nostaljik disorientation)” terimini önermektedir. Bu kayıp sadece somut bir nesnenin veya durumun kaybı olmadığı için, mülteciler bu çok boyutlu ve derin kaybın etkisini hissetmekte ve dezorganize hissetmektedirler, çünkü bu kaybın doğasının yerini ve kaynağını saptamak zordur. Mülteciler hiçbir zaman evin gerçek kaybı hakkındaki bilinçlerini yitirmezler ama birbirine karışan diğer boyutların çetrefilli karmaşıklığı bu “nostaljik yönelim kaybı” hissine neden olmaktadır. Bu acı verici kayıpların etkisi altında mülteciler belirli şikayetleri mutsuzluklarının nedeni olarak göstermektedirler ve duyguları orantısız bir şekilde abartılmış olabilmektedir. Bu durumda mültecilerin hasretini çektikleri şey sadece arkalarında bıraktıkları belirli kültürel pratikler değil, evin aslında sembolize ettiği ve pratiğe döktüğü kapsayıcı işlevlerin yeniden yapılandırılmasıdır. Papadopoulos Bowlby'nin (1988) “güvenli temel” kavramına benzettiği evin fiziksel güvenlikten daha fazlasını sağladığı ve birbiriyle örtüşen üç alan olan, ruhsallıklar arası, kişiler arası ve sosyopolitik alanın gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebileceği vurgulanmaktadır (Papadopoulos ve Hildebrand, 2002).

1.3.1.2.1.Kültür Şoku

Ticho (1971) kültür şokunu, beklenen bir çevreden farklı olan ve beklenmeyen bir çevreye doğru meydana gelen ani bir değişiklik olarak tanımlamaktadır. Göçmen kişinin kendisine tanıdık olmayan ve kurduğu ilk iletişimlerinde anlamadığı iletişim kodları kişi için belirsizlik seviyesini artırmaktadır. Bunun sonucunda göç eden kişi kendisini bu kaotik mesajlar arasında boğulmuş veya düşman yabancı bir dünya tarafından yutulmuş hissedebilmekte ve bu durum kültür şokunu meydana getirmektedir (Garza-Guerrero, 1974).

Kültür şokunun yarattığı endişe kişinin ruhsal organizasyonunun sabitliğini zora sokmaktadır. Gelişimsel olarak geriye baktığımızda, çocukluk dönemindeki kişilik oluşumunda ilk basamak olan ayrılma-bireyleşme evresinin (Mahler, Pine, ve Bergman, 1975) yansımaları göç eden kişinin yaşadığı karmaşada görülebilmektedir (Akhtar, 1995). Kültür şokunun yarattığı stresli ve endişeli durum çözüldüğünde duygusal büyüme sağlanmaktadır. Eğer başarılı bir çözülme sağlanamazsa bu durum

kişide çeşitli derecelerde duraklama yaratabildiği gibi patolojik etkiler de ortaya çıkabilmektedir (Garza-Guerrero, 1974).

Yeni çevreyle olan entegrasyon süreci, kişinin değişim ve kayba tolerans gösterme kapasitesine, yalnız kalma kapasitesine ve bekleme kapasitesine dayanmaktadır. Kısacası, bu entegrasyon kişinin zihinsel bütünlüğüne bağlıdır. Göç eden kişi yeni koşullara uyum sağlama girişiminde bulunmaktadır, kendisini tekrar tekrar disosiyasyonlara döndüren kafa karışıklığına karşı savaşılmaktadır. Bazı kişiler manik bir şekilde aşırı uyumla tepki vermekte, yeni ülkenin alışkanlıklarıyla ve uygulamalarıyla hızlı bir şekilde özdeşleşmektedir. Diğerleri ise kendi örf ve adetleri ve diline sıkı sıkıya tutunmakta ve gerçek gettolar gibi işleyen kapalı gruplar meydana getirmektedir (Grinberg ve Grinberg, 1984). Fiziksel kontağın, mekânsal yakınlığın ve psikolojik yakınlığın derecesi, yenilenmiş psikolojik müzakerenin ve pratiğin konusu olmaktadır. Göç eden kişi kendisini ülkesinden çok uzakta bulabilmekte ve çocukken koymaktan hoşlandığı mesafe gibi bir süre bu durum tadını çıkarabilmektedir. Fakat er ya da geç göç eden kişinin egosu, tanıdık çevreden, iklimden ve doğadan gelen desteği kaybettiği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle göç eden kişi ego desteğini yeniden yapılandırmak için kendi ülkesindeki benzer bir iklim ve etnik çevre aramaya başlayabilmekte ve ana vatanını sembolik olarak geri alma girişimine dahil olabilmektedir (Krystal, 1996).

Sığınmacılar, genelde bizim sürgün ikilemi dediğimiz bir çatışma yaşamaktadırlar: eski bağlılıkları sürdürme veya yenilerini oluşturma arasındaki seçim. Anavatana veya sadece sürgün grubuna bağlı kalmak, yeni gelinen ülkede yeni bir temel oluşturmayı engellemektedir. Yeni ve yabancı insanlara katılmak ve onları ve kültürel alışkanlıklarını kabullenmek kişide kendi anavatanına yönelik ihanet hissi ve onlar tarafından eleştirilme korkusu uyandırabilmektedir (Varvin ve Stiles, 1999). Fakat kişi yeni hayatıyla daha çok içli dışlı olmaya başladığında akrabaları ve tanıdıklarıyla olan anılarından kendisini geri çekmektedir. İnsanlar zamanla değişirler, ayrılanların değiştiği kadar kalanlar da değişmektedirler. Alışkanlıklar, yaşam şekilleri ve dil de değişmektedir. Değişmeyen tek şey, kişilik duygusunun önemli bir parçası haline gelen insansız çevredir (non-human environment). Bu insansız çevre, özellikle de kişi için yoğun duygusal anlamı olan belirli doğal çevre, bir hasret nesnesi olarak kalmaya devam etmektedir (Grinberg ve Grinberg, 1984).

1.3.1.2.2.Dil

Dil edinimi ve konuşma becerisi psikolojik gelişmenin ve çocuklukta olgunlaşmanın önemli dönemeçlerinden birisidir. Bu edinim anne-çocuk ekseninde gerçekleşmektedir. Dilin kendisine verilen “anadil” vurgusu da dilin aslına vurgu yapmaktadır (Mirsky, 1991).

Ana vatanın dili, çocukluğun, ebeveynle, aileyle ve daha geniş bir şekilde toplumla olan ilişkisinin dilidir. Günlük yaşamın tüm düşünceleri ve süreçleri o dilde şekillenmiştir. Bir çocuk konuşmayı öğrendiğinde ebeveynlerinin dilini edinmektedir. Sonrasında yetişkin olunca ebeveynlerinin yüreklendirici, kendisini öven, yönlendiren sesleri çocukluk hatıralarında devam etmektedir (Daniell, 2007). Lacan dilin, nesnenin görüntüsünden önce geldiğini ve aynı zamanda o nesneyi oluşturduğunu söylemektedir. Lacan’a göre tanımlanabilir insan çevresi biyolojik veya sosyal değil, dilseldir (aktaran Grinberg ve Grinberg, 1989, s. 108).

Birçok göçmen yeni bir dil ediniminde zorluklar yaşamaktadır. Kişisel beceriler, göç edilen yaş ve anadille yeni dilin benzerliği öğrenme sürecini etkilemektedir, fakat duygusal faktörler de göz önüne alınmalıdır. Klein, çocuğun etrafındaki şeyleri bilme ve anlama isteğinde erken dönemde meydana gelen bozuklukların, başka dili konuşan insanlara ve yabancı bir dil öğrenilirken deneyimlenen zorluklara yönelik nefret hissetmesine neden olduğunu söylemektedir (aktaran Mirsky, 1991, s. 619).

Bir araştırmasında Stengel, insanların, yeni bir dil öğrenmeye yönelik doğal bir direnç sahibi olduklarını ve bu direncin bazı rasyonel olmayan tarafları olduğunu söylemektedir. Kişinin, kendi dilinin her yerde konuşulduğuna dair umudu, kişinin diğer insanların dilini kendi diline dönüştüreceği umudu, yeni dile yönelik küçümseme duygusu, kendi dilinin en iyisi olduğu inancı ve kendi dilinin hayatı ve gerçekleri en iyi anlatan dil olduğu fikri bu taraflardan bazılarıdır (aktaran Mirsky, 1991, s. 618).

Çocukluğun ilk nesne ilişkileriyle olan tüm deneyimleri, hatıraları ve duyguları dile bağlıdır ve özel bir anlam içermektedir (Grinberg ve Grinberg, 1984). Bu nedenlerle göç sonucu ana dilin kaybı beraberinde kendiliğin ve içsel nesnelerin kaybına dair derin bir kayıp hissi yaratmaktadır. Yeni bir dilin edinimi yeni dilin içselleştirilmesini ve ayrılmanın içsel sürecinin aktif hale gelmesini sağlamaktadır

(Mirsky, 1991). Kendiliğın nesnenin temsilinden ayrı bir zihinsel temsil şeklinde gelişmesi sürecinde dil önemli bir rol oynamaktadır. Dilin kullanımı, çocuğın özerkliğinin başlangıcıyla birlikte çocuğa yeni haz verici keşiflerin kapılarını açar ve bu da çocuğa ilk ayrılma farkındalığını sağlamaktadır. Çocuk dil aracılığıyla arzularının gerçekleşebildiğini, annesine seslenip onun dikkatini çekebildiğini keşfetmektedir. Dil aynı zamanda bu ayrılma sürecine dair duyguların da üstesinden gelinmesini sağlamaktadır (Mahler ve ark., 1975).

Yeni bir dil öğrenirken yetişkin bir kişi kelimeleri ve dil bilgisini rasyonel bir şekilde öğrenmekte, fakat tonlama, aksan ve ritim yani dilin müziği ancak o dili konuşan kişiyi taklit ederek ve o kişiyle özdeşleşerek elde edilmektedir (Grinberg ve Grinberg, 1984).

Hoffman (1989), yeni bir dil konuşmanın sadece konuşulan şeyin derinliğini ve çeşitliliğini değil, aynı zamanda kişinin kendisini sunuş şeklini de etkilediğini söylemektedir. Çünkü bu yeni dili konuşurken kelime haznesinden ve metaforlardan yoksun olunduğunu ve bu durumun kişide, kabul edilir olmak için, doğal coşkunluğunu ve alışıldık şekilde bağlantı kurma alışkanlıklarını değiştirme gereği duygusunu yarattığını söylemektedir. Bu yolla kişiler kendilerini ifade etmenin kültürel formlarını ve kendilerine özgü ifadelerini kaybedebilmekte ve bu da kişilerde kimlik duygularını kaybetme hissi uyandırabilmektedir.

Yerleştikleri yeni ülkenin dilini öğrenmekte güçlük yaşayan yetişkinler, çocukluk dönemi deneyimini yeniden yaşamaktadırlar. Hatalar yaptığının farkında olmak bir yetişkin için aşağılayıcı olabilmektedir. (Daniell, 2007). Bir kişi yetişkinlikte göç ettiğinde, ayrılma bireyleşme sürecindeki çözümlenmemiş çatışmaları yeniden uyanmaktadır. Fakat diğer büyük yaşam değişiklikleri gibi, göç travmatik olmak zorunda değildir ve birçok göçmen için erken dönem çatışmalarını detaylı bir şekilde incelemek ve kişisel gelişimlerini tamamlamaları için fazladan bir fırsattır. Sürecin kendine özgü doğası ve kişide yarattığı zorluklar, kişinin göç esnasındaki gelişimsel evresi, önceki gelişimsel kazanımları ve gecikmeleri, hali hazırdaki duygusal destek ve kültürel ve çevresel faktörler tarafından belirlenmektedir (Mirsky, 1991).

1.3.2. Travmatik Etkiler

Öncelikle şunu tekrarlamak gerekir ki sığınmacı veya mülteci olmak kendi başına psikolojik bir olgu değildir; daha ziyade psikolojik çıkarımları olan bir sosyo-politik ve yasal bir olgudur. Sıradan insanlar, belirli gruplar veya devlet tarafından zorunlu bırakıldıkları için evlerini terk etmekte ve başka bir coğrafyada sığınma aramaktadırlar (Papadopoulos, 2007). Sığınmacı olmanın bir kişinin hayatında önemli bir olay olduğunu bilmek önemlidir, fakat bu kişinin hayatının bütününe sadece bir parçasını tanımlamaktadır (Tribe, 2002).

Freud travmayı, beynin dışsal bir uyarıcıya karşı geliştirdiği oldukça seçici bir hassasiyetin sonucu olarak tanımlamaktadır. Ona göre travma, tenin ve zihnin koruyucu kabuğunu yarıp geçecek kadar kuvvetli, zihinsel olarak yeterli bir şekilde işlenemeyen ve tüm organizmayı etkileyen bir stres kaynağıdır. Bebeklikten ölüme kadar olan süreçte birçok acı deneyimle başa çıkmak zorunda olan insanın zorlukla başa çıkma becerisinin bir kısmı da zorluklarla başa çıkma deneyiminden gelmektedir. Fakat ani bir deneyim için kişi zihinsel olarak hazır olmadığı için kişinin bu deneyimi yeterli bir şekilde işlemesi mümkün değildir. Anidenlik, travmatik olayın özündeki bileşendir (Sinason, 2002).

Travma, kişinin hayatındaki kurulu düzeni, dünyanın tahmin edilebilirliğine dair inançları, yerleşik zihinsel yapıları ve savunma organizasyonlarını yıkan bir olaydır. Kişiyi hem içerideki hem de dışarıdaki kaynaklardan gelen yoğun ve ağır basan anksiyetelere karşı savunmasız ve kırılabilir bir hale getirmektedir. Dünyanın tahmin edilebilirliğine ve iyi nesnelere koruyuculuğuna olan inancın yitirilmesi, hem içsel hem de dışsal olarak gaddarlık ve kötü nesnelere gücüne dair korkuların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böylece travma kişinin savunma mekanizmalarını alt üst eden ve aslında en derindeki evrensel anksiyetelerini doğrulayan bir hal almaktadır (Garland, 2002).

İnsanların yaşadıkları zorluklar kendilerine çok ağır geldiğinde önceki deneyimlerinin çoğunu silme eğilimindedirler. Bu silme eğilimi kişilerde bir çeşit yönelim kaybı (disorientation) yaratmakta ve bu durum da kişiyi ya yeni var olma yolları bulmaya teşvik etmekte ya da zarar verici etkilerle kişinin dengesini kaybetmesine neden olmaktadır (Papadopoulos, 2007). Travmanın temel olumsuz etkisinin psikolojik yaralanma olduğunu söyleyen Papadopoulos (2007), bu

yaralanmanın kısa veya uzun süreli bir patolojik durum yaratacağını temel olarak üç seviyeye ayırdığı bu etkinin yoğunluğunun belirlemekte olduğunu belirtmektedir. En düşük yoğunluk olan *olağan acı çekme durumu (ordinary human suffering)*, insanların hayatlarında yaşadıkları kötü olaylara verdikleri en yaygın tepkidir ve bu acı patolojik bir bağlamda düşünülecek bir acı değildir. İkinci derece olan *sıkıntılı psikolojik tepki (distressful psychological reaction)* daha güçlü bir deneyim ve huzursuzluk içermektedir, fakat yine de her zaman özel bir dikkat gerektirmeyebilir. Üçüncü ve en yoğun seviye olan *psikiyatrik bozukluk (psychiatric disorder)* ise yaşanan zorluğun en yoğun olumsuz sonuçlarından birisidir ve bu etkinin en yaygın sonucu travma sonrası stres bozukluğudur. Bunun dışında bir kişi belli fonksiyonlarda ve belli alanlarda travmatize olmuş olabilir ama başka fonksiyonlarını yerine getirmede Papadopoulos'un (2007) travmanın nötr etkilerinde bahsettiği gibi ruhsal bir dayanıklılık gösterebilmekte ve işlevselliğini kaybetmeyebilmektedir.

Travma duyuşsal ve somatik bir seviyede örgütlenebilir ve travmatik tepki bilinçdışı olarak tetiklenebilmektedir. Böylece kişi bilinçli olmayan bir şekilde travmayı yeniden deneyimleyebilmektedir (de Zulueta, 2006).

Majör travma yaşayan insanlarda sözel olarak erişilebilen hatıralar kısıtlıdır çünkü otobiyografik hafıza o anda sadece bilinçli bir şekilde dikkat edilen bilgileri depolamaktadır. Fakat duygusal hatıralar çok güçlüdür ve bu deneyimin birçok parçası korku ve tehlikeyle ilişkilendirilecek şekilde kodlanmaktadır. Bu teori bazı hatıraların nasıl bilinçaltında olup da dışsal tetikleyiciler veya içsel süreçler nedeniyle bilinç düzeyine izinsiz girdiğini açıklamaktadır (Turner, 2007).

Travmatik olayla bağlantılı olan belirli kokuların, seslerin, görüntülerin, durumların, kelimelerin hepsi yoğun bir anksiyete durumu yaratmakta ve bu da kişide geçmişe dair anımsama anları yaratmaktadır. İnsanların içsel dünyasını şekillendiren bir alt yapısı, bir tarihi, bir kişiliği, karakteri ve aynı zamanda kültürü bulunmaktadır. Yani kişinin kırılabilirliği, öznel ve nesnel, dışsal ve içsel gerçeklik arasındaki etkileşimden kaçınılmaz olarak etkilenmektedir (Garland, 2002).

Kişinin bir olayı travmatik bir deneyim gibi algılayıp algılamamasında önceki travma yaşantılarının da şüphesiz oldukça payı bulunmaktadır. Foa ve Rohtbaum (1998), kişinin kendiliği ve dünya hakkındaki travma öncesi şemalarının (pre-trauma schemas) öneminden ve bu şemaların travma deneyimini ve travmanın temsilini ve

dolayısıyla travma sonrası yorumlamaları nasıl etkilediğinden bahsetmişlerdir. Önceki deneyimlere dayanan bu bilişsel deneyimin, korku verici bir durum sonrasında kişinin nasıl tepki vereceğini etkileyebileceğini söylerler. Van der Kolk (1996) da duyguların yoğunluğunu düzenleme becerisinin kaybının, erken dönem travma ve ihmalin etkisi geniş sonuçlarından olduğunu söyler. Grinberg ve Grinberg (1984) göç etmenin travmatik etkisine yönelik tepkinin özelliğinin çaresizlik duygusu olduğunu ve bu çaresizlik hissinin de Rank'ın terimiyle doğum travması ve koruyucu annenin kaybıyla şekillendiğini söylerler. Bu durum Bion'un kapsayıcı nesne olarak tanımladığı nesnenin kaybına da tekabül eder ve uç durumlarda sınırların belirsizleştiği bir ego parçalanması ve çözülmesi tehdidi de oluşturabilir. Eğer çocukluk döneminde bir yoksunluk ve ayrılma durumu yaşanmışsa risk daha yüksektir ve anksiyete ve çaresizlik hissiyle sonuçlanabilmektedir (Grinberg ve Grinberg, 1989). Klein (1946), egonun ve içsel nesnelerin yarılmasının, egonun parçalara bölüdüğü hissine neden olduğunu ve bunun da bir çözülme durumuna neden olduğunu belirtmektedir. Eğer egonun üstesinden gelemeyeceği bu yarıma ve sonrasındaki çözülme çok sık meydana gelir ve çok uzun sürerse, kişinin bir dağılma yaşama tehlikesi ortaya çıkmaktadır.

Kişinin geçmiş yaşantılarından ve travmalarından bahsederken bağlanma teorisinden bahsetmek de anlamlı olacaktır. Bebekler hayatlarının ilk dönemlerinde bakım verenlerine bağlı oldukları için, bebeğin güvenlik algısına gelebilecek herhangi bir tehdit algısında bağlanma sistemleri aktive olmakta ve bebekler umutsuzluk, isyan ve ayrılma davranışları göstermektedirler (de Zulueta, 2006).

Bebekler uyarılma ve duygusal tepkilerini düzenleme yetisinden yoksun bir şekilde doğmaktadırlar. Kendi kendilerini sakinleştirememekte veya rahat ettirememekte ve psikofizyolojik dengelerinin devamını sağlayamamaktadırlar. Bağlanma bağlarının gelişmesiyle bebek ve bakım veren arasında karmaşık uyum süreci oluşmaktadır. Bu durum bebeğin erken dönem fizyolojik ve hormonal sistemlerinin temel bakım vereni tarafından düzenlenmesine neden olmaktadır (de Zulueta, 2006).

Bakım verenlerinin nefreti ve şiddetinin korkusunu yaşayan bebekler, ihtiyaç duydukları bağlanma için umutsuzca bu bakım verilere bağlanmalarını sürdürecekler fakat çareyi psikanalizin “yarılma”(splitting), nöropsikologların “çözülme” (dissociation) olarak adlandırdıkları mekanizmalarda arayacaklardır.

Örneğin bakım verenlerine ilişkin kendilerinin farklı temsillerini yaratacaklar ve bu da “diğeri”yle olan ilişkideki kendilik devamlılığında bozulmalara yol açacaktır (de Zulueta, 2006).

Sağlıklı bir gelişim sürecinde, bağlanma davranışı ilk olarak çocuk ve ebeveyn, sonrasında da yetişkin ve yetişkin arasındaki şefkatli bağların oluşmasını sağlamaktadır. Bağlanma davranışı ve oluşan bağlar kişinin bugününe yansımakta ve yaşamı boyunca da hep aktif kalmaktadır. Bu bağlanma ilişkisinin oluşumu, sürdürülmesi, tahrip edilmesi ve yenilenmesi sürecinde birçok güçlü duygu ortaya çıkmaktadır. Bir bağı oluşması, aşık olma, birisini severek bir bağı sürdürme ve bir partnerin kaybıyla yas yaşama olarak tanımlanmaktadır. Bağlanma davranışının amacı şefkat bağlarını sürdürmek olduğu için, bu durumu tehdit eder görünen herhangi bir durum karşısında bu bağı korumak için eylemler ortaya konmaktadır. Bu gibi durumlarda bağlanma davranışı güçlü bir şekilde kendisini göstermekte ve tutunup kalma, ağlama ve sinirli bir zorlamayla aktifleşmektedir. Bu evre kişinin protestolarda bulunduğu ve akut fizyolojik ve duygusal stresin ortaya çıktığı evredir. Bu eylemler başarılı olduğu takdirde bağ yenilenmekte ve stres durumları yatışmaktadır. Bu bağı yenileme çabaları başarısızlıkla sonuçlandığında bu çabalar er ya da geç azalmakta, fakat bitmemektedir. Kişi aralıklarla bu bağı yenilenmesi için çaba göstermektedir ve bu aralıklarda stres akut bir hal alma eğilimindedir. İşlevselliğin yenilenmesi ve yeni ilişkiler kurabilme ve sürdürebilme kapasitesinin onarılması yas tutma ile yaklaşık olarak benzer süreçlerden geçmektedir. Fakat bir işlevselliğin onarılması gibi görünen bir durumun arkasında olası travmalar için yükselen bir duyarlılık durumu saklanıyor olabilmektedir. Bu nedenle sağlık ve patoloji arasında çok net sınırlar yoktur (Bowlby, 1980).

Travmatik hatıralar kendi bağlamları içerisinde (örneğin şiddetin meydana geldiği politik ortamda) anlaşılmalıdır. Travma atlatan kişilerin kişisel hikayeleri, bu deneyimlerin kendisi için ne anlam ifade ettiği üzerine odaklanılmalıdır. Bunun sonucu olarak ihtiyacı olan mülteciler, kendilerini nasıl gördüklerini ve dünyadaki konumlarını nasıl yeniden tanımlayabileceklerini gözden geçirmek ve değiştirmek üzere terapötik yöntemlere yönlendirilebilmektedirler. Elbette birçok travmatik hatıra bir terapi gerektirmemektedir. Bu hatıralar en genel anlamıyla geçmiş yaşantıların kayıtlarıdır ve bizim gelişimimizi ve büyümemizi etkilemektedirler (Turner, 2007).

Eğer kişi tekrarlayan travmalar yaşar ve bu travmaları onarıcı zamanlar geçirmezse kişi sürgün edilmiş benlik, yeni bir benlik geliştirebilmektedir. Onarıcı zamanların yokluğu, sığınma başvuru sürecinde de devam etmekte olduğundan çevrelerine alışamamaktadırlar. Hem çevreye alışamama hem de onarıcı zamanların yokluğu nedeniyle benlik bağ kurmak yerine sürgün edilmiş bir benlik olma yoluna gidebilmektedir. Zaman içerisinde bu tekrar eden çevresel etkiler benliğin en çok bağ kurmaya ihtiyacı olan zamanda kopuşla sonuçlanabilmektedir (Alayarian, 2007b).

1.3.2.1. Göç Sonrası Tetiklenen Anksiyete ve Korkular

Göç etme olgusu göç eden kişide çeşitli anksiyetelerin oluşmasını tetikleyebilmektedir. Ayrılma anksiyetesi, bağlılık duygusu ve değerler üzerine süperego anksiyetesi, yeni ve bilinmeyenle karşılaşıldığında eziyet verici (persekütif) anksiyete, benliğin kaybolan parçalarına ve arkada bırakılan nesneye tutulan yasa neden olan depresif anksiyete ve yeni ve eskiyi birbirinden ayırmada yaşanan güçlük sonrası karmaşa anksiyetesi gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir (Grinberg ve Grinberg, 1984).

Belli durumlar geçmişte yoğun korkuyla ilişkilendirilmişse insanlar bu nötr olaylara veya deneyimlere anksiyete ile karşılık vermeyi öğrenmektedirler. Örneğin, bir ülkede üniformalı bir adam tarafından saldırıya uğrayan bir kişi, güvenli bir başka ülkede kendisi için tehdit edici bir unsur oluşturmayan bir başka üniformalı adama korkuyla tepki verebilmektedir. Çünkü bu kişiler mutlak bir zulüm sonucu bir korku deneyimleyen insanlardır. Bu korku, yaşanan şeylerin korkusunun yanında gelecekte olabileceklerin de korkusudur. Bazı mülteciler genel olarak korkulu olabilmekte, nötr hatta güvenli durumları bile yaşadıkları korkudan dolayı tehdit edici algılayabilmektedirler (Turner, 2007).

Yeni gelen göçmenlerin güvensizlikleri sadece bilinmeyenle karşı karşıya kalmanın yarattığı anksiyete ile değil, aynı zamanda bu anksiyetelere eşlik eden regresyonlarla ortaya çıkmaktadır. Bu regresyon kişileri çaresiz bir hale getirmekte ve kendileri için hali hazırda bulunan kaynakların efektif olarak kullanımını kısıtlamaktadır. Göç eden kişinin güvenilebileceği, sırtını yaslayabileceği veya anksiyetelerini ve korkularını giderebileceği birinin arayışında olması, bir bebeğin, annesi kendisini yalnız bıraktığında çaresizce ona benzer bir yüz aramasıyla karşılaştırılabilmektedir (Grinberg ve Grinberg, 1984).

Ayrılma anksiyetesi tarafından kısıtlanan iyi içsel nesne temsillerinin koruyucu işlevlerini yeniden işlevsel hale getirebilmek için, göç eden kişi dışsal dünyada bu iyi içsel nesnelere temsil eden ve ebeveynlerin yerine geçen kişiler bulmalıdır. Bazen tanıdıklar, akrabalar veya aynı millettendir olan kişiler yeni gelenleri karşılama ve barındırma işlevini görebilmektedirler. Kendisine yardımcı olan bir nesnenin yokluğu göç eden kişinin zorluklarını daha da zora sokabilmektedir (Grinberg ve Grinberg, 1984).

Göç süreci üzerinde çok önemli etkisi olan bir başka faktör de kişinin kendi ülkesine geri dönebilme imkanının olup olmadığıdır. Kişi “kapıların hala kendisine açık olduğunu” biliyorsa, yaşadığı anksiyetenin baskısı azalmaktadır. Fakat genelde mülteciler ve politik sürgünler için geçerli olan aksi durumda geri dönüş yoktur (Grinberg ve Grinberg, 1984).

1.3.2.2. Savunma Mekanizmalarına Başvurma

Sığınmacıların yaşadıkları karmaşada anlamlı bir içsel figürün yokluğu bu kişilerin acılarla dolu bir dünyaya hapsolmalarına ve bu durumdan kaçınmak için de bir takım savunma mekanizmaları geliştirmelerine neden olmaktadır. Bunlardan bazıları; insanların tamamen iyi veya tamamen kötü olarak değerlendirildiği yarılma, benliğin istenmeyen veya katlanılamayan kısımlarının diğer kişilere atfedilmesi olan yansıtma ve normalde kişinin durumu anlaması ve kabul etmesiyle birlikte gelecek duyguların olumsuzlanması için kullanılan inkardır. Bu yolla tolere edilebilen şey, tolere edilemeyen şeyden ayrılmakta ve kişi tolere edilemeyen şeyi çocuklarına, profesyonel kurumlara veya kendi vücudunun parçalarına yöneltilmektedir (Fox, 2002).

Katlanılamaz durumlarda hayatta kalmayı sağlayan savunmalar, dışsal tehlike geçtiğinde kişi için zorluk yaratmaya başlamaktadırlar. Anksiyete, depresyon, psikosomatik bozukluklar, kendini soyutlama ve yeni nesne ilişkileri oluşturmayı engelleme konularında sorun yaratmaktadırlar (Hart, 1994).

Kişinin kültürel yerleşikliğini ve ilksel nesnesini kaybetmesi sonucu kişi, kendisine güvenlik hissi ve başkalarına bağlılık sağlayan ana vatanının kişiyi “tutan (*holding*) özelliklerinden” (Winnicott, 1953) mahrum kalmaktadır. Göçmen kişiler kendilerini, kendilerinin sahip olduğu beklentilerden ve alışkanlıklardan farklı beklentilere ve

alışkanlıklara sahip olan insanların olduğu bilinmedik bir yerde bulmaktadırlar (aktaran Lijtmaer, 2001, s. 428). Bu uyumsuzluktan dolayı eski kültürel sembollere daha fazla değer biçme ve yenilerini küçük görme durumu oluşmaktadır. Bu yarılma durumu kaybedilen nesnenin, anavatanın, geriye dönük olarak idealize edilmesi sonucu oluşur ve egoyu acı veren etkilerden korumak için savunma amaçlı kullanılabilir (Lijtmaer, 2001).

Disosiyasyon da diğer savunma mekanizmaları gibi insan zihninin sağlıklı ve adaptif bir işlevidir. Her şey gelişimsel olarak yolunda gittiğinde, kişi belli belirsiz bir biçimde veya bir an için bireysel kendilik durumlarının ve bu durumla ilgili gerçekliklerin farkında olacaktır. Çünkü bunların her biri bütüncül kişisel kimliğin sağlıklı illüzyonunun bir parçası olarak işlev görmekte, kişiye kendisini “ben” olarak hissettiren bilişsel ve deneysel duruma ulaştırmaktadır. Her bir parça işlevsel bütünün bir parçasıdır ve gerçeklikler, değerler, duygulanımlar ve diğerlerinin perspektifleriyle içsel bir müzakere süreci tarafından bilgilendirilmektedir (Bromberg, 1996). Disosiyasyon süreci kişinin benlik bütünlüğünü yıkıcı bir travmaya karşı koruyucu bir mekanizma olarak başlamaktadır, fakat bir süre sonra strese karşı rutin bir tepki haline gelip benliğin işlevselliğine tehdit oluşturabilmektedir (de Zulueta, 2006). Yani doğası gereği sorundur diyemeyeceğimiz disosiyasyon, ruhsallığın travmaya özel bir yanıtı halini alabilmekte ve patolojikleşebilmektedir (Harlem, 2010).

Harlem (2010), sürgündeki kişinin sadece fiziksel olarak geri dönemeyen değil, aynı zamanda farklı zamanlarda, yerlerde ve ilişkilerdeki kendiliği arasındaki boşlukları birleştiremeyen kişi olduğunu öne sürmektedir. Kişiler farklı kendilik durumları yaşamakta, bunlar arasında hızlı geçişler yaşamakta ve kendileriyle ilgili birçok bağlam içerisinde anlamlı bir bütünsellik duygusu sürdürmeye çalışmaktadırlar (Bromberg, 1998).

1.3.2.3. Somatik Semptomlar

Birçok mülteci, karşılaştığı tüm zorluklara rağmen, kendileri için yeniden bir denge kurmalarını ve içsel kaynaklarını kullanarak hayata yeniden dahil olabilmelerine sahip olacak ruhsal dayanıklılığa sahip olabilmektedir. İçgüdüleri ve çevrelerindeki dünya hakkındaki merakları, ihtiyaç duydukları güç ve cesareti onlara vermektedir. Fakat en dayanıklı sığınmacılar bile yaşadıkları zorluklar, aileden kopma, travmalar

ve sosyal zorluklar nedeniyle karmaşık sağlık sorunları geliştirebilmektedirler. Mültecilerin yaşadıkları sorunların çoğu fakirlik, evsizlik ve sosyal dışlanma ile ilgilidir. En ayırt edici sağlık sorunları psikolojik sorunlardır ve bu sorunlar travmayla, arkadaşlardan, aileden veya toplumdaki yalıtılmayla veya ırkçılık ve ayrımcılıkla ilgilidir (Fox, 2002). Bu duyguların üstesinden gelme çabası bazen kişinin somatik semptomlar ortaya çıkarmasına neden olmaktadır. Sindirim semptomları (göç deneyimi sindirilememiştir), nefes alma semptomları (yeni çevre soluk almasını zorlaştırmaktadır), dolaşım ile ilgili semptomlar (yeni çevre ve beklentileri damarlarda ve kalpte baskı yaratmaktadır) ortaya çıkabilmektedir (Grinberg ve Grinberg, 1984). Baş ağrıları, sırt ağrıları ve bölgesel olmayan vücut ağrıları da yaygındır ve yaşanan travma, tansiyonun veya duygusal stresin nedeni olabilmektedir (Fox, 2002).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan travmatize olmuş mültecilerle yapılan araştırmalarda, yaşanan yoğun travma sonrası kişilerde anksiyete, depresyon, paranoya ve kişilik değişiklikleri gözlemlenmiştir (aktaran Bhugra, Craig ve Bhui, 2010, s. 26). Sığınmacı ve mültecilerin sosyal izolasyonu paranoid semptomların oluşmasına neden olabilmektedir (Westermeyer, Hollifield ve Canive, 2010).

Sığınmacı ve mültecilerin gösterdiği bir başka semptom da gördükleri kabuslardır. İsviçre'de yaşayan Çekoslovakyalı mültecilerle yapılan bir araştırmada katılımcılarla rüyaları hakkında görüşmeler yapılmış ve %56'sının ana vatanlarına döndükleri, bunu arzuladıkları ve kaçma girişiminde buldukları kabuslar gördükleri ortaya çıkmıştır (Cernovsky, 1988). Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bir psikiyatri kliniğindeki Kamboçyalı mültecilerle yapılan bir araştırmada kabus görmenin TSSB'yi güçlü bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Bu kabuslar panik atağa, bedensel işlev bozuklukları korkusuna, geçmişe dönüş ve tekrar uykuya dalmada zorluklara neden olmaktadır. Görülen kabuslar genelde yaşanan travmatik olaylarla ilişkili olmaktadır (Hinton, Hinton, Pich, Loeum ve Pollack, 2009).

Bazı araştırmalar sığınmacı ve mültecilerdeki somatik semptomların sıklıkla TSSB, depresyon ve diğer psikiyatrik bozuklukların karakteristik semptomlarıyla ortaya çıkmadığını öne sürmektedir. Fakat araştırmaların çoğu sığınmacı ve mülteci olmayan katılımcılarla gerçekleştirildiği için travmatize olmuş sığınmacı ve

mülteciler için çok uygun olmayabilmektedirler (aktaran Hollifield, Warner, Krakow, Jenkins ve Westermeyer, 2009, s. 117).

1.3.3. Geleneksel Travma Yaklaşımına Eleştirel Bir Bakış ve Travmatik Olayın Sosyo-Politik Bağlam İçerisinde Değerlendirilmesi

Travma literetüründe TSSB ile ilgili oldukça fazla araştırma olduğu gibi geleneksel TSSB yaklaşımına mesafeli yaklaşan ve TSBB kavramına veya kullanımına yönelik eleştirel bakış açılarına sahip olan araştırmacılar da bulunmaktadır. Örneğin, Blakwell'e göre (2007) TSSB'deki bireyselleştirme, diğer kültürlerdeki deneyimin kolektif doğasını yok sayan bireyci Batı modelinin dayatmasıdır ve bu yaklaşım kolektif deneyimi yok saydığı gibi, kolektif acılardan sonra iyileşmedeki kolektif kaynakları da hafife almaktadır.

“Travma” kavramı da TSSB'nin, deneyimi bireyselleştirip sosyo-politik bağlamdan uzaklaştırması eleştirisine benzer eleştiriler almaktadır. “Travma” kavramına dayanan yaklaşımların yarattığı bir diğer kısıtlama da olayın geçmişte olması gerekliliğidir. Sığınmacılar genellikle devam eden travmalardan ve sığınma talep ettikleri zaman karşılaştıkları güvensizlik ve ötekileştirmelerden kaynaklı zarar verici deneyimlerden muzdariptirler. Buna ek olarak sınır dışı edilme ve kaçtıkları terör ortamına tekrar gönderilme tehlikesi altındadırlar (Blackwell, 2007).

1980'lerde Latin Amerikalı terapistler terapinin politikleştirilmiş şekillerini geliştirmekle göze çarpmaktadırlar. Politik baskıya maruz kalan kişileri ilaçlarla tedavi etmenin veya patolojikleştirmenin bu kişiler üzerindeki baskıyı artırdığını söylemişlerdir (Blackwell, 2007). Bir grup Arjantinli terapist, deli olmaya başladığını düşündüğü için, bu delilik sanki politik sistemin içinde değil de kendilerindeymiş gibi, yardım almaya gelen kişileri tedavi etmedeki tehlikelere dikkat çekmişlerdir. Bu araştırmacılar gerçekliğin nasıl politik olarak tanımlandığını ve toplumun içine işlediğini ve bu gerçekliğin terapistlerce kabulünün yardım almaya gelen kişiler için baskı yaratacak şekilde bozukluklara yol açtığını açıklamışlardır (aktaran Blackwell, 2007, s. 259).

Sığınmacı ve mültecilerin ihtiyacı olan yardımı anlamak için bakabileceğimiz en önemli şeyler bu kişilerin ruhsal dayanıklılıkları ve beceriklilikleridir. Bu kapasite bir kere zarar gördüğü zaman, bu kişilerin daha fazla yardıma ihtiyacı olacaktır. Elbette ki bu becerinin de “psikolojik bağışıklık sistemi” olarak adlandırabileceğimiz

durumla yakından ilgisi bulunmaktadır. Kişilerin ihtiyaçlarını belirlerken de bakmamız gereken iki şeyden birisi bu kişilerin tüm bu yerinden edilme süreci boyunca yaşadıkları deneyimlerin psikolojik etkileri, ikincisi ise her bireyin dışsal yıkıcı olaylara karşı kendine özgü oldukça kişisel olan “psikolojik bağışıklık sistemi”nin zarar görüp görmediğidir. Fakat bu temel nokta da, belirli dışsal olayların tüm insanlar için travmatik olduğunu söyleyen ve bu nedenle bu dışsal olayların bazı insanlar tarafından deneyimlenen “travmatik deneyimler” yerine “travmatik olaylar” olarak nitelendirildiği geleneksel psikolojik travma teorileri tarafından zarar görebilmektedir (Papadopoulos, 2007). Olayın kendisi ve bu olayın etkisi arasındaki fark oldukça önemlidir (Papadopoulos, 2005). Reisner da (2003) travmaya yol açan veya travma oluşmasını engelleyen şeyin travmatik olayın kendisi değil, olayın bağlamı ve anlamı olduğunu söylemektedir. Psikofizyolojik veya psikososyal sistemin bütünlüğü bozulduğunda ve bu sistem fiziksel olarak yeniden onarılmadığı durumlarda travmanın ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Yani kişi travmatik duruma, anlamların yeniden ortaya konduğu, enerjinin dışa vurulduğu, sosyal dokunun yeniden dokunduğu ve inanç sistemlerinin ve uygulamalarının pekiştirildiği aktif bir yolla tepki verdiği travmadan korunmuş olmaktadır. Breuer ve Freud’un 1893’te belirttiği gibi, ortada travmatik durumlar olduğunda ve bu durumlara tepki göstermenin mümkün olmadığı koşullarda travma ortaya çıkmaktadır (aktaran Reisner, 2003, s. 384). Ayrıca travmatik olay atlatan kişilerle ve gruplarla yapılan araştırmalar sadece küçük bir yüzde grubundaki insanın terapötik müdahale gerektirici psikolojik ve ailesel bir işlev bozukluğu ortaya çıkardığını göstermektedir. Fakat bu yüzdeler kültürel değişkenlere, araştırmacıların kullandıkları araştırma yöntemlerine ve kişinin travma geçmişinde önemli bir travma yaşayıp yaşamamış olmasına, kullanılan Travma Sonrası Stres Bozukluğu tanımına ve ölçeklere, sayısız kültürel etkene ve tabi ki önyargılara göre farklılık göstermektedir. Soykırım, işkence, tecavüz ve kronik ve yoğun çocukluk dönemi istismarı yaşamış kişilerde daha yüksek yüzdeler bulunmuştur. Fakat bu durum travmanın bu gruplarda var olmadığı veya Travma Sonrası Stres Bozukluğu’nun ilgi ve tedavi gerektirmeyen bir sorun olmadığını söylemek değildir. (Reisner, 2003).

Travmanın kendine özgü doğasını ve nasıl bir bağlamda gerçekleştirdiğini göz önüne almadan travma etiketi koymak her ne kadar belli bir miktarda geçerlilik vaatsetse de, asıl soru travmatize olmuş kişilerin ne ölçüde birbirleriyle benzer tepkiler

vereceğidir. Her ne kadar belirli özellikler insanın var oluşu gereği ortak olsa da, iki kişi aynı olayı beklentilerine, daha önceki deneyimlerine, psikopatolojilerine, sosyal ilişkilerine, aile ve sosyal geçmişlerine bağlı olarak farklı deneyimlemeleri oldukça olasıdır. Olayları sadece farklı travmatik olaylar olarak değerlendirmek değil, bu olayların farklı bağlamlar içerisinde gerçekleştiklerini de göz önüne almak gerekmektedir. Politik rejimlerden, savaşlardan, işkence veya politik şiddetin farklı şekillerinden dolayı zarar gören kişiler kendilerini hasta olarak görmeye pek yanaşmayacaklardır. Bu kişileri politik baskıdan dolayı acı çeken insanlar olarak görmek yerine hasta olarak değerlendirmek, bu kişilerin yaşadıkları acının daha da artmasına neden olacaktır. Hatta bu gibi durumlarda kişilere ilaç verilmesi bu kişileri bir anlamda apolitikleştirme anlamına gelmektedir (Blackwell, 2005).

Şili’de Cienfuegos ve Monelli tarafından geliştirilen ve psikoterapötik bir yaklaşım olan “tanıklık (testimony)” yaklaşımı, danışanın kendisine olanlarla ilgili tanıklık belirtmesine dayanmaktadır. Danışan terapistle hikayesini anlatmakta ve bu tanıklık kaydedilmekte, bilgisayara yazılmakta ve kişinin ihtiyaç duyması durumlarında gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi için danışana verilmekte ve yaşanan bu duygusal deneyime terapötik bir özen gösterilmektedir. Sonuçta ortaya çıkan döküman, kişi tarafından adalet talebinin yerine getirilmesi için kullanılabilir. Bu tanıklık yaklaşımı kişiye içinde bulunduğu bağlamda pozitif bir eylem sağlarken, terapisti de sosyal adalet mücadelesinde bir katılımcı olarak konumlandırmaktadır (Blackwell, 2005).

1.3.4. Göç Sonrası Ortamın Sığınmacılar Üzerindeki Etkisi

Watters (2001) sığınmacı ve mültecilerle yapılan araştırmalarda, bu kişilerin ruhsal sorunların kaynağı olarak geçmiş olayları, özellikle de kişinin kendi ülkesinde veya kaçma sürecinde yaşadıklarını vurgulama eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Sığınmacıların sığınma deneyiminin öncesindeki travmatik yaşantılarının psikolojik durumlarında önemli rol oynamasının yanında, göç sonrası ortamın da bu kişilerin psikolojik durumlarında oldukça etkili olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Sığınmacı ve mülteci kabul eden gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalar göç sonrası stresin artmasının, geciken sığınma başvurusu sürecinin, zayıf sosyoekonomik yaşam koşullarının, alıkonmaların ve azalan sosyal desteğin daha yüksek psikopatolojiyle ilişkili olduğunu saptamıştır. Bazı araştırmalar göç sonrası

ortamda risk ve ruhsal dayanıklılık faktörlerinin, psikolojik rahatsızlıkları travmatik olaylara maruz kalmaktan daha güçlü bir şekilde yordadığını ortaya çıkarmıştır. Birleşik Krallık'ta Iraklı sığınmacılarla yapılan bir araştırmada psikolojik sıkıntıyla düşük duygusal destek arasında güçlü bir ilişki bulunurken, TSBB için düşük duygusal desteğin daha az etkili olduğu ve psikolojik sorunun türüne bağlı olarak göç sonrası sorunlarının farklı etkileri olduğu sonucuna varılmıştır (aktaran Carswell, Blackburn ve Barker, 2011, s. 108). Yine Birleşik Krallık'ta genel olarak klinik ortamdan alınan 47 kişilik sığınmacı ve mülteci örneklemeyle yapılan bir araştırmada yüksek TSSB semptomlarının, yüksek travma sayısı, uyum zorlukları, kültürün ve desteğin kaybıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Carswell, Blackburn ve Barker, 2011).

Göç edenlerin ve göç edilen ülkenin yerlilerinin oluşturduğu iki grup birbirinden korktuğunda bu grupların beklentileri ortada bir nevi kendini gerçekleştiren kehanet yaratma potansiyeline sahiptir. (Piers ve Piers, 1982). Göçmenleri kabul eden toplumda ortaya çıkan tepkilere baktığımızda, bazı durumlarda gizli paranoyaların yükseldiği ve göçmen kişinin, o ülkenin yerel halkının elinde olan çalışma ve kendilerine ait olan mülklerinin tadını çıkarma gibi yasal haklarını ellerinden alabilecek davetsiz misafirler olarak algılandığı görülebilmektedir. Bazı aşırı durumlarda bu algı yabancı düşmanlığına kadar varabilmektedir. Diğer durumlarda bu halk göçmen kişiye oldukça pozitif davranmakta, yardım teklif etmekte ve içten davranmaktadır. Sonuç olarak yerel halk ve göç eden kişinin etkileşimi normal ve dengeli olabilmektedir. Bu durumda göç eden kişi dışlanmamakta, fakat kişiyle karşılıklı bir anlayış geliştirilmesi için çalışılmaktadır (Grinberg ve Grinberg, 1984).

Sudanlı mültecilerle yapılan bir araştırma, işsizlik ve ailenin ayrılması gibi göç sonrası zorluklarının depresyon ve anksiyete semptomlarıyla ilişkilendirildiğini bulmuştur (Schweitzer, Greenslade ve Kagee, 2006). 8-18 yaşları arasındaki mülteci çocuklarla yapılan başka araştırma da benzer bir şekilde ailesel finansal zorlukların ve güvensiz bir sığınma statüsünün olmasının depresyon ve travma sonrası stresini yordadığını ortaya koymuştur (aktaran Schweitzer ve ark., 2007, s. 4)

Sığınmacıların ve zorunlu göç mağdurlarının “davet edilmeyen” ve “bizden” taleplerde bulunan kişiler olarak görülmeleri en yaygın görüşlerden birisidir (Grove ve Zwi, 2005). Medya da sığınmacı ve mültecilere yönelik önyargıların oluşmasında oldukça pay sahibidir. Medya genel olarak mülteci konularından ziyade ekonomik

göç konularına odaklanmaktadır ve bu durum da gerçek sığınmacıların ve mültecilerin marjinalleştirilmesine sebep olmaktadır (Tribe, 2002).

Göçmenlerin göç ettikleri toplumlarda karşılaştıkları muameleleri daha iyi anlayabilmek için Fassin'in (2002) "biyoyasallık (biolegitimacy)" kavramından faydalanmak anlamlı olacaktır. 1990'lı yılların sonlarında Fransa'daki yasadışı göçmenlerin durumunun incelenmesi ve çeşitli sosyal bağlamlarda ırkçılığın öne çıkmasıyla göçmen tartışması başlamıştır. Belgeleri olmayan yabancıların oturma izni almaları için diğer tüm olasılıkların gittikçe daha sıkı bir şekilde kısıtlanması sonucu sağlık ve hastalık durumu, hem otoriteler hem de göçmenlerin avukatları tarafından daha fazla kabul edilir ve en yasal yol olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Yani yasal olarak tanınmanın diğer tüm yolları kapandığında, acı çeken vücut kendi yasallığını ilan etmiştir. Kişiler oturma izni veya vatandaşlık alabilmek yerine kabul görmek için "hasta" olmak zorundadırlar. Fassin'in bu araştırması yasa dışı göçmenlerin göç ettikleri toplumlarda karşılaştıkları sorunlara oldukça açık bir örnek temsil etmektedir.

1.4. Zorunlu Göç Süreci ve Sonrasında Kimliğin Yeniden Yapılandırılması

Chambers'e (1994) göre göç, sadece yerinden edilen insanlarla meydana gelen farklı sosyal ilişkilerin değil, aynı zamanda kimliğin doğasının da sorgulanmasına neden olmaktadır. Chamber çalışmasında göç, sürgün ve göçebelik gibi kişinin yerinden edilmesinin asıl deneyimine değil, "evsiz" düşünmenin yollarına ve kişinin zorunlu göçe tabi tutulduğunda kişilik üzerinde ne gibi etkileri olduğuna odaklanmaktadır. Fakat bu noktada Brah meselenin sadece seyahate çıkan kişiyle ilgili olmadığını, kişinin ne zaman, nasıl ve hangi koşullar altında yolculuk ettiğinin de önemli olduğunu söylemektedir (aktaran Ahmed, 1999, s. 332).

Grinberg ve Grinberg (1974), kişilik duygusunun, mekânsal, zamansal ve sosyal bağlantıların, süregelen etkileşimlerinin sonucu olduğunu belirtmektedirler. Mekansal bağlantıda kastedilen, benliğin farklı kısımları arasındaki ilişkinin, vücudun bütünlüğünü koruyabilmesi ve nesnelere karşılaştırmaya ve karşıtlığa izin vermesidir. Zamansal bağlantı, benliğin farklı zamanlardaki temsilleri arasındaki ilişkiyi ve aralarındaki devamlılığı ve bir aynılık duygusunun yaratılmasını temsil etmektedir. Sosyal bağlantı, benliğin sosyal tarafını ve benlik ve nesnelere arasındaki

ilişkiyi ele almaktadır. Yazarlara göre göç bu üç bağlantı da genel bir etkiye sahiptir fakat bunlardan birisi ağır basabilmektedir.

Göç eden kişinin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi yeni toplulukta kendi yerini bulabilmede, sosyal konumunu ve kendi ülkesinde elde ettiği profesyonel statüyü onarmada yaşadığı zorluktur. Kendisini ve ailesini bu yeni ülkede kimse tanımamaktadır ve bu durum kişide güvende hissetmeme duygusu oluşturmaktadır. Bir diğer önemli şey de yeni ülkenin üyelerinin göç eden kişilere olan yaklaşımı ve bu yaklaşım sonrasında kişinin gelişimi üzerine olan etkisidir.

Lijtmaer (2001), başka bir toprağa göçmenin, kişinin ego kapasitesi ve kişiliğin tamamının bütünlüğünün test edildiği açık uçlu ve dinamik bir süreç olduğunu söylemektedir. Dışsal çevredeki değişimler egonun adaptif kapasitesine yük olmakta ve değişen sosyal kurallar kişinin dürtülerinde bozukluğa neden olmaktadır. Göç eden kişinin iki toprak ve iki kendilik temsili arasında yarılmalar ortaya çıkmaktadır. Fakat bu yarılmalar oldukça hızlı yer değiştirebilmekte ve kişi bir gün anavatanını idealize ederken diğer gün göç ettiği ülkeyi idealize edip diğerini gözden düşürebilmektedir. Ayrıca yarılma sadece nesne dünyasıyla sınırlı değildir, aynı zamanda göç eden kişinin kendilik temsili için de sorun yaratmaktadır. Belçikalı, Türk, Alman, Hintli olmak bir nevi gurur kaynağı haline gelmektedir (Akhtar, 1995). Zamanla bu iki kendilik temsili yerine oturmaktadır, fakat bunun gerçekleşebilmesi için kişinin büyüme ihtiyaçlarının destek bulması gerekmektedir (Casement, 1991).

1.5. Ruhsal Dayanıklılık

Ruhsal dayanıklılık (resilience), kişinin travma veya ihmal nedeniyle yaşadığı stresi deneyimlerken işlevselliğinde bir çökme olmaması, travma sonrası stres belirtileri göstermemesidir (Alayarian, 2007a). Bu ruhsal dayanıklılığı ortaya koyarken kişi sergilediği başa çıkma yöntemleriyle normal işlevselliğine dönerek durumu eskisinden daha iyiye çevirebilmekte veya sadece beklenen olumsuz etkileri göstermemektedir (Masten, 2009). Ruhsal dayanıklılık, yaşanan zorluğun daha iyi bir işlevselliğe yol açtığı zamanlarda da bazen “travma sonrası gelişme” veya “güçlendirici etkiler” olarak tanımlanmaktadır (Rutter, 2008).

Alayarian (2007b), kişinin erken dönem deneyimlerinde kendisiyle ilgili bir bakım veren tarafından Winnicott'un terimiyle 'tutulmuş' (held) veya Bion'un terimiyle 'kapsanmış' (contained) hissetmesinin, kişinin ruhsal dayanıklılık, benlik bütünlüğü ve kendi kendine yetmesi kapasitelerini kolaylaştırdığını söylemektedir. Kişinin deneyimlerini bilme kapasitesi de kurduğu bağlanma ve ilişki yoluyla erken dönem etkileşimlerinin temelinde yer almaktadır. Yaşanılan deneyimler detaylandıkça ve zenginleştikçe paranoid-şizoid konum da çok boyutluluk yolundaki sürecine devam etmekte, fakat yine de bağlantısız ve parçalı bir şekilde kalmaktadır. Zihnin dayanıklılığı ve esnekliği, paranoid-şizoid konumun bir özelliğidir. Kişi sonrasında bakış açısının boyutlarının ele alındığı depresif konuma geçiş yapmaktadır ve bu durum da kişinin kavrayışını etkileyerek kişiye içgörü kazandırmaktadır.

Ruhsal dayanıklılığı olan kişilerin genellikle iyi bir bilişsel kapasiteleri ve uygun duygusal istikrarları vardır. Etraflarındaki şeyleri olduğu gibi görmektedirler ve gerçek ve fantezi arasında ayırım yapmayı becerebilmektedirler. Bu da onların zor durumlarda daha etkili tepkiler vermelerini sağlamakta, bu sayede kişiler yaşadıkları anksiyete tarafından işlevsiz hale gelmemektedirler. (Alayarian, 2007a). Enerjiktirler ve yeni deneyimlere açık ve meraklıdırlar (Klohn, 1996; Masten, 2009; Wolin ve Wolin, 1993). Etkili baş etme yöntemlerine ulaşmak için mizahı, yaratıcı keşfi, rahatlamayı ve olumlu düşünme yöntemini kullanmaktadırlar (aktaran Tugade, Fredrickson ve Barrett, 2004, s. 1164). Ruhsal olarak dayanıklı kişiler yaşadıkları yerde güvenli bir ruhsallıklar arası alan yaratabilmekte ve acılarını düzenleyerek kendilerini birçok kırılğan duygudan koruyabilmektedirler. Kendi olumsuz duygularına karşı daha farkında ve toleranslıdırlar. Suçluluk hisleriyle daha rahat başa çıkarlar ve kişilerarası ilişkilerinde çok az nevrotik durum veya bilinçdışı suçluluk çarpıtmaları yaşamaktadırlar (Alayarian, 2007a).

Ruhsal dayanıklılık araştırmaları, birçok insanın yoğun zorluklar, travmalar ve yoksunluklara rağmen hayatlarını iyi bir şekilde devam ettirdiklerini söylemekte ve ruh sağlığında odağı, kişilerin güçlü yanlarına ve ortaya çıkan olumlu sonuçlara çekmeye çalışmaktadırlar. Fakat birçok vakada ruhsal dayanıklılık için sadece risk faktörlerin tersine çevrilmesi durumuna bakılmaktadır (Charney, 2004). Farklı kültür ve bağlamların ruhsal dayanıklılıkları incelendiğinde, iyi psikolojik ve sosyal gelişimin belirteçleri arasında uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır (Boyden ve Mann, 2005; Casto ve Murray, 2010). Örneğin yerlilerin sağlığını inceleyen araştırmacılar,

bu toplumların gösterdiği ruhsal dayanıklılıkta kültürün, tarihin, toplum değerlerinin ve coğrafi konumun önemini ortaya koymuşlardır (Anisnabe Kekendazone Network Environment for Aboriginal Health Research, t.y.)

Tüm bunların yanında ruhsal dayanıklılığı etkileyen başka birçok faktör bulunmaktadır. Birçok çalışma en önemli faktörün, kişiyi destekleyen ve önemseyen, sevgi ve güven yaratan ilişkiler olduğunu göstermiştir. Buna ek olarak gerçekçi planlar yapma kapasitesi, öz güvenli olma ve olumlu bir kendilik imajına sahip olma, iletişim becerileri geliştirme ve güçlü duygularla ve dürtülerle başa çıkma kapasitesi ruhsal dayanıklılıkta önemlidir (APA, t.y.). Ungar ve arkadaşları (2007), birçok kültür içinde ruhsal dayanıklılığa dair hepsi birbirine bağlı olan yedi ana boyut belirtmişlerdir: Materyal kaynaklara erişim, destekleyici ilişkilere erişim, beğenilen bir kimlik gelişimi, güç ve kontrol deneyimi, kültürel geleneklere bağlılık, sosyal adalet deneyimi ve diğer insanlarla bir bütünlük hissi deneyimi. Ayrıca kişinin içinde yaşadığı toplumun özellikleri, ruhsal dayanıklılığı geliştirmede büyük rol oynamaktadır. Kişilere kaynak sağlayacak tutarlı ve destekleyici sosyal organizasyonların olması ruhsal dayanıklılık için oldukça önemlidir (Garmezy, 1991).

Sığınmacılar ve mülteciler çok nadiren ruhsal dayanıklılıkları, yetenekleri ve sığınma talep ettikleri topluma katkı sağlayacak kapasiteleri olan insanlar olarak görülmektedirler. Bu kişiler daha ziyade muhtaç, çaresiz ve kaynakları sömüren kişiler olarak değerlendirilmektedirler (Grove ve Zwi, 2005).

Scheweitzer ve arkadaşları (2007) Avustralya’da yaşayan Sudanlılarla yaptığı bir araştırmada, katılımcıların başlarına gelen şeylere karşı pasif kalmadıklarını, zorunlu göçü yaşadktan sonra bile bu kişilerin aktif ve problem çözücü bir şekilde diğer insanlarla iletişim halinde olabildiklerini bulmuşlardır. Bu durum kendilerinin de yorumladığı gibi tüm mültecilerin bu kaynaklara rahatlıkla ulaşabileceğini öne sürmemekle birlikte, sığınmacıların ve mültecilerin deneyimlerine anlam katabilme kapasitelerine odaklanılmalıdır.

Ruhsal dayanıklılık kavramının daha detaylı bir şekilde incelenmesi yeni boyutların ve ekosistemik süreçlerin de bu kavrama dahil olmasını sağlayacaktır (Kirmayer, Dandeneau, Marshall, Phillips, ve Williamson, 2011).

1.6. Göçte Olgunlaşma Fırsatları

Göç üzerine yapılan araştırmalar, göçle ilgili psikolojik stres ve psikopatoloji üzerine çok fazla odaklanmakta ve göç etmenin getirdiği psikolojik fırsatları görmezden gelmektedir. Göç, stres yaratıcı bir yaşam olayı olmasına rağmen göçmenlerin çoğu ortalama veya geçici süreli psikolojik rahatsızlık hissetmekte ve sonrasında iyi bir uyum yakalamaktadırlar. Blos (1967), Mahler ve arkadaşları (1975), Mirsky ve Kaushinsky (1989), Akhtar (1994) ve Mirsky ve Peretz (2006) göçün, psikolojik gelişimin evrensel ve yaşam boyu süren bir süreci ve ayrılma-bireyleşme sürecini içerdiğini savunmaktadırlar.

Göç, kişi için stres ve bozulma yaratıcı etkiler içerebilmekle birlikte, iyi bir içsel sermaye ve dışsal koşullar yardımıyla, kişinin psikolojik gelişimi için yeni kapılar açabilmektedir. Kişi göç deneyimi üzerine çalışabildiği ve duyguların inkar edilen yönlerini entegre edebildiği ölçüde üzüntüsü için acı çekebilecek derecede olgunlaşacaktır. Kendisini “büyüten acıyı” deneyimledikten sonra, yaşadığı deneyimler hakkında daha anlamlı bir bilgi sahibi olacaktır (Grinberg ve Grinberg, 1984).

Travma, sadece yıkıcı bir olaydan daha fazlasına bağlıdır ve her zaman kendiliğinden yeniden yapılanmasını içermektedir (Ulman ve Brothers, 1988). Freud da travmatik deneyimin travmatik etkiden başka bir şeye yol açabileceği süreçleri kavramlaştırmıştır. Yeniden güçlenme enerjisinin ortaya çıktığı travma kaçınmasının yanında, travmanın benliğin yapısını ve gelişimini kolaylaştıran travmatik deneyimin dönüştürücü özelliğinden bahsetmiştir (aktaran Reisner, 2003, s. 399). Göç deneyimi travmatik bir şekilde yaşandığında bile bu travma kişiler ve kültürler için örgütsel dokuyu yeniden inceleme, dokuda onarım gereken yerleri onarma, kişileri ve kültürleri kırılğan kıran inançları inceleme ve ne zaman ve ne için güvenliği sağlamak ve yenilemek için savaşmanın gerekli olabileceğini öğrenmek için acı verici bir fırsat sunmaktadır (Reisner, 2003).

Zorlu ve yoğun bir deneyimin ardından insanların, bu deneyimin yaralayıcı etkilerinden ziyade yenileyici etkilerine odaklanabildikleri bilinen bir durumdur. Yaşanan kayıp, acı ve yıkım sonrasında insanlar hayatlarındaki öncelikleri yeniden gözden geçirerek ve yeni değerler edinerek hayatlarında önemli yenilemeler gerçekleştirebilmektedirler. Ölüme çok yaklaşmış olma veya yakın birinin ölümüyle

yaşanan acı sonucu insanlar genellikle yaşam tarzlarında, kendilerinde ve ilişkilerde dönüşümler geçirmektedirler. (Papadopoulos, 2007). Papadopoulos'un (2007) *Travma Sistemi'nde (Trauma Grid)* travmanın olumlu etkileri olarak bahsettiği *Zorluklarla Etkinleştirilmiş Gelişme'nin (Adversity-Activated Development)* yaygın anlamdaki travma sonrası büyümeden (post-traumatic growth) bazı farkları bulunmaktadır. Travma sonrası gelişmede, bu gelişmeyi yaşayan herkesin travmatize olması gerekmektedirken, zorluklarla etkinleştirilmiş gelişme bir zorlukla karşı karşıya kalmakla travmatize olmanın arasında önemli bir ayrım gözetmektedir. Ayrıca travma sonrası büyüme travma sonrası meydana gelmekteyken, zorluklarla etkinleştirilmiş gelişme, bu zorlukların hala devam etmekte olabileceğini ve bu olumlu etkilerin zorluklar süresinde de gerçekleşebileceğini savunmaktadır.

Bir ülkeden diğerine göç etmek karmaşık ve çok yönlü bir psikososyal süreçtir ve kişinin kimliğinde önemli ve uzun süreli etkilere sebep olmaktadır. Bir ülkeyi terk etmek beraberinde birçok kaybı getirmektedir. Kişi tanıdığı bildiği yemekleri, yerel müziği, sorgulanmamış sosyal gelenekleri ve hatta kendi dilini terk etmek zorundadır. Yeni ülke tadı garip yemekler, yeni şarkılar, farklı politik konular, bilinmeyen bir dil, soluk festivaller, tanınmayan kahramanlar, fiziksel olarak kazanılmamış bir tarih ve görsel olarak da tanınmayan bir çevre manzarası sunmaktadır. Fakat bu kayıpların hepsi, ruhsal büyüme ve değişim için yeni bir fırsattır. Kendini ifade etmenin yeni yolları ortaya çıkar. Farklı özdeşleşme modelleri, farklı süperego emirleri ve farklı idealler vardır (Akhtar, 1995).

Yeni çevreyle etkileşim içinde olmak, daha dengeli bir yeni ülke temsilini desteklemektedir. Kısacası göç süresince ortaya çıkan asıl nesnelere coğrafi olarak uzakta kalma, kişinin bebeksi bağımlılıklarının, büyükenmecilik hallerinin, güvenciliklerinin ve tatminkarlığının geriletici ve ağır basan etkisinden kaçma olasılığı vermektedir (Blos, 1967). Fakat coğrafi uzaklığın kendisi soruna çok etkili bir çözüm sağlamamaktadır. Otonomi elde edilmeden önce, içselleştirilen ebeveyn nesnesiyle ayrışmanın içsel süreci meydana gelmelidir. Bu nedenle göç, göç eden kişinin çözülmemiş ayrılma-bireyleşme çatışmalarının üzerine gidebileceği yeni bir ortam, yeni bir fırsat ve yeni nesnelere sağlamaktadır (Mirsky ve Peretz, 2006).

Winnicott'un (1958) da belirttiği gibi yalnız kalma kapasitesi, duygusal olgunluğun en önemli göstergelerinden birisidir. Ödipal dönemde ebeveyn çifti tarafından

dışlanmış hisseden çocuk kıskançlığının, hayal kırıklığının ve nefretinin üstesinden gelmeyi başarır, yalnız kalma kapasitesini genişletmiş olmaktadır. Bu kapasite agresif ve erotik dürtülerin birleşmesine, ambivalan duyguların tolere edilmesine ve ebeveynlerle özdeşleşme olasılığına işaret etmektedir.

Yalnız kalabilme kapasitesi, kişinin ruhsal gerçekliğindeki iyi nesnenin varlığına bağlıdır. Kişinin kendi iyi nesnelere ilişkisi, içsel ilişkileri bakımından kendisine yaşamak için bir yeterlilik sağlar ve dışsal bir nesne veya uyaran olmadığı zamanlarda da kişiye doygun bir şekilde dinlenme imkanı sağlamaktadır. Olgunluk ve yalnız kalma kapasitesi, kişinin yeterince iyi annelik vasıtasıyla sevecen bir çevrede kendisine bir inanç geliştirme şansı elde ettiğini göstermektedir (Winnicott, 1958). Göç etme durumunda iyi nesnelere içselleştirebilmiş kişi, ayrılmadan kaynaklı hayal kırıklığını tolere edebilmede daha iyi bir konumda olacaktır (Grinberg ve Grinberg, 1984).

Özetlemek gerekirse, araştırmanın çerçevesi ruhsal dayanıklılık ve “ev” algısı kavramları bağlamında şekillenecek ve İstanbul’da bulunan sığınmacılar üzerinde zorunlu göçün travmatik etkileri ele alınırken bu kavramlarla ilgili literatürdeki bilgiler ışığında bulgular yorumlanacak ve tartışılacaktır.

1.7. Araştırmanın Amacı

Tezin amacı, sığınmacı ve mültecilerin anavatanlarından göç ettikleri ülkeye giden yolculuğu nasıl deneyimlediklerini anlamak, Türkiye’de bekledikleri süre ve kurdukları geçici düzen içerisinde bu süreçten psikolojik olarak nasıl etkilendiklerini anlamak, zorunu göçün yarattığı olası travmatik belirtileri ve gösterdikleri ruhsal dayanıklılığı incelemektir.

1.8. Araştırmanın Önemi

Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’nde belirttiği coğrafi çekinceler sebebiyle Türkiye mülteciler konusunda farklı bir konuma sahiptir. Türkiye’ye sığınmacı olarak gelen ve 3. bir ülkeden mültecilik statüsü bekleyen kişilerle yapılmış yeterince çalışma yoktur. Ayrıca zorunlu göçe maruz kalmış bu kişilerin klasik travma yaklaşımlarının

öngördüğünün aksine bu travmadan olumlu sonuçlar çıkarma ve ruhsal dayanıklılık gösterme eğiliminde olup olmadıklarını araştırmak, bu kişilerin savaşa veya diğer zorlu koşullara bağlı çektikleri acıyı normalleştirecek bir modelin eksikliğinde önemli görünmektedir.

Son zamanlarda yapılan araştırmalarda ele alınmaya başlandığı üzere sığınmacıların yaşadıkları olaylara verdikleri tepkiler “anormal durumlara verilen normal tepkilerdir” (Papadopoulos, 2002). Bu bakış açısının yaygınlaşması, sığınmacı ve mülteci durumunu daha sağlıklı ve önyargısız bir şekilde değerlendirebilmek için oldukça önemli görünmektedir.

Yapılan literatür taramasında Türkiye’deki sığınmacıların durumuyla ilgili bulunan makaleler Türkiye’nin sığınmacı ve mülteci prosedüründen ve yasal zorluklardan bahsetmektedir, fakat bu kişilerin Türkiye’deki yaşamlarına dair deneyeyimlere ve yaşamöykülerine psikoloji çerevesinden bakan bir araştırmaya rastlanamamıştır.

Tüm dünya genelindeki araştırmalara bakıldığında ise yapılan araştırmaların büyük bir kısmı mültecilerle ilgili olup, mülteci statüsünü almamış ve alıp alamayacağı da belli olmayan veya bu statüyü aldığı halde gideceği ülkeyi bekleyen sığınmacılarla yapılan araştırmaların oldukça yetersiz olduğu göze çarpmaktadır.

Bu araştırmanın bir başka önemi de, sığınmacı ve mültecilerin ruh sağlığıyla ilgili yapılan araştırmaların çoğu kişilerin bireysel psikolojilerine odaklanıp büyük resmi görmezken, bu araştırmada sosyal bağlantılar, tarihsel olaylar ve yaşam deneyimleri içerisinde kişinin yerini vurgulayan (Miller, 2005) ve kişileri içinde buldukları kültür ve ilişkiler bağlamında ele almayı sağlayan yaşam öyküsü yaklaşımından faydalanılmasıdır.

Tüm bu durumlar değerlendirildiğinde bu araştırmanın kısa vadedeki önemi İstanbul’daki sığınmacıların yaşadıkları zorunlu göçün travmatik etkilerini, bu koşullarda ortaya koydukları ruhsal dayanıklılığı ve bu kişilerin “ev” algılarını anlamaya çalışmak ve sonuçları, bu konuda çalışan araştırmacılara sunmakla birlikte bu alandaki psikolojik bakış açısı eksikliğini bir miktar da olsa doldurmaktır. Araştırmanın uzun vadedeki önemi ise bu kişilerin ruhsal dayanıklılıklarının önemsenmesiyle birlikte, Türkiye’nin mülteci politikasının sığınmacılar üzerinde

yarattığı baskının ve zorlukların anlaşıl原因arak bu konudaki devlet politikasının gözden geçirilmesi durumunda, bu politikanın iyileştirilmesi için katkı sağlayabilmektedir.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. Nitel Araştırma

En genel tanımıyla nitel psikolojik araştırma, insanların anlam yaratmalarının, dünyayı nasıl duyumsadıklarının ve belirli olayları nasıl deneyimlediklerinin zengin tanımlamalarına ve olası açıklamalarına ulaşabilmek amacıyla, psikolojik bir bakış açısıyla, sayısal olmayan verilerin toplanması ve analizi ile yapılan araştırmalar olarak tanımlanabilmektedir (Lyons ve Coyle, 2007). Nitel araştırma yapan araştırmacılar, belirli durumları deneyimlemenin nasıl bir şey olduğunu anlamayı ve insanların belli koşullarla nasıl başa çıktıklarını anlamayı amaçlamaktadırlar (Willig, 2001).

Nitel araştırma epistemoloji, yani temeller hakkındaki varsayımlar veya bilginin olasılıkları ile yakından ilgilidir (Lyons ve Coyle, 2007). Epistemoloji, bilginin teorisiyle ilgilenen ve bir şeyi nasıl bilebileceğimiz ve neyi bilebileceğimiz sorularını cevaplamaya çalışan bir felsefe dalıdır.

Nitel araştırmaların popülerleşmesi, 1960 ve 1970'lerdeki bilişsel-deneysel psikolojinin yarattığı doyumsuzluk zamanına kadar gitmektedir (Madill ve Gough, 2008). Allport (1962), bireyin kişiliğinin biricikliğinin sadece istatistiksel skorlardan elde edilen soyut boyutlarla ortaya çıkarılamayacağını savunmaktadır.

1960 ve 1970'lerdeki ikinci dalga feminizm etkisi altındaki psikoloji araştırmalarında da kadınların kendi deneyimlerini kendi terimleri ve kelimeleriyle ifade etmeleri ve daha önce var olan ve yanlış anlamlandırma çerçeveleri olmadan kendi seslerini duyurmaları amacıyla birçok feminist psikolog da fenomenolojik bir temeli olan nitel araştırmalara yönelmiştir. Bu yöntemler bir deneyimden objektif bir yargı ortaya

koymakla değil, insanların kişisel algularına ve deneyimlerine ulaşabilmekle ilgilenmektedirler (Lyons ve Coyle, 2007).

Feminist hareketin bilimsel alandaki uzantısı olarak kabul edilen akademik feminizm (Hemmings, 2006) de epistemolojik olarak pozitivist geleneğin dışında kalmaya ve kişilerin hayatındaki bastırılmış yaşam deneyimlerini anlamaya yönelik yöntem arayışıyla ve mevcut bilim anlayışını değiştirme amacıyla oluşmuştur. Feminist kuram geleneksel araştırma yöntemlerinin kadının durumunu yansıtmaktan uzak olduğunu, kadın olgusuna duyarlı yeni araştırma yöntemlerinin geliştirilmesi gerektiğini söylemektedir (Karaduman, 1998). Feminist yaklaşımlarda nitel araştırma yöntemine ilişkin olumlu bir bakış oluşmuştur. Fakat feminist kuram sadece kadınların ezilmesi üzerine kurulmuş bir kuram değildir.

Hartsock'a göre (1981) feminist kuram genel olarak hayata, politikaya, bilime eleştirel yaklaşan bir analiz biçimidir. Grosz (1990) feminist kuramın seçtiği konulardan ziyade yöntem ve bakış açısının kuramı feminist kıldığını söylemektedir. Feminist kuram bilimin nesnellliğini sorgulamakta ve bilim de dahil olmak üzere hiçbir kültürel etkinliğin dönemin kültürel ikliminden ve değerlerinden bağımsız olamayacağını söylemekte ve insani bir eylem olan bilimin evrensellik, teklik, ezeli ve ebedi olma iddialarını sorgulamaktadır (Person, 1990). Maynard (1994) feminist bakış açısını değer yargılarından bağımsız bir şekilde araştırma yapan, araştırmacı ve katılımcı arasındaki iktidar hiyerarşisinin sömürülmesine karşı çıkan ve araştırma ilişkilerinde yakınlığı destekleyen bir yöntem olarak tanımlamaktadır (aktaran, Edwards ve Mauthner, 2002, s. 15).

Nitel araştırma yöntemi kullanmanın çok önemli bir başka faydası da bu yöntemin araştırmacılara tüm akışkanlığı ve karmaşıklığıyla anahtar bir faktör olan bağlam hakkında derinlemesine bir kavrayış kazandırmasıdır. Bağlam, mikro sosyal bir seviyede birliktelikler, aile ilişkileri, arkadaşlık ve iş ağları tarafından oluşmaktadır. Bu seviye daha geniş olan sosyal sistemler, örneğin etnik köken, sosyal sınıf ve toplumsal cinsiyet gibi makro sosyal ideolojilerden etkilenmektedir. Bu sistemlerin bağlamsal analizlerinin yapılması, katılımcı kişinin içinde bulunduğu sosyal ortamın ve bu ortamın kişi üzerindeki etkilerinin daha iyi analiz edilmesine yardımcı olmaktadır (Lyons ve Coyle, 2007).

Nitel araştırma özellikle insanla ilgili sosyal olayların parçalara ayıramayacağını çünkü bu sosyal olaylarla olgular arasında karmaşık ilişkiler olduğunu ve değişkenlerin iç içe geçmiş olduğunu söylemektedir. Bu sebeple araştırmadaki amaç olguların bütünselliği içindeki değişkenlerin yerini saptamaktır, fakat araştırmacı saptadığı durumun kendine özgü durumlardan kaynaklandığının farkına vararak genelleme yapmaktan kaçınılmalıdır. Ayrıca nitel araştırmayı nicel araştırmadan ayıran en önemli özelliklerden birisi, nicel araştırma bir teori ve kuramla başlarken, nitel araştırma bir teoriyle sonlanmaktadır, çünkü nitel araştırmacı araştırmaya herhangi bir hipotez geliştirmeden başlamaktadır ve tümevarımcı bir şekilde ilerlemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Madill ve Gough (2008) nitel veri toplama yöntemlerini beş kategoride toplamışlardır: İş birliğine dayalı, görüşme, kendiliğinden olan, gözlemsel ve yapılandırılmış yöntem. Bu araştırmada kullanılacak yöntem olan görüşme, yaşanmış deneyimlerden ve özellikle de yarı yapılandırılmış formattan faydalanmak için tasarlanmıştır ve psikolojideki en popüler nitel veri toplama yöntemidir. Yapılandırılmamış görüşmeler kendiliğinden akan bir iletişim şeklini benimsemektedirler, fakat nitel araştırmacılar genelde yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler arasında bir denge belirlemeye çalışmaktadırlar. Bu araştırmada da nitel veri toplama yöntemlerinden olan derinlemesine görüşmenin çeşitlerinden birisi olan yaşam öyküsü analizi kullanılmıştır.

2.2. Yaşam öyküsü Analizi

Yaşam öyküsü analizleri tanımı itibariyle hayat geçmişine odaklanırlar ve öyküsel bir anlatım içerebilmektedirler (Madill ve Gough, 2008).

Yaşam öyküsü analizi, bir hayatın tamamının veya bir parçasının yoğun bir şekilde derinlemesine ve genellikle yapılandırılmamış bir görüşmenin analizidir. Kişilerin o anki durumlarından bir kesite odaklanmaktansa, yaşam öyküsü yaklaşımı sosyal bağlantılar, tarihsel olaylar ve yaşam deneyimleri içerisinde kişinin yerini vurgulamaktadır (Miller, 2005).

Yaşam öyküsü analizi, kişinin disiplinler arası aktarılabilen yaşamının tüm öznel özellikleri hakkında bilgi toplama amacıyla uygulanan bir nitel araştırma yöntemidir.

Kişi yaşam öyküsünden bahsederken olabildiğince eksiksiz ve dürüst bir şekilde hatırladıklarını ve diğer insanların bilmesini istediği şeyleri söylemeyi seçmektedir (Atkinson, 1998).

Yaşam öyküsü analizi ile araştırmacının toplumdaki rollerin çeşitliliği ve standartları konusunda farkındalık kazanması sosyolojik kullanıma hizmet ederken (Atkinson, 1998), paylaşılan kültürel anlamları ve dinamik değişiklikleri anlamak için inançlara, değerlere, göreneklere ve kutsal geleneklere değinilmesi antropolojik kullanıma hizmet etmektedir (Geertz, 1973).

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Chicago Sosyoloji Okulu tarafından 1920'li yıllarda geliştirilen yaşam öyküsü analizi yorumlayıcı araştırma geleneğine dayanmaktaydı. Chicago Okulu'ndaki iki sosyolog olan William Isaac Thomas ve Florian Znaniecki tarafından geliştirilmiş olan yaşam öyküsü analizi, karmaşık göçe özgü sosyal olguları açıklamak için sosyal bilimlerde yenilikçi bir yöntem olarak kullanılmıştır. Thomas ve Znaniecki'nin Birinci Dünya Savaşı sırasında yaptıkları bir araştırma olan "*The Polish Peasant in Europe and America*"da bu yöntem kullanılmıştır. Önceleri sosyolojik araştırmalarda biyografik materyal olarak kullanılan yöntem 1930'larda yaşam öyküsü analizi olarak sistematize edilmiş, 1970'lerde ise Avrupa ve özellikle de Alman sosyologlar tarafından yeniden uyarlanmıştır (Apitzsch ve Siouti, 2007). Bir süre sonra sosyoloji sınırlarını aşan yaşam öyküsü analizi psikoloji alanına da girmiştir (aktaran Apitzsch ve Siouti, 2007, s. 6). Öykülerin ciddi akademik çalışmalar için kullanılmaya başlanmasına Sigmund Freud'un kişisel vakaları psikoanalitik olarak yorumlamasıyla başladığı düşünülmektedir (Atkinson, 1998).

Yaşam öyküsü analizi, kişinin yaşamının bir parçasını diğerine ve çocukluğunu yetişkinliğine bağlayan dizileri ve bağlantıları görmemizi sağlamaktadır. Yaşam öyküsünü paylaşma terapi değildir, fakat hikayenin dile gelmesi, dile getiren kişinin daha önce anlamadığı şeyleri anlamasına yardımcı olabilmektedir. Hikayelerimizi paylaşmak aynı zamanda bir nevi arınma veya rahatlama yoludur. Kişinin üzerinden bazı yükleri almakta, kişisel deneyimleri doğrulamaktadır ve bu da aslında iyileşme sürecinin temelidir (Atkinson, 1998). Hikayelerini anlatmak kişilerin hayatlarındaki olayları doğal bir eğilimle düzene sokmasına yardımcı olmaktadır (Cohler, 1988).

Atkinson (1998), insanların yaşamdaki deneyimlerini veya diğerleriyle olan ilişkilerini anlamının, bu kişilerin seslerinin duyulmasını sağlamanın ve bu kişilerin kendileri hakkında konuşabilmelerini sağlamanın önemli olduğunu düşünmektedir. Ona göre eğer bir kişinin biricik, kendine özgü bakış açısını anlamak istiyorsak, bunu kişinin kendi sesiyle dile getirmekten daha iyi bir yol yoktur. Psikologlar da kişisel öyküleri gelişim ve kişilik için değerli bulmaktadırlar (Runyan, 1982).

Atkinson (1998) yıllarca yaptığı çalışmalar sonrasında insanların büyük çoğunluğunun gerçekten yaşamöykülerini paylaşmak istediği sonucuna varmıştır. Bu öykülerin paylaşılmasıyla kişisel deneyimlerimize ve duygularımıza dair daha net bir perspektif kazandığımızı ve bunun da hayatımıza anlam kattığını söylemektedir.

Genel olarak hem sözlü tarih araştırmacıları hem de yaşam öyküsü sosyologları travmatize hatıraları olan kişilerden kaçınmışlardır, çünkü bu kişilerin daha fazla acı çekmesine neden olmaktan korkmuşlardır. Yaşam tarihçilerinin kısmen yeni olan bu ilgisi 1945'te özellikle de Amerika Birleşik Devletleri, Batı Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki yaygın sosyal, kültürel ve politik gelişmelerden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu hareketler bir şekilde travmanın köklerini, ikincil güçsüz sınıfın maruz kaldığı sosyal baskı, işkence, aşağılanma ve resmi yok saymadan kaynaklanan acıdan aldığını göstermiştir. Aynı zamanda bu hareketler travmatik bir olay atlatmış kişilerin seslerinin de duyurulabileceği bir ortam yaratmışlardır. Özellikle 1970'lerin ikinci yarısından itibaren birçok tanıklık yayını ve radikal sosyal analizler gerçekleşmiştir. Bir süredir psikologlar, tarihçiler ve sosyologlar politik terör, sistematik baskı ve soykırımın sosyal sonuçlarının yanı sıra kişisel sonuçlarına da odaklanmaktadırlar. Tecavüz, ensest, ev içi şiddet ve cezai saldırılar psikologlar, sosyal bilimciler ve diğer araştırmacılar tarafından, çoğu sözlü tarih yöntemi kullanılarak çalışılmıştır. Bu çalışmalar bireylere uygulanan şiddetin, kişilerin hayatlarının tamamı üzerinde ne kadar zarar verici olduğunu göstermek için araç olarak kullanılmıştır (Leydesdorff, Dawson, Burchardt ve Harshplant, 1999).

Yaşam öyküsü kişilerin hayatlarında travmanın önemini kavramak için oldukça önemlidir. Bu yaklaşım çelişkilere de yer vererek bütüncül bir zenginlik sağlamakta, kişisel ve kolektif deneyim arasındaki bağın keşfedilmesine yardımcı olmaktadır. Kişisel hatıralar ve tanıklıklar arasındaki ilişkiyi, daha geniş çaptaki toplumsal bağlamı, kültürel pratikleri ve tanıklıkları ve anlatımlarını şekillendiren temsilleri keşfetme imkanı olmaktadır (Leydesdorff ve ark., 1999). Mağdur grupları genellikle

hissettikleri utançtan, duyulmama korkusundan veya kendilerine uyguladıkları sansürlerden dolayı olan bitenle ilgili sessiz kalmaktadırlar. Bazı araştırmalar travmayı dile getirmenin yaşanan korku duygularını yeniden ortaya çıkarıp kişiyi tekrar travmatize edebileceğini ortaya koymuştur (van der Kolk, 1996).

Travmatik olaylar hiçbir zaman içinde bulunulan sosyal bağlamdan ayrı değildirler. Bu olayların birçoğu toplumun normlarıyla ve toplumun neyi konuşup neye karşı sessiz kaldığıyla ilgilidir. Yaşamöyküleri, bize kişinin yaşamı ve içinde bulunduğu sosyal bağlam arasındaki ilişkiyi görmemizi sağlayarak kişisel travmayı daha doğru bir şekilde anlamamıza yardımcı olmaktadır (BenEzer, 1999).

Travma çok kişisel bir deneyimdir. Müdahaleci olmayan yaşam öyküsü analizi, kişilerin çoğu zaman utanç, suçluluk gibi başka türlü ifade edilemeyecek en kişisel deneyimlerini paylaşmalarına olanak sağlamaktadır. Kişi travmatik deneyimini anlatırken kendisi de yaşadığı deneyiminin kendisi için anlamını yeniden yapılandırmış olmaktadır (BenEzer, 1999).

Bu araştırmada yaşam öyküsü analizi kullanılmıştır, çünkü Apitzsch ve Siouti'nin (2007) de belirttiği gibi disiplinler arası göç çalışmalarında yaşam öyküsü analizi göç süreçlerinin deneysel keşfi için çok uygundur. Çünkü yaşam öyküsü analizi bize çeşitliliği, karmaşıklığı ve göç olgusunun dönüştürücü etkisini anlama ve yaşam öyküsü analiziyle yeniden yapılandırma fırsatı sunmaktadır.

2.3. İçerik Analizi

İçerik analizi, nitel veri analiz türlerinde oldukça sık bir şekilde kullanılmaktadır ve bu analizde tümenden gelimci bir yol izlenmektedir (Silverman, 2001). İçerik analizi, nitel materyalinin anlamının sistematik bir şekilde tanımlanmasının bir yoludur (Schreier, 2012). İçerik, iletilebilen sözcükler, anlamlar, resimler, düşünceler, temalar veya herhangi bir iletiyi içerebilirken, gizli veya açık olabilmektedir (Neuman, 2006).

İçerik analizinin nitel yaklaşımları köklerini yazın kuramından, sosyal bilimlerden ve eleştirel yaklaşımlardan almaktadır. Bir araştırma tekniği olarak içerik analizi yeni iç görüler sağlamakta ve araştırmacının belirli bir olgu hakkındaki anlayışını artırmaktadır (Krippendorf, 2004).

İçerik analizindeki temel fikir, metindeki birçok kelimenin çok daha küçük içerik kategorileri şeklinde sınıflandırılmasıdır. Her kategori bir veya birçok kelime içerebilmektedir ve bir kategori altında toplanan kelimeler, kelime grupları veya diğer birimler benzer anlamlara sahiptirler. Araştırmayı yapan kişinin amacına bağlı olarak bu benzerlikler, kelimelerin tam anlamlarına veya benzer çağrışımları paylaşan kelimelere dayanabilmektedirler. (Weber, 1990). Birbirine benzediği ve birbiriyle ilişkisi olduğu saptanan veriler, belirli kavramlar ve temalar etrafında bir araya getirilerek katılımcıların görüşlerinin içerikleri sistematik olarak tanımlanmış olmaktadır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010).

Nitel yöntemlerle elde edilen verilerin içerik analizi dört aşamada gerçekleşmektedir: verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması. Verilerin kodlanması aşamasında araştırmacı elde ettiği bilgileri kavramsal olarak anlamlı gruplara ayırmaya çalışmakta, bir anlamda kodlama yapmaktadır. Oluşan kodların ikinci aşamada belli bir tema çatısı altında toplanması için kategoriler meydana getirilmektedir. Kodlar bir araya getirilmekte ve tematik bir kodlama işlemiyle ortak yönler bulunmaya çalışılmaktadır. Bu kodlama esnasında iç tutarlılık ve dış tutarlılık ilkelerinin gözetilmesi önemlidir. Bir sonraki aşamada araştırmacı elde ettiği verileri düzenlemekte ve böylece elde ettiği belirli bulgulara göre verileri yorumlaması kolaylaşmaktadır. Veriler anlaşılır bir şekilde tanımlanmalı ve açıklanmalıdır. Son aşamada ise araştırmacı araştırdığı olguya dair bulguları yorumlamaktadır. Bu aşamada toplanan verilere anlam kazandırmak, bulgular içerisinde neden sonuç ilişkisi kurabilmek, bu bulgulardan belirli sonuçlar çıkarabilmek ve bu sonuçların önemini vurgulayan açıklamalar yapmak önemlidir. Araştırmacının bu aşamada kendi yorumlarını ve gözlemlerini dile getirmesi değerlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

2.4. Nitel Araştırmalarda Etik

Etik konular her tür araştırmada bulunan konulardır. Etik kurallar, doğru olanı yapmak, zarar vermekten kaçınmakla ilişkilidir (Orb, Eisenhauer ve Wynaden, 2000). Uygun etik ilkeleriyle araştırmada verilebilecek muhtemel zararlar engellenebilmekte veya azaltılabilmektedir.

Nitel araştırmalarda araştırmacılar verilerini görüşmeler, gözlemler, yazılı materyaller ve görsel işitsel materyaller aracılığı ile elde etmektedirler (Orb ve ark., 2000). Alana bir kere girildikten ve ilk adımlar atıldıktan sonra araştırmacılar daha önce öngörmedikleri etik ikilemler yaşayabilmektedirler (Field ve Morse, 1992).

Nitel görüşmeler kişiler için katarsis, kendini tanıma, öz farkındalık, güçlenme, iyileşme, amaçlarının bilincinde olma ve mahrum kalınan hakları dile getirme gibi faydalar sağlamaktadırlar (Huthinson, Wilson ve Wilson, 1994). Fakat araştırmacılar bir görüşmenin olası sonuçlarını öngörüp, hem yararlarını hem de olası zararlarını tartmak zorundadırlar. Zorlu geçen bir görüşme esnasında araştırmacının görüşmeyi durdurması ve katılımcının sıkıntısı için çözüm bulmaya çalışması, araştırmacının katılımcının incinebilirliğinin ve haklarının farkında olduğunu göstermektedir (Orb ve ark., 2000). Bu durumda araştırmacının ahlaki zorunluluğu katılımcılara danışmanlık önermek veya katılımcılarla konuşarak kontrollerini tekrar kazandıklarına emin olmaktır.

Bir görüşmede olması gereken etik kurallar genel olarak gizlilik, bilgilendirme formu ve mahremiyettir (Orb ve ark., 2000). Nitel araştırmada araştırmacılarından, bilgilendirme formunu tek bir olay olarak değil, daha ziyade devam eden, karşılıklı olarak görüşülen bir süreç olarak değerlendirmesi beklenmektedir (Smythe ve Murray, 2000).

Morrow (2005), nitel araştırmanın niteliğini belirleyen en temel kriterin güvenilirlik olduğunu söylemektedir. Etik kurallardaki birincil odak katılımcı ve araştırmacı arasındaki ilişkidir. Güvenilirlik kavramı da araştırmacının, katılımcıların incinebilir olabileceğinin ve onların refahını destekleyecek bir sorumluluk taşıdığının farkında olması anlamını barındırmaktadır (Haverkamp, 2005). Yapılan bir eylem için kişinin iznini almış olmanın kendisi o eylemi etik veya ahlaki kılmamaktadır.

Nitel araştırma yöntemini kullanan diğer sosyal bilimlere oranla klinik psikologların eğitimi katılımcıların güvenini kazanmamıza ve kişinin kendisini açmasını kolaylaştırmamıza neden olmaktadır (Haverkamp, 2005). Klinik psikologlar aynı zamanda sıkıntı ve huzursuzluk belirtilerini fark etmek ve incinebilirliği öngörmek üzere eğitim aldığı için, bu durum bir avantaj teşkil etmektedir.

Psikolog bir araştırmacı için en büyük zorluklardan birisi görüşmeler sırasında araştırmacı kimliğini koruyabilmesidir (Haverkamp, 2005). Klinisyen araştırmacı kimliğindeyken katılımcıları bölmeden dinleyebilmelidir (Orb ve ark., 2000). Daha

aktif bir şekilde yardım eden kişiler için bu pasiflik hali rahatsız edici olabilmekte ve kişide belirli bir seviyede stres yaratabilmektedir.

Capron, tüm araştırmaların saygı, iyi niyet ve adalet duygusu tarafından yönlendirilmesi gerektiğini söylemektedir (aktaran, Orb ve ark., 2000, s. 95).

Özetle, nitel araştırma yöntemleri, belirli bir zamanda, yerde ve kültürde yaşayan özgül insanları ilgilendiren etik ikilemler yaratmaktadır. Mahremiyet veya rızayla ilgili oluşan herhangi bir ikilemi çözmek için kullanılan kurallar büyük olasılıkla bir sonraki durum için geçerli olmayacaktır. Çünkü insanlar ve bağlam değiştiği zaman yapılan tüm hesaplar değişmektedir. Bu sebeple klinik psikologların etik karar verme konusunda süreç odaklı ve bağlam içerisinde anlam kazanan bir yaklaşımı tercih etmeleri önerilmektedir (Haverkamp, 2005).

Araştırma etiğinde dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da kırılgan gruplarla çalışırken özen gösterilmesi gereken durumlardır. Belmont Raporu'nda kırılgan gruplar, hapisane, hastane, ruh sağlığı hastanesi ve kamplar gibi "araştırmanın yapıldığı ortamdaki hazır durumlarından" dolayı "araştırmada orantısız yük taşıyan" gruplardır. Bu gruplara örnek olarak mahkumlar, mülteciler, çocuklar ve bağımlılar verilebilmektedir. Her katılımcıda olduğu gibi bu katılımcıların da özerkliklerine saygı duyma, araştırmanın amacını, katılımın risklerini ve faydalarını ve katılımın gönüllü olduğu bilgisini verme kırılgan gruplarda daha fazla önem taşımaktadır. Bu araştırmada görüşme yapılacak kişiler olan sığınmacı ve mülteciler de birçok nedenden dolayı kırılgan gruplar arasındadır. Politik statüleri nedeniyle mülteciler, ülke sınırları içerisinde vatandaşlığı olan diğer kişilere oranla daha az hakka sahiptirler. Mülteci akınları birçok karmaşık aciliyetin içerisinde, insan hakları ihlallerinin oldukça yüksek olduğu durumlarda meydana gelmektedirler. Mülteci kamplarının kendisi mültecilerin kırılganlıklarını yükseltebilecek durumlara yol açmaktadırlar. Tüm bu nedenlerden dolayı kırılgan gruplarla çalışırken sağlanacak olan faydanın olası riskten yüksek olması, araştırmanın her aşamasında katılımcıların özerkliklerinin, saygınlıklarının ve esenliklerinin desteklenmesi, araştırmanın kişilerin kendilerini rahat hissettikleri yerde ve zamanda gerçekleşmesi oldukça önemlidir (Ravindran, t.y.).

2.5. Araştırma Örnekleme

Bu araştırmada görüşme yapılacak kişilere ulaşmak için öncelikle sığınmacılar ve mültecilerle çalışan belli başlı sivil toplum kuruluşlarıyla kontakta geçilmiştir. Birçoğu kurum içi etik kaygılar ve danışanlarını kurumdan olmayanlarla paylaşma çekinceleri sebebiyle yardım talebine olumsuz yanıt vermişlerdir. Son olarak Türkiye'deki insan hakları ihlallerini araştırmak ve takip etmek amacıyla avukatlar tarafından kurulan bir vakıf olan Toplum ve Hukuk Araştırma Vakfı'nın (TOHAV) yardım talebini kabul etmesiyle bu kurum tarafından, kişilerin de rızasıyla, görüşme yapılmak üzere araştırmacıya 2 katılımcının kontakta verilmiştir. 1. Görüşme TOHAV'ın, sığınmacıların yoğun bir şekilde yaşadığı bölge olan Kumkapı'da ücretsiz olarak sağlık hizmeti verdiği ofisinde Bangladeşli bir katılımcıyla Türkçe gerçekleştirilmiştir. Fakat katılımcının Türkçesinin yeterince anlaşılabilir olmaması ve katılımcıyı davet ederken öncesinde görüşmeyle ilgili yeterli bilgi verilmesindeki eksiklik sebebiyle görüşmenin analize dahil edilmemesi kararı alınmıştır. Görüşme analize dahil edilmemiş olsa dahi araştırmacıya sığınmacıların İstanbul'daki durumlarıyla ilgili genel bir arka plan sağlamıştır. TOHAV'dan alınan 2. kontak olan Afgan kadın katılımcı Kinah ile, ikamet ettiği Yalova'da yanında kaldığı diğer Afgan sığınmacının evinde görüşme yapılmış, kendisi de mülteci olarak gönderilmek üzere 3 yıldır Türkiye'de bekleyen ve bu süreç içerisinde öğrendiği Türkçe yardımıyla bir kurumda sığınmacılara çevirmen olarak çalışan diğer Afgan sığınmacı yardımıyla çeviri gerçekleştirilmiştir. Bu noktadan sonra araştırmacı Tarlabası'ndaki Göçmen Dayanışma Ağı'nda tanıştığı bir sığınmacıyla kontakta geçmiş ve kendisinin önerdiği 2 sığınmacıyla görüşme yapmıştır. Yapılan 3. görüşmedeki sığınmacı Afrika'nın Sierra Leone ülkesinden gelen Sow ile Kumkapı'da bir pastanede tercüman olmadan İngilizce gerçekleştirilmiştir. 4. görüşme ise Afrika'da Kongo'dan gelen katılımcı Bass ile Fransızca-Türkçe tercüman yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 3'ü de BM'ye başvurularını yapmışlar, 2'si kabul cevabı alırken, 1'i red cevabı almıştır. Kabul cevabı alan 2 kişi gönderilecekleri ülkenin belli olması için beklerken, diğer katılımcı başvurusunu yenilemiştir. Araştırmayı kabul eden bu 3 katılımcı, bu araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

2.6. İşlem

Araştırmacı işlem kısmında kontaklar yardımıyla katılımcılara ulaşmış ve katılımcılara araştırmanın amacıyla ilgili kısaca bilgi vermiş ve araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığını belirtmiştir. Her üç katılımcı da görüşmeye gelmeden önce görüşmelerin içeriği hakkında bilgi sahibi olduğundan her üç katılımcı da görüşmeyi kabul etmiştir. Aynı gün içerisinde katılımcıların yaşam öyküsü görüşmeleri yapılmış ve her bir görüşme yaklaşık 1-2 saat arası sürmüştür. Görüşmenin başında araştırmacının sorduğu “lütfen bana yaşamında aklına gelen ilk anıdan başlayarak yaşamöykünü anlatır mısınız? Anlatacağın bu hikayede seninle ilgili her şey yer alabilir. Bunları anlatman için yaklaşık 1-1.5 saat zamanın olacak. Seni dinlerken bazı notlar almak ve hikayeni anlatmayı tamamen bitirdiğinde, aldığım notlarla ilgili bazı sorular sormak istiyorum. Bu sorular için eğer bugün zamanımız yetmezse, sana ikinci bir görüşme yapmayı teklif edeceğim ” şeklindeki soru ve açıklamaları ile görüşme başlamıştır. Katılımcılar yaşam öykülerini anlatırken araştırmacı sonrasında detaylandırılmasını isteyeceği yerler hakkında notlar almış ve katılımcı yaşam öyküsünü anlatmayı bitirdiğinde katılımından bu yerler hakkında daha detaylı bilgi vermesini istemiştir.

Katılımcılarla yapılan tüm görüşmeler, kendilerinden alınan izinle ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Kaydedilen bu görüşmeler sonrasında deşifre edilerek yaşam öykülerinin raporları oluşturulmuş ve analize hazır hale getirilmiştir. Sonrasında bu raporlar tekrar tekrar okunarak bu raporlardan ortak tema ve kategoriler ortaya çıkarılmıştır. Bu ortak kavramlar, temalar ve kategoriler, içerik analizi ile araştırmacı ve tez danışmanı tarafından incelenmiştir.

2.7. Katılımcıların Kısa Yaşamöyküleri

2.7.1. Kinah’ın Kısa Yaşam öyküsü

Kinah 32 yaşındadır. Kendisi Afgan olmakla beraber, doğumundan itibaren hep İran’da yaşamıştır. Türkiye’ye 1 yıl önce gelmiştir. İki abisi, iki de ablası vardır. Ayrıca 2 kız çocuğu vardır.

Kinah İran'da sığınmacı Afgan bir aileye doğmuştur. Afganistan'da Rusya ile savaş varken ailesi İran'a sığınmıştır. İran'ı tercih etme nedenleri ise İran'ın İslami bir ülke olmasıdır. Ailesi İran'a taşındıktan 1 yıl sonra Kinah doğmuştur.

Kinah tanımladığı güzel aile yıllarından sonra 10 yıl önce yaptığı evlilik sonucu kendisi için kötü günlerin başladığını söylemektedir. Evliliği boyunca sürekli şiddet, baskı ve tehdide maruz kaldığını söyleyen Kinah, 10 yıl sonra bu duruma daha fazla dayanamadığını söyleyerek İran'ı terk edip bir arkadaşının yardımıyla kaçak yollardan Türkiye'ye geldiğini anlatmaktadır.

Türkiye'ye geldikten sonra maddi olarak çok zorluklar çektiğini, işsiz kaldığını ve parasının olmadığını ifade etmiştir. Bu süre içerisinde kiraya çıkmış ve kızlarını okula kaydettirmiş ama kızları sadece 2 ay okula gidebilmişler, Kinah iş bulamadığı için kirayı da ödeyememiştir. Sonrasında bir süre Şefkat-Der'de, bir süre de bir belediyenin kadın sığınma evinde kalmıştır. Sığınma evindeki günlerini oldukça zor olarak tanımlayan Kinah şu anda TOHAV'dan aldığı bir kontakla başka bir Afgan sığınmacının evinde kalmaktadır, fakat bu eve taşınmasından birkaç hafta sonra bu sığınmacının birkaç hafta içinde Norveç'e mülteci olarak gönderileceğini ve yeniden evsiz kalacağını öğrenmiştir. Bu görüşme bu haberin alınmasının ertesi günü gerçekleştirilmiştir.

Kinah görüşmenin bazı yerlerinde, özellikle evliliğinden ve çocuklarının başına gelenlerden bahsederken ağlamış ama konuşmasına uzun aralar vermemiştir. Şu anda Türkiye'de olduğunu sadece annesi bilmekte, arada sırada sadece annesiyle iletişim kurmaktadır.

Katılımcının yapılan görüşme öncesinde görüşme için çok istekli olduğu ve görüşme boyunca da kendisini oldukça rahat ifade ettiği gözlemlenmiştir. Bir diğer dikkat çeken şey de katılımcının araştırmacıdan sürekli kadınlara yardımcı olması için yardım istemesi olmuştur. Görüşme sonunda katılımcı araştırmacıya başarılar dilemiştir.

2.7.2. Sow'un Kısa Yaşam öyküsü

Sow 26 yaşındadır. Sierra Leona'nın başkenti Freetown'dan Kasım 2010'da Türkiye'ye gelmiştir. 3 yaşında bir kız kardeşi, kardeşlerini sayarken belirtmediği ve sonradan hikayeyi anlatırken ortaya çıkan, kendisi 7 yaşındayken evi terk eden ve

sonra kendisinden haber alınamayan bir de abisi vardır ve abisinin yaşını tam olarak hatırlamamaktadır.

Babası yakın bir arkadaşına yardım edebilmek için patronundan para istemiş, patronu da devletten aldığı krediyi babasına vermiştir. Bu parayı belli bir süre içerisinde babasına ödemek üzere alan babasının arkadaşının parayı aldıktan sonra yurt dışına kaçması üzerine babasının başı patronu ve devletle belaya girmiştir. Parayı ödeyemeyeceğini söyleyen baba, bir bisikletli tarafından bir ara sokakta silahla öldürülmüş ve kaldırıldığı hastanede kısa bir süre sonra yaşamını yitirmiştir. Her zaman oğlunun iyi bir eğitim almasını isteyen ve onu daha çok okumaya ve araştırmaya teşvik eden babanın ölümü Sow için büyük bir yıkım olmuştur. Babanın son vasiyeti de Sow'un nerede olursa olsun okumak için, üniversiteye gitmek için çabalaması ve büyüklerine her zaman saygı duymasındır.

Baba öldükten sonra da devletten parayla ilgili baskı kesilmemiş, birçok kanal vasıtasıyla aile rahatsız edilmiş ve bu ailenin evlerinden çıkarılması için ev sahibine baskı yapılmıştır. Zaten tansiyonu olan anne tüm bu baskılara katlanamamış ve yaşadığı bir kriz sonucu hastaneye kaldırılmış ve bir süre sonra baba gibi hayatını kaybetmiştir.

Anne ve babasını kaybeden Sow sonrasında polisin kendi peşine düşmüş olduğunu öğrenmiş ve ev sahibinin yardımıyla Gine'ye babasının bir arkadaşının yanına kaçmıştır. Gine'de de güvende olamayınca babasının arkadaşının yurt dışındaki ülkelerle ticaret yapan bir arkadaşı yardımıyla yasal yollarla Türkiye'ye gelmiştir. Sow'un Türkiye'ye gelmekteki amacı üniversitedeki eğitimine devam etmektir. Kendisini Türkiye'ye getiren adam İstanbul'da Sow'un pasaportu ve diploması da dahil olmak üzere bütün dökümanlarını ve parasını çalarak ortadan kaybolmuştur. Yolda tanıştığı bir kişi kendisini BM'ye yönlendirmiştir ve Sow orada kendisini bir sığınmacı olarak tanıtmıştır. 6 ay İstanbul'da BM kampında yaşayan Sow, Türkiye'ye gelmekteki amacı bu olmadığı için kamptan kaçmış ve kaçtıktan sonra yolda tanıştığı bir Senegalli ona Kumkapı'da birçok Afrikalı olduğunu söylemiştir. O zamana kadar bu Afrikalı gruptan habersiz olan Sow Kumkapı'ya gitmiş, kendisini onlara tanıtmıştır. Sonraki süreçteki en büyük arzusu İstanbul'da bir üniversitede öğrenim görebilmek olan Sow bu konuyla ilgili üniversitelerle ve rektörleriyle görüşmeler yapmıştır. Fakat elinde hiçbir dökümanının ve diplomasının olmaması

her zaman karşısına bir engel olarak çıkmış, Sierra Leone'daki üniversitesinden dökümanlarını alabilmek için gösterdiği yoğun çaba da işe yaramamıştır ve Sow en sonunda pes etmiş ve üniversite hayallerini başka bir ülkeye ertelemek zorunda kalmıştır.

Tüm bunların yanında Sow ve arkadaşları yaklaşık bir yıl önce Kumkapı'da Türkiyeliler tarafından sokakta şiddete uğramıştır ve bu olay sonucunda Sow'un elinde ve yüzünde küçük bıçak izleri kalmıştır. Katılımcı görüşmenin çeşitli yerlerinde de Kumkapı'da Afrikalılara ve genel olarak sığınmacılara yöneltilen önyargılardan rahatsız olduğunu dile getirmiştir.

BM'ye yaptığı mültecilik statüsü başvurusunun 6 ay kadar önce reddedilmesi üzerine yazdığı bir mektupla başvurusunu yenilemiştir ve şu anda da bu durumun sonucunu beklemektedir.

2.7.3. Bass'ın Kısa Yaşam öyküsü

Bass 25 yaşındadır. Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin başkenti Kinshasa'dan Kasım 2011'de Türkiye'ye gelmiştir. Bir abisi bir de kız kardeşi vardır. Bass gitarist olduğu için isminin bu şekilde yazışmasını talep etmiştir.

2 arkadaşıyla üniversitede okumalarını sağlayacak parayı toplayabilmek için müzik stüdyosunda çalıştıklarını, tek hedeflerinin üniversitede okumak olduğunu dile getirmiştir. 2011'de ülkesindeki seçimlerde propaganda zamanı geldiğinde ülkesinde tanınan bir kişi, bu gruptan kendi parçasını kurgulamalarını ve stüdyoda kayıt yapmalarını istemiştir. Yapılan parça da çok başarılı olduğu için bu kişinin çekilecek klipte kendilerinin de oynamasını istediğini söylemiştir. Bass ve diğer iki müzisyen arkadaşı da karşılığında alacakları para dolayısıyla bunu kabul etmişlerdir. Klip çekilmiştir, fakat bu klip propaganda zamanından önce yayınlanmaya başladığı için arkadaşları yakalanarak tutuklanmış, kendisi saklanarak kurtulmuştur. Türkiye'ye ticaret için gelen bir kişinin önerisiyle bu kişiyle birlikte Türkiye'ye gelmiştir.

Türkiye'ye geldikten sonra Senegalli bir sığınmacı sayesinde kiliseye gittiğini ve orada İstanbul'daki Afrikalılarla tanıştığını belirtmiştir.

Babası da siyasi bir sürgün olan Bass, hükümetin değişmesiyle kendilerini ziyarete gelen babalarının tansiyon hastalığından dolayı kriz geçirerek öldüğünü belirtmiş,

fakat kimilerince de babasının zehirlenerek öldürüldüğünden ama gerçeği bilmediklerinden bahsetmiştir. Babası İsviçre'ye gittiğinden beri kendisini hissiz hissettiğini vurgulamıştır. Şu anda annesi ve abisiyle zaman zaman iletişim halinde olduğunu söylemiştir.

BM'den mülteci statüsü kabulünün geldiğini ama ne zaman nereye gideceği konusundaki belirsizliğin devam ettiğini vurgulamıştır. Burada kaldığı süre içerisinde de Isparta'da kalması gerektiği söylenmiş ve bu sebeple Isparta'ya gitmiş ama işsizlik, yaşam koşulları ve İstanbul'da birlikte müzik yapabileceği tanıdığı kişilerin olması nedeniyle Isparta'dan tekrar dönmüştür.

Araştırmacı katılımcıdan aklına gelen ilk andan itibaren yaşam öyküsünü anlatmasını istediğinde, katılımcı bu soru için teşekkür etmiştir. Katılımcının bazı anlarda gözleri dolmuş ve uzaklara dalmış, fakat görüşme boyunca da üzerinde durduğu hissiz ve güçlü duruşunu korumaya çalışmıştır.

BÖLÜM 3

BULGULAR

Araştırmada sığınmacı katılımcıların aktardıkları yaşam öykülerinin içerik analizi sonucunda altı ana tema ortaya çıkmıştır. Bulgular, katılımcıların çocukluk yaşantılarıyla başlamaktadır. Sonrasında katılımcılar için zorunlu göçü hazırlayıcı faktörler, katılımcıların ülkelerinden ayrılışlarıyla yaşadıkları kayıplar ve bu göç sonrası Türkiye’deki yaşamları ele alınmaktadır. Sonraki kısımlarda ise katılımcıların bu göç süreci ve sonrasındaki ruhsal dayanıklılıkları ifadeleri ile ortaya konmakta ve bu kişilerin ruhsal durumları ve bu durumlar karşısındaki iyileştiricileri ele alınmaktadır. Katılımcılardan Kinah ile yapılan görüşme Darice dilinde ve Darice-Türkçe çevirmen yardımıyla gerçekleşmiştir. Sow ile yapılan görüşme İngilizce gerçekleştirmiş ve tercüman kullanılmamıştır. Bass ile yapılan görüşme ise Fransızca gerçekleştirmiş ve Fransızca-Türkçe tercüman aracılığıyla gerçekleşmiştir.

Bulgular bölümünde, içerik analizi sonucunda ortaya çıkan bu altı tema ve bu temaların altında ortaya çıkan alt temalar incelenecektir. Katılımcıların düşüncelerini ve duygularını en iyi biçimde ortaya koyabilmek için yaşam öykülerinden mümkün olduğunca çok alıntı yapılacaktır. Böylece araştırma bulgularının, katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilerle uyumlu olması sağlanacaktır.

3.1. Çocukluk Yaşantıları

Aile, çocuğun ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı bir hayat sürmesi için ihtiyacı olan bakımı, korumayı ve sevgi dolu ortamı sağlamla yükümlüdür. Aileler, özellikle de ebeveynler çocukların değer yargılarını şekillendirmelerinde çok önemli bir rol oynamaktadırlar. Bir grup üniversite öğrencisinin yaptığı bir araştırma aile deneyimi ne kadar olumlu olursa, çocukların o kadar olumlu bir tutuma sahip olduklarını ve

kendi hayatları üzerinde o derece kontrolleri olduğuna inandıklarını gözlemlemiştir (Goldsmith, 2000).

Araştırmaya katılan her üç katılımcının da aileleriyle ilişkileri iyi olmakla birlikte özellikle Kinah ve Sow'un çocukluk dönemlerindeki olumlu anılarına dair ifadelerinde, ailelerin üyelerinin birbirlerine karşı olumlu tutumlar içerisinde olduğu ve bu katılımcıların sevgi dolu bir ortamda büyüdüğü düşünülmektedir. Katılımcıların çocukluk yaşantıları bölümünde olumlu çocukluk yaşantıları ve güçlü baba figürü ele alınacaktır.

3.1.1. Olumlu Çocukluk Yaşantıları

Olumlu çocukluk yaşantılarının katılımcıların hayatlarında önemli bir yer tuttuğu dikkat çekmektedir. Katılımcılardan Kinah ve Sow olumlu çocukluk yaşantılarından bahsederken, Bass bu konuda herhangi bir betimleme yapmamıştır. Kinah'ın aşağıdaki ifadesi, ailesiyle mutlu bir çocukluk geçirdiğini göstermektedir;

“Her zaman yani uykudan uyurken kendimi babamın kucagında buluyordum, kucagına alıyordu bana bir şeyler öğretiyordu, mesela Kuran söylüyor, dua, böyle meshebi şeyler. Bi de işten gelince cebinde bana illa ki bir şey getiriyordu. Yani bunları 6 yaşına kadar söyledim. Ondan sonra beni okula gönderdi. Mesela abilerim beni çok seviyordular, benimle konuşuyordular...” (Kinah)

Kendisi 6 yaşına gelip okula gidinceye kadar babasıyla geçirdiği vakti ifade edişi, Kinah'ın bu vakitten çok keyif aldığını ve hayalindeki aile çerçevesinin oluşmasına katkı sağladığı çıkarımı yapılabilmektedir. Kinah'ın gelecekle ilgili kurduğu hayallerde, ailesiyle geçirdiği bu mutlu günlerin etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Kinah'ın ailesiyle ilgili çocukluk döneminde hatırladığı anılar, ailenin genel olarak birbirine bağlı ve huzurlu olduğunu düşündürmektedir;

“Sadece bi tek ailemden memnunum, yani, aile içindeyken yani memnundum... Ben babamı görünce ben evlensem yani çok mutlu bir hayat benim için olacak. Yani çünkü görmüştüm babam anneme nasıl davranıyordu, annem de babamla öyle.” (Kinah)

Sow’un Türkiye’ye gelişinden bahsederken aktardığı bu ifade de ailesiyle geçirdiği mutlu zamanlara ve annesi ve babasıyla kurduğu ruhsal anlamda olumlu bir ilişkiye ilişkiye işaret etmektedir;

“Bu benim şimdiye kadarki, bu yaşıma kadarki ilk defa başka bir ülkeye gidişim. Ben genellikle başka bir ülkeye babamla tatil zamanlarımı geçirmek için giderdim. Fakat babamdan uzak kalmak? Hayır... Çünkü babam beni severdi, annem de öyle. Onlarla gurur duyuyorum, nerede olursam olayım.” (Sow)

Sow’un babasından uzak kalmayı hayal dahi edememesi ve annesi ve babasının kendisini sevdiğine olan inancı, aralarında bir güven ilişkisi oluşmuş olduğunu düşündürmektedir. Anne ve babasıyla gurur duyması, onlar kendisini yetiştirdiği için, görüşmenin başka birçok yerinde de dile getirdiği üzere kendisiyle de gurur duymasına neden olmuştur.

3.1.2. Güçlü Baba Figürü

“Bi de benim babamın erkek olarak yani tam, yani tam bi erkek olarak.” (Kinah)

Üç katılımcının da yaşam öyküsünde güçlü bir baba figürü öne çıkmaktadır. Babalarının yaşantıları ve aldıkları kararlar üzerindeki etkilerinin, kendilerinin ölümünden sonra da güçlü bir şekilde devam ettiği görülmüştür. Örneğin Kinah’ın aşağıdaki ifadesi babasının kendi gözündeki kusursuz baba imgesini açıkça ortaya koymaktadır;

“Bir de babam çok yani büyük bi adam, herkes ona saygı duyuyordu. Bi de benim babamın erkek olarak yani tam, yani tam bi erkek olarak.”
(Kinah)

Kinah’ın bu ifadesi babasına karşı hissettiği hayranlık duygusunu ortaya koymaktadır.

Katılımcılardan Sow’un babasının, onun hayatında ve aldığı kararlarda oldukça büyük etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Küçüklüğünden beri oğlunun okuması için onu her zaman cesaretlendiren ve teşvik eden baba, ölürken bile verdiği son nasihatle Sow’un hayatını şekillendirmeye devam etmektedir;

“Babam bana son bir nasihat verdi. Bana verdiği son nasihatte, ‘yaşadığın süre boyunca, oturduğun her an, bir saniye bile olsa, on dakika bile olsa, beynine bir şeyler kazanmaya çalış. Beynine küçük şeyler koymaya çalış. Okula gitmeye çalış, eğitim almaya çalış, bir şeylere, dünyadaki birçok şeye ulaşmaya çalış,’ dedi. Dedi ki, eğer eğitim almazsam, hiçbir zaman iyi bir işim olmayacak. Bu babamın bana verdiği nasihat. Dedi ki ‘senden büyüklere her zaman saygı göstermeye çalış, okula gitmeye çalış. Evde oku. Bir gün imkanın olacak.’ Ve dedi ki ‘lütfen sigara ve içki içme.’ Şimdiye kadar babamın düzenini kullandım. Umuyorum ki bu yönergeyi kullanmaya devam edeceğim. Hiçbir şey beni değiştirmeyecek.” (Sow)

Sow görüşme boyunca sık sık babasının tüm bu nasihatlerine uyarak yaşadığını ve eğitimine devam etmek için elinden geleni yaptığını belirtmiştir. İstanbul’da bir üniversiteye kayıt olabilmek için tüm kontaklarını seferber etmiş, birkaç üniversiteyle görüşmeler yapmış, fakat kayıt olabilmesi için gereken diploması kendisiyle birlikte gelen kişi tarafından çalınmış olduğu ve karşısına çıkan tüm bu prosedürel zorluklar nedeniyle kayıt yaptıramadığını belirtmiştir. Görüşmenin başka bir yerinde de sıradan bir adam olduğunu, belli bir düzeni olduğunu ve bu düzeni

bozacak hiç kimseyi hayatında istemediğini, hatta bu çekincelerinden dolayı da yalnız yaşadığını söylemiştir. Buradan da babasının verdiği nasihatlerin Sow'un hayatında ne kadar etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Bir diğer katılımcı Bass'ın örneğinde baba bir önceki Cumhurbaşkanı'nı desteklediği için yeni seçilen hükümet tarafından tehdit altında yaşamaktadır ve aldığı tehditler sonucu ülkeyi terk etmiştir. Bass babasının bir siyasi sürgün olduğunu şu şekilde ifade etmektedir;

“Benim babam siyasi bir sürgün. Mobutu adını taşıyan bir cumhurbaşkanı vardı zamanında. Aynı taraftalardı. Bir siyasi parti vardı, “MPR” adını taşıyan. Benim babam da o partinin üyesiydi. Kabila (Laurent-Désiré Kabila) geldiği zaman herkes kaçmıştı ama babam kalmıştı. Bankada çalıştığı için tehdit içinde yaşıyordu. İki kere biz evdeyken tehdit edildik. O yüzden ülkeyi terk etmeye karar verdi.” (Bass)

Katılımcıların babalarını bu derece idealize etmeleri, aslında içinde buldukları zorlu koşullar ve yalnızlık nedeniyle içlerinde hissettikleri, birine yönelik idealizasyon ihtiyacını düşündürmektedir. Bu tip bir idealizasyonda kişiler bir nesne veya kendi benlikleri hakkında aşırı sayılabilecek olumlu düşüncelere sahip olmaktadır. Bu araştırmanın bulgularına göre katılımcılar bu nesne olarak babalarını seçmiş görünmektedirler.

Her üç katılımcının da anneyle değil de babayla özdeşleşmeleri, içinde doğup büyüdüğüleri ataerkil toplumda erkek rolünün baskın ve güçlü olmasından ve katılımcıların bu tür güçlü bir role en çok ihtiyaçları olan dönemde olmalarından kaynaklanıyor görünmektedir. Tıpkı babalarından ayrılan çocukların fantezilerinde o babaların idealistik bir resimle yer alması gibi (Back, 1946), ailesiyle iyi vakit geçirmiş olan katılımcıların babaları da katılımcıların gözünde belki de her zamankinden daha idealistik bir imgeyle yer almaktadır. Babaya yaslanmanın bir diğer nedeni de anne imgesinin katılımcılar için yeterince güven verici olmaması, hatta belki de tehdit edici olması gibi düşünülebilmektedir. “Anavatan”ın anne (ana)

ile özdeşleşmiş olması ve anavatanın kişiyi artık kabullenmiyor ve kişi için güvensiz oluşu gibi psikanalitik bir yorum da getirilebilmektedir.

3.2. Zorunlu Göçü Hazırlayıcı Faktörler

Katılımcıların yaşam öykülerinde ortaya çıkan, ülkelerinde devlet ve aile içi şiddet kaynaklı yaşadıkları baskı ve korkular, hayati tehlike altında olmaları, ailelerinde, arkadaş çevrelerinde ve genel olarak “güvenli ev” algılarında yaşadıkları kayıplar, hayallerini artık kendi ülkelerinde gerçekleştiremeyecek olmaları ve yaşam öykülerindeki kırılma noktaları, katılımcıları zorunlu göçe itmiştir. Katılımcılar, ülkeleri artık kendileri için yeterince güvenli olmadığı ve zorunlu göç tek çare gibi görüldüğünde bu göçü göze almış görünmektedirler. Bu bölümde bahsi geçen zorunlu göçü hazırlayıcı faktörler ele alınacaktır.

3.2.1. Şiddet, Baskı, Korku Deneyimleri

“Çünkü orada dışarı çıkarsam güvenlikte olamazdım ve o yüzden buraya geldim.”(Bass)

Şiddet, baskı ve korku, kişilerin başka bir ülkeye sığınmalarında başta gelen nedenlerdendir. Bu nedenler araştırmadaki her üç katılımcı için de göçü hazırlayan önemli faktörlerdendir. Üç katılımcı da kendileri için baskı ve korku yaratan şiddet olaylarına maruz kalmışlar, yaşadıkları bu olayların sonucunda çareyi ülkelerini terk etmekte bulmuşlardır. Bu şiddet devlet şiddeti olabileceği gibi aile içi şiddet de olabilmektedir. Örneğin Kinah’ın eşinden gördüğü şiddet ve baskı aşağıdaki ifadesinde oldukça açıktır;

“Mesela ben bir kere kardeşimin, yani bu sokakta oturuyorduk, kardeşim yan sokak. Ben terlikle kardeşime gittim... Her ne, bana çok kötü küfürler verdi... Sen hamile oldun, neden terlikle gittin yani kardeşine... Herkes yüzünde yani... Yani herkes gözünde benim cinsiyetimi çok tahkir ediyordu beni, yani küfür, çok kötü laflar söylüyordu.” (Kinah)

Kinah'ın aktardığı bu durum eşi tarafından maruz kaldığı yoğun şiddeti ve baskıyı ortaya koymaktadır. Ayrıca Kinah ne zaman eşiyle olan şiddet anılarından bahsetse gözleri dolmakta ve yer yer ağlamaktadır. Bu durum evliliği boyunca yaşadığı bu kötü durumların kendisi üzerindeki travmatik etkilerini göstermektedir.

Araştırmanın katılımcılarından Sow'un yaşam öyküsünde ise devlet şiddetinin bir ailenin tamamen dağılmasına neden oluşunu ve katılımcının ülkesini terk etmek zorunda kalışını görmek mümkündür. Sow'un aşağıdaki ifadesi de ülkesini terk etme nedenini açıklamaktadır;

“Dedim ki annem öldü, babam öldü. Bundan sonra yapacakları şey beni aramak olacaktır. Beni gördükleri yerde hapse atacaktırlar.” (Sow)

Babasının vurulmasından sonra ailenin geri kalanlarına ulaşmaya çalışan devlet, anne de öldükten sonra Sow'un peşine düşmüştür ve her yerde onu aramaktadır. Sow da can güvenliğinin olmaması nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır.

Diğer katılımcı Bass ise benzer bir şekilde devlet peşinde olduğu için Brazzaville'e gidip gelmektedir. Fakat aşağıda da belirttiği gibi orada da güvende olmadığı için çareyi yurt dışına kaçmakta bulmuştur;

“Brazzaville'de olmaksızın burada gerçekten çok daha iyiyim. Çünkü orada dışarı çıkarsam güvenlikte olamazdım ve o yüzden buraya geldim.” (Bass)

Şüphesiz kişilerin can güvenliğinin olmaması ve yaşadıkları şiddet, baskı ve korkular göç kararlarında oldukça etkili olmuştur. Özellikle Bass ve Sow sığınma talebiyle gelmemiş olsalar da yaşadıkları olaylar kendilerini BM'ye başvurmaya mecbur bırakmış ve son çareyi mülteci olmakta bulmuşlardır.

3.2.2. Kayıplar

Yaşanan kayıpların sığınmacıların ülkelerini terk etmelerinde önemli bir yer tuttuğu görülmekle birlikte, bu kayıpların kişiler üzerindeki etkisinin de devam ettiği görülmüştür. Katılımcıların her üçünün yaşam öyküsü de çeşitli kayıplarla doludur. Burada bahsedilecek olan kayıplar, katılımcılar kendi ülkelerindeyken meydana gelen ve zorunlu göçün nedenlerinden veya tetikleyicilerinden olduğu düşünülen kayıplardır.

3.2.2.1. Babanın Kaybı

“Sadece küçük bir çanta aldım. Her şeyimi bıraktım.” (Sow)

Kendilerini babalarıyla özdeşleştirdikleri ve babalarını kendilerine idol olarak aldıkları anlaşılan katılımcıların iç dünyalarının, bu “güçlü baba”nın kaybıyla sarsıldığı görülmektedir. Araştırmadaki her üç katılımcı da babalarını acı bir şekilde kaybetmişlerdir. Yaşam öykülerinden babaların katılımcılar için önemli bir yer tuttuğu anlaşılmakta ve bu kayıpların katılımcılar için travmatize edici olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Kinah’ın çocukluk ve evlilik öncesi hayatında çok önemli bir yeri olduğunu anladığımız babası, Kinah’ın eşi ile arasındaki problemler yüzünden iki defa sinir krizi geçirmiş ve ikincisinde hayatını kaybetmiştir;

“O zaman öyle olunca doktora götürdük. Doktor dedi bu sinir krizi geçirdi, daha dikkatli olmanız lazım. Ama olmuyordu ben onun gözü önündeydim. Bakıyordu bana ne geçiyor. Sonuçta biz tekrar o olaydan 2 sene sonra yine tekrar oldu o şey, sinir krizi...” (Kinah)

Babasını kaybetmesinin üzüntüsünün üzerine bir de annesinin Kinah’ın eşinin ailesi tarafından tehdit edildiği için felç geçirmesi Kinah’ı oldukça üzmüştür. Zaten kötü giden bir evliliğin bir de babanın kaybına ve annenin hastalanmasına neden olması, bu evliliğin Kinah üzerindeki en önemli yıkıcı etkilerindendir. İçinde yaşadığı kültür

boşanmasına müsaade etmediği için Kinah bu duruma boyun eğmek yerine ülkeyi terk etmiştir.

Diğer katılımcılardan Sow da kendisi için oldukça travmatik bir şekilde önce babasını, sonra da annesini kaybetmiştir. Sow yaklaşık 7 yaşındayken evden ayrılan ve sonrasında kendisinden bir daha haber alınamayan erkek kardeşin kaybına ek olarak Sow, ülkeyi terk edişiyile henüz bir bebek olan kız kardeşini de terk etmek zorunda kalmıştır;

“Sadece küçük bir çanta aldım. Her şeyimi bıraktım. Annemin fotoğrafını aldım ve... Kız kardeşimi bile... Onu bile orada bıraktım. Bu dünyada sahip olduğum tek kişi o. Şimdiye kadar onunla hiç iletişime geçmedim. Hayatta mı değil mi... Hayatımda annemi temsil eden, babamı temsil eden tek kişi o.” (Sow)

Tüm bu kayıpların Sow’da gittikçe artan bir yalnızlık duygusu oluşturduğu görülmektedir. Dünyada tanıdığı tek kişi olduğunu söylediği kız kardeşinden 2,5 yıldır herhangi bir haber alamamıştır.

Bir diğer katılımcı olan Bass için de durum pek farklı değildir. Bass bir müzisyendir ve iki müzisyen arkadaşıyla birlikte müzik yapmaktadır. Önce bu müzisyen arkadaşlarıyla birlikte çıktıkları müzik klubi sebebiyle hükümetle başı belaya giren Bass, stüdyodan çıkarılarken iki müzisyen arkadaşını kaybettiğini söylemiştir. Bu durum ülkesinden kaçma nedenini oluştururken, siyasi sürgün olduğunu söylediği babasının ölümünü de şöyle anlatmaktadır;

“Böylece (babam) İsviçre’ye göç etti. İsviçre’ye gitti. Kabila ölünce, 2001 yılında, Kabila’nın yerini alan oğlu zamanında, özellikle gerginlik azaldığı zaman, babam İsviçre’den geri dönmek istedi bizleri görmek için. Geldiği zaman, biz birlikte kalmıyorduk, otelde kaldı. Tansiyonu çok fazlaydı o yüzden öldü, krizden. Başkaları diyor ki; ‘zehirlenmişti.’ Gerçeği açıkçası bilmiyoruz. Evet böyle.” (Bass)

Volkan'ın (1999) da söylediği gibi, yaşadıkları kayıplardan sonra yas tutmaları beklenen sığınmacıların bu yas süreci birçok faktörden etkilenmekte ve karmaşıklaşmaktadır. Örneğin Bass'ın kaybettiği babasının yasını tutamamış olmasından dolayı yas, yerini melankoliye bırakmış görünmektedir. Bass babasının önce İsviçre'ye kaçması, sonra da ölümüyle ilgili şu cümleleri kullanmıştır;

“Bazen insanlara hasta olduğumu söylüyorum. Çünkü yani artık pek bir hissim kalmadı. Yani gerçekten garip şeyler yaptım. Bir insanın önünde bundan utanmayabilirim. Aynı zamanda Kabristana uyumak için gidebilirim. Yani korkum olmayacaktır. Yani gidişi, beni biraz deforme etti açıkçası. Ve bana öldüğü söylendiğinde, bende bir şey oldu. Ben ağlamaktansa güldüm. İnsanlara şunu söyledim ‘ağlamayı bırak, ağlamayı bırak!’ ” (Bass)

Babasının İsviçre'ye gitmesinin kendisi için bir dönüm noktası olduğu anlaşılan Bass'ın, babasının ölümünden sonra ağlamayıp aksine güldüğünü ve ağlayanlara kızdığını belirtmesi, aslında katılımcının yaşadığı travmatik olay karşısındaki isyanını ve bu isyan sonucunda geliştirdiği karşıt tepkiyi ortaya koymaktadır. Karşıt tepki oluşturma durumu genellikle kişiler yoğun suçluluk duygusu altında olduklarında veya çevreden alacakları tepkiden korktuklarında gerçekleştiğinden, katılımcının da hem kendi yaşamını hem de çevresindeki insanların davranışlarını kontrol altında tutmaya çalıştığı görülmektedir. Ayrıca katılımcının ifadeleri yaşadığı bu kayıp nedeniyle depersonalizasyon deneyimi yaşamış olabileceğini düşündürmektedir. Kişinin ifadelerinden kendisine dışarıdan bir gözlemciymiş gibi baktığı ve kendisine yabancılaştığı görülmektedir. Tüm depersonalizasyon yaşantılarında olduğu gibi Bass da bu yaşantı esnasında gerçeği değerlendirme yetisini kaybetmemiştir; sadece düşüncelerinin kendi zihninde ayrışmasını izlediği yönünde değerlendirme yapılabilmektedir.

Her üç katılımcının da babalarının ölümü hayatlarında önemli bir dönüm noktası olduğu gibi, yaşam öyküleri de genellikle bu ölümlerle şekillenmiştir. Örneğin Sow'a

“hatırladığı ilk anıları sorulduğunda” verdiği cevap, yaşadığı kaybın hayatında ne kadar yönlendirici olduğunu göstermektedir;

“Her zaman düşündüğüm ve kaydettiğim ilk anı, ilk sahne babamın ölümü. Yani, babam hayatta olsaydı, ben asla burada olmazdım.” (Sow)

Ebeveynlerinin ölümleriyle hayatları değişen katılımcılar, yaşadıkları çeşitli kayıpların hayatları, aldıkları ve almak zorunda kaldıkları kararlar üzerindeki olumsuz ve önemli etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

3.2.3. Kendini Gerçekleştirememe

“Yani evlendikten sonra benim şahsiyetimi aldılar.” (Kinah)

Kendini gerçekleştirme dürtüsü insan davranışlarına yön veren bir dürtüdür. İnsanlar kendilerini gerçekleştiremedikleri ve özgür olamadıkları noktada bir anlamda zorunlu göçe itilmiş sayılmaktadırlar. Katılımcıların kendi ülkelerindeki zorlu koşullardan dolayı kendilerini gerçekleştiremedikleri anlaşılmaktadır. Ülkelerinde güven içinde olmamalarının yanı sıra, kendilerini gerçekleştirememelerin de onları ülkelerini terk etmeye zorladığı anlaşılmaktadır. Örneğin, Kinah evliliğinin kendisi üzerindeki etkisini şöyle anlatmaktadır;

“Yani evlendikten sonra benim şahsiyetimi aldılar. Yani bana o kadar hak veremiyordular, yani ben ailemle rahat konuşayım, bunu benden bile almıştılar, yani onları ziyarete için yani, ziyarete gideyim. Yani her zaman bana laf atıyordu, sen hiçbir şey değilsin, sen yani şey bi kadın değilsin yani.” (Kinah)

Evliliği süresince ailesiyle bile görüşmesi kısıtlanmış, kendisine hakaretler edilmiş ve özgürlüğü engellenmiş Kinah, bir anlamda kendini gerçekleştirmek ve

özgürlüğüne kavuşmak için göç etmek zorunda kalmıştır. Kocasından gördüğü şiddet konusunda ailenin, özellikle de babasının onu koruyamaması, Kinah'ın ifade ettiği güçlü baba figürünün idealizasyonunu bir kez daha düşündürmektedir. Benzer bir özgürlük vurgusunu Sow'un ifadelerinde de görmek mümkündür;

“Ben sadece özgür olmak istiyorum. Nerede olursa olsun, sokaklarda saklanarak yürümek istemiyorum, gerçekten, hayır. Özgür olmak istiyorum, benim hayatım özgür olacak. Ben seninle ilgilenmiyorum... Senin mesleğin veya senin hakkında hiçbir zaman sorgulama yapmayacağım. Sen de beni sorgulama.” (Sow)

Ülkesinde devlet tarafından aranan ve sonrasında gittiği Gine'de de aranan Sow, Türkiye'de de Afrikalı olduğu için Kumkapı'da sürekli ayrımcılığa maruz kaldıklarını ve Türkiye halkının gözlerinin sürekli kendilerinin üzerlerinde olduğunu söylemiştir. Sow, tüm bu birilerinden saklanma ve başkaları tarafından gözetlenme halinden duyduğu rahatsızlığı yukarıdaki cümlelerle ifade etmiştir.

Bass da sürekli saklanması gereken ve can güvenliğinin tehlikede olduğu bir ülkede kendisini gerçekleştiremeyeceği için hayalleriyle birlikte göç etmek zorunda kalmıştır. Aşağıdaki cümle bu hayallerinden bahsetmektedir;

“Özellikle hayalimde beyaz olan insanlarla şarkı söylemeyi görüyordum, (ama öyle oldu ki, ama dilleri kültürel paylaşım oldu).” (Bass)

Katılımcıların üçünün de ülkelerini terk etmelerindeki asıl sebep kendi ülkelerinde can güvenliklerinin olmaması olsa da, her üçü için de kendilerini gerçekleştirebilme hayalinin, ülkelerini terk etme kararı almalarına katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

3.2.4. Kırılma Noktası Olaylar

Her üç katılımcının da hayatında, hayatlarına yön veren ve gidişatın akışını değiştiren bazı kırılma noktaları göze çarpmaktadır. Üç katılımcının da yaşadığı kayıpların bu kırılma noktalarına büyük etkisi olduğu kaçınılmazdır, fakat bu bölümde katılımcıların göç kararını almalarındaki tetikleyici olaylar ele alınacaktır. Kinah'ın en büyük hayallerinden birisi iyi bir evlilik yapmak ve ailesinin yanındaki mutluluğunun ve huzurunun daha iyi bir noktaya taşınmasını sağlamaktır. Fakat aşağıdaki ifadeleri, Kinah'ın evliliğinde istediğini bulamadığını göstermektedir;

“Yani maalesef evlenmeden önce düşündüğüm gibi olmadı. Başarılı olmadım yani. Evlendikten sonra yani kötü bir de sert günlerim başladı. Yani istediğim gibi olmadı. Yani ben şöyle düşünüyordum, eğer bunu yapsam benim hayatım daha iyi olacak, ama maalesef öyle olmadı.”(Kinah)

Sow yaşadığı kayıpların yanında mülteci statüsüne başvurmak için iki temel kırılma noktası yaşamıştır. Ülkesinden kaçma nedeni devletin kendi peşine düşmesi olmakla beraber Sow'u göç etmeye ikna eden durum, kendisine Türkiye'de üniversite okuyabileceğinin söylenmiş olmasıdır. Fakat kendisini Türkiye'ye getiren kontak kişiyle yaşananlar Sow'u BM'ye giderek sığınmacı olmak için başvurmak zorunda bırakmıştır;

“Bir gün, iki gün kadar otele kaldık. O kaçtı. Kaçtı, benim pasaportumu, diplomamı, her şeyimi ve paramı aldı.” (Sow)

“Babanın kaybı” başlığı altında belirtildiği üzere Sow'un, babası yaşıyor olsaydı kendisinin şu anda asla Türkiye'de olmayacağını söylemesi, aslında ilk kırılma noktasının babasının ölümü olduğunu göstermektedir. Sığınmacı olmak zorunda kalması ise Türkiye'ye geldikten sonra yaşadıklarıyla şekillenmiş görünmektedir.

Benzer bir kırılma noktası bir diğerkatılımcı Bass'ta da karşımıza çıkmaktadır. Tek hedefi üniversite için para biriktirmek olan Bass ve müzisyen arkadaşları, çektikleri klibin propaganda zamanından önce yayınlanması sebep gösterilerek devlet tarafından aranmaya başlamışlardır. Bu durumun Bass'ta yarattığı korku ve kaygı ve bu duyguların akabinde göç kararını alışı aşağıdaki ifadesinden anlaşılmaktadır;

“Annemin bir arkadaşı vardı ve bizi telefonda aradı, ben evdeydim, bana dedi ki; ‘çıkma’ dedi. O dönünce bana bağırdı, bana karşı çok kızdı. Bana kızılıyordu ve bu siyasi hikayelere ne zaman girdin diye soruyordu. Bende aslında bu siyasi hikayelerin hiçbirini bilmiyordum. Bana söyledi ki; ‘ben de takip ediliyorum.’ Çünkü bu insanlar bizi televizyondan gördüler. Tanımıyoruz. Yani çünkü parça gerçekten çok çok popülerdi. Yani birçok insan şu anki cumhurbaşkanını sevmiyor. Bir bey bana dedi ki ‘ayrılmalısın’ dedi. O bey ticaret için Türkiye'ye geliyordu. Bana ‘en basiti bu olur,’ dedi. Olay bu.” (Bass)

3.2.5. Daha İyi Bir Yaşam Umudu

Aslında her üç katılımcı da şüphesiz yaşadıkları zorluklardan, baskıdan ve şiddetten kurtulup daha iyi bir yaşam sürmek için göç etmişlerdir. Fakat bu isteğin en açık şekilde dile getirilişine Kinah'ın ve Sow'un ifadelerinde rastlamak mümkündür. Örneğin, aşağıdaki ifadede Kinah kızları için daha iyi bir gelecek dileğinden şu şekilde bahsetmektedir;

“En eziyet eden şey benim için bu, mesela benim 2 tane kızım var, acaba onlar da benim yani ben ne çektim mesela, kızlarım da acaba benim gibi olacaklar, onlar da benim gibi bir kadın olacaklar?” (Kinah)

Kinah evliliğinde yaşadığı şiddet ve baskıyı kendi kızlarının da yaşamasını istememektedir. Yukarıdaki ifadesinde de böyle bir ihtimale yönelik korkusundan

bahsetmiş ve öncelikli olarak onlar için daha iyi bir yaşam umuduyla ülkesini terk ettiğini belirtmiştir. Sow ise yaşadıklarından dolayı kendi ülkesinde okuyabilme fırsatı kalmadığı için üniversitede okuma umuduyla Türkiye'ye gelmiştir, çünkü babasının verdiği nasihatlerin de etkisiyle okuyan insanların daha iyi bir yaşam elde edeceklerini ve daha iyi bir konumda olacaklarını düşünmektedir. Aşağıdaki örnekte Sow Türkiye'ye gelen Afrikalı sığınmacıların Türkiye'deki yaşam ve çalışma koşullarının zorluğu nedeniyle daha iyi bir yaşam umuduyla Türkiye'den ayrılışlarını açıklamaktadır;

“Bazı insanlar genellikle etek, ayakkabı ve aslında her şey ürettikleri tekstilde çalışıyorlar. Onlar çalışıyorlar, fakat para alamıyorlar. Onlar çalışıyorlar, kendilerine bağırlıyor, işte dövülüyorlar, anlıyor musun?... Bu durum birçok Afrikalıya Yunanistan'a gitme nedeni veriyor.” (Sow)

Bu ifadeden elde edilen bulgu, aslında sığınmacıların Türkiye'deki durumlarını açık bir şekilde gözler önüne sermekte ve Türkiye'nin sığınmacı politikasındaki eksikliklerin sığınmacıların hayatlarına nasıl yansıdığına ve yasal boşluklar ve eksiklikler nedeniyle bu kişilerin nasıl suistimal edildiklerine işaret etmektedir. Tüm bu olumsuz yaşam koşulları sığınmacıların birden fazla göç yaşamasına neden olmaktadır.

3.3. Ülkeden Ayrılma: Kayıplar

Sığınmacılar zorunlu göç sonucu ülkelerinden ayrılarak birçok kayıp yaşamaktadırlar. Doğup büyüklere yeri, hayatlarındaki insanlarla iletişimlerini ve kültürel referans çevrelerini kaybeden sığınmacıların (Varvin ve Stiles, 1999) zorunlu göç yaşayarak asıl kaybettikleri şey “ev”dir. Araştırmanın bulguları ışığında bu kayıplar, evin kaybı ve evin kaybına bağlı olarak dilin kaybı başlıklarıyla ele alınacaktır.

3.3.1. Evin Kaybı

Sığınmacılar, yaşadıkları zorunlu göç sonucu evlerini, dillerini, yaşadıkları çevreyi kaybederken, araştırmadaki katılımcıların “güvenli ev” algıları göç etmeden bozulmuş ve bu kayıp da beraberinde “ev”i terk etmeyi getirmiştir. Zorunlu göçlerin çoğunda olduğu gibi katılımcıların, özellikle de Sow ve Bass’ın, ana vatanlarını ziyaret edebilme olasılıklarının olmaması kişilerin bu süreçten daha derin bir şekilde etkilenmelerine neden olabilmektedir. Örneğin Bass’ın şu açıklaması, eve geri dönüşle ilgili korkuları olduğunu göstermektedir;

“Bana ne olacak bilmiyorum. Yani bir kere mesela babam geri döndü ve öldü. Ne olur bilmiyorum. Bilmiyorum. Bir yerde tabi biraz korkuyorum ülkem için. Bana ne olacağını tabi bilmediğim için.” (Bass)

Bass sonrasında ülkesine dönmek istediğini ama bunu yapmakla ilgili olarak güvenlik sorunları ve bu sorunlarla ilgili kaygıları olduğunu söylemiştir. “Güvenli ev” algısı göç öncesinde bozulduğu için eve dönüşün hayalini bile kurmak Bass için zor görünmektedir. Eve dönüş hayalini engelleyen bir başka durum da bu kişilerin kendi ülkelerinde ellerinden alınan özgürlükleridir. Sow bu durumu şu şekilde ifade etmiştir;

“Yani kendi ülkeme dönsem bile, kendi ülkemde özgür değilim.” (Sow)

Sow bu noktada, kendisi için annesi ve babasını temsil eden kardeşini görmek için bile kendi ülkesine dönemeyeceğinden, yani evini kaybetmiş olduğundan bahsetmektedir. Evin kaybı sadece somut bir kayıp olmadığı ve aynı zamanda kişide varoluşsal bir endişe yarattığı için (Papadopoulos, 2002) her üç katılımcının da kendilerini böyle bir endişe içinde bulmuş olabilecekleri düşünülebilmektedir.

3.3.1.1. Dilin Kaybı

Bir kişinin kendi dilinin konuşulmadığı bir ülkeye göç etmesi sonucunda konuştuğu dilin kaybı kaçınılmazdır. Dil, kişinin çocukluğunun, evinin ve paylaşılan duyguların temsilcisi olduğu için kişi için kapsayıcı bir görev görmektedir. Zorunlu göç sonucu ülkelerinden ayrılan sığınmacılar, dillerini de terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Zorunlu göç sonucu dilin kaybının etkileri Sow ve Bass'ın ifadelerinde açıkça ortaya çıkmaktadır. BM kampında kaldığı zamanlardan bahsederken Sow yaşadığı dil sorununu şu şekilde ifade etmiştir;

“İnsanlarla konuşamıyorum, onlar benimle konuşamıyor. Benim dilimi anlamıyorlar. Ben de onların dilini anlamıyorum. Dedim ki, hayır, bu çok zor. Ben bir çözüm bulacağım. Başka bir fikir bulacağım.” (Sow)

Sow'un Türkiye'ye geldiği ilk aylardaki durumunu anlatan bu ifade, insanların dilini anlamadığı ve kendisinin dilinin anlaşılmadığı bir yerde yaşadığı zor günleri ortaya koymaktadır. Sonrasında hem bu zorluklar hem de Türkiye'de üniversite okumak istemesi sebebiyle Türkçe dil kursuna gitmiş ve hayatını devam ettirebilecek seviyede bir Türkçe öğrenmiştir. Sow'un içinde bulunduğu sorunlu durumu çözmek için çözüm arayışına girmesi aynı zamanda sahip olduğu ruhsal dayanıklılığı da ortaya koymasından açısından önemli görünmektedir.

Bass ise çalışmakla ilgili zorluklardan bahsederken Türkçeyi iyi bilmemenin yarattığı zorluklardan bahsetmiştir. Katılımcının aşağıdaki cümleleri bu zorlukları açıkça ortaya koymaktadır;

“Küçük bir şey yapabilmek için bile, en azından dili de bilmen lazım. Yani dili de gerçekten çok iyi bilmen ve konuşabilmen gerekiyor. Şey değil yani gerçekten çok zor. Bir şekilde başımın çaresine bakıyorum ama... Belki ileride Türkçeyi daha güzel konuşabildiğim vakit daha iyi olabilir, daha kolay olabilir.” (Bass)

Burada katılımcının yaşadığı ülkenin dilini bilmemesi hayatını zorlaştıran bir durumdur. Fakat katılımcı yine de bir şekilde başının çaresine bakabildiğini vurgulamış, ileride Türkçeyi daha iyi konuşabilme ihtimalinden bahsetmiştir.

Kinah'ın ise dille ilgili yaşadığı bir sorundan bahsettiği gözlemlenmemiştir. Kendisinin hayatını devam ettirebilecek kadar Türkçesi olmakla birlikte, iki çocuğu da bir yıl içerisinde oldukça iyi derecede Türkçe öğrenmişlerdir.

3.4. Türkiye’de Sığınmacı Olmak

Sığınmacılar genel olarak evlerini terk etmiş olmalarından dolayı ve Türkiye'nin sığınmacı politikasından kaynaklı çeşitli sorunlar ve kayıplar yaşamaktadırlar. Türkiye'nin sığınmacı politikası sığınmacıların zaten zor olan hayatlarını daha da zorlaştırmakta ve karşılaştıkları sorunları çözmelerine yardımcı olacak muhattap bulamadıkları zamanlarda bu sorunları kendi sınırlı kaynaklarıyla çözmeye çalışmaktadırlar. Türkiye'ye gelen sığınmacıların haklarının korunmasında yetersiz kalınması ve bu konudaki yasal boşluk da sığınmacıların Türkiye'deki yaşamları için oldukça zorlayıcı olmaktadır. Bu başlık altında sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşanan zorluklar, yasal zorluklar ve belirsizlik ve çaresizlik durumu ele alınacaktır.

3.4.1. Temel İhtiyaçların Karşılanmasında Yaşanan Zorluklar

Temel ihtiyaçların karşılanmasında yaşanan zorluklar genel olarak yaşanan maddi zorluklara dayalı zorluklar olduğundan, bu durumlardan maddi zorluklar başlığı altında bahsedilecektir.

3.4.1.1. Maddi Zorluklar

Katılımcıların yaşam öykülerinde Türkiye’de ciddi maddi sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir. Her üç katılımcı da maddi zorluklar ve bu duruma bağlı başka zorluklar yaşamaktadır. Kinah sahip olduğu tek şey olan altın setini kendisini Türkiye’ye getiren kaçakçıya vermiş ve geriye hiçbir şeyi kalmamıştır. Yaşadığı zorlukları şu şekilde anlatmıştır;

“Geldim Türkiye’ye o arkadaşın yardımıyla, dedim yani bu, tek bu kadın 2 tane kızı olan kadın yardım etse diye yani. Ama maalesef bu 1 sene içinde çok zor günler geçirdim. Yani maddi durum olarak. İşsiz kaldım, param yoktu.” (Kinah)

Parasız olduğu için kiraladığı evinden bir süre sonra çıkmak zorunda kalan Kinah, görüşme boyunca maddi zorluklara bağlı olarak yaşadığı barınma sorunlarından bahsetmiş, Türkiye’de kaldığı bir yıl boyunca sığınma evleri de dahil olmakla birlikte birçok yerde kaldığını ve çocuklarıyla çok zorluklar çektiklerini anlatmıştır.

Sow da benzer bir şekilde maddi zorluklardan bahsetmiş, fakat bunu daha ziyade sığınmacılar için İstanbul’daki çalışma koşullarından bahsederek gerçekleştirmiştir. Sow’un aşağıdaki cümlesinde sığınmacıların ne kadar zor şartlar altında çalıştıklarını gözler önüne serilmektedir;

“X’te bir iş buldum. Sabah saat 8’den gece 11-12’ye kadar çalışıyordum. Bu çok zor bir şey, anlarsın ya... Dedim ki, hayır, bu benim geleceğim değil. Benim amacım sadece eğitimime devam etmek ve çok iyi bir iş sahibi olmak. Tamamen bu. Haftalık bana 150 lira veriyorlardı. Hayır dedim. Benim kira ödemem, yemek yemem, iletişim kurmam, birçok şey yapmam gerekiyor. Bu 150 lira benim için hiçbir şey. İşı bıraktım.” (Sow)

Yoğun çalışma saatleri ve aldığı paranın yaşam masraflarına yetmemesi ve bu yaşam şekliyle Türkiye’ye gelme amacından ve ulaşmak istediği idealinden uzaklaştığını düşünmesi Sow’un işı bırakmasına neden olmuştur. Bass da sığınmacılar olarak yaşadıkları sorunlardan bahsetmiş, sonrasında da bu durumun getirdiği diğer yoksunluklar hakkında şunları ifade etmiştir;

“Yani sizin ülkenizde nasıl bilmiyorum da, bir kız arkadaşın olduğunda tabi ki paranın da olması gerekiyor. Tabi ki yani böyle mülteci olduğun zaman maalesef sefil oluyorsun. Öyle. Yani şöyle mesela sanatçı olduğumu duyunca ilgi duyacaksınız ama mülteci olduğumu öğrenince birden ilgi azalacak.” (Bass)

Buradan da aslında maddi zorluğun aslında birçok şeyle, hatta kişinin romantik hayatıyla ilişkili olabileceği açıkça ortaya çıkmaktadır. Bass, görüşmenin çeşitli yerlerinde bahsettiği, kız arkadaşının olmaması gerçeğini maddi durumuna bağlamış, hayatındaki bu boşluğu yaşadığı hayatın yarattığı yoksunluklarla açıklamıştır.

Katılımcıların üçü de sığınma deneyimlerinin belirli dönemlerinde etraflarından veya kuruluşlardan belli yardımlar almışlardır, fakat bu yardımlar düzenli ve yeterli yardımlar olmadığı için bu yardımlarla sadece belirli bir süre hayatlarını kolaylaştırabilmişlerdir. Maddi duruma bağlı olarak yaşanan yoksunluklar kişilerin Türkiye’deki hayatlarında oldukça göze çarpan bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

3.4.2. Yasal Zorluklar

Araştırmaya katılan üç katılımcı da Türkiye’deki hayatlarında karşılarına sorun olarak çıkan birçok yasal zorlukla karşılaşmaktadır. Bu yasal zorluklar maddi sıkıntılara neden olmakta ve maddi zorluklar da yukarıda bahsedildiği gibi çeşitli yoksunluklara neden olmaktadır. Dolayısıyla tüm bu zorlukları birbirinden ayrı düşünmemek ve bu durumların hepsinin birbiriyle neden-sonuç ilişkisi içerisinde olduğunu unutmamak gerekmektedir.

3.4.2.1. Çalışma İzninin Olmaması

Türkiye geçici olarak oturma izni verdiği sığınmacılara çalışma izni vermediği için sığınmacılar çok zor koşullar altında hayatlarını devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Örneğin, Kinah çalışma izni olmadığı için yaşadığı maddi zorluklar nedeniyle kaldığı kadın sığınma eviyle ilgili olarak şunları ifade etmiştir;

“Ben sağ salimim, çalışabilirim. Çocuklarımı okula gönderebilirim. Neden böyle yani burada (kadın sığınma evinde) kalayım. O beni çok rahatsız ediyordu. Çok baskı altında tutuyordu.” (Kinah)

Kinah’ın ifadesinden kendisini asıl huzursuz eden ve psikolojik olarak rahatsız hissettiren Şeyin yasal zorluklar nedeniyle alışamıyor ve dolayısıyla kendi hayatını kuramıyor oluşu olduğu görülmektedir. Sow da sığınmacıların Türkiye’de çalışma izinlerinin olmamasıyla ilgili olarak Şunları ifade etmiştir;

“Yani, tek Şey, ben sadece gerçekten Türkiye devletinin buradaki göçmenlere önem vermesini istiyorum. Tüm Afrikalılar gibi. Afrikalılar gerçekten zgr değiller. Türkiye’de oturma izni alacaksın, ikamet, onlar buraya ‘alışamaz’ yazacaklar.” (Sow)

Sow’un da karşısına en büyük engellerden biri olarak çıkan bu yasal zorluklar, İstanbul’da bir Afrikalı olmanın zorluğuyla birleşince, ortaya kendisi için zor bir tablo çıkmıştır. Bu sebeple kendi grubuyla özdeşleşerek Türkiye’deki Afrikalılar için yardım istemektedir.

Bass ise çalışma izni olmadığından kaçak çalışmak zorunda bırakılan sığınmacıların durumunu Şu Şekilde dile getirmektedir;

“Yani Şöyle, yaptığımız Şeyin de yapma iznini bulundurmuyoruz Şu an elimizde. Yani biz de bunu saklı olarak gerçekleştiriyoruz. Özellikle yani gece kulüplerinde polis gelemiyor. Özellikle oralarda müzik alıyoruz.” (Bass)

Her üç katılımcı da çalışmak istemektedir, fakat yasal olarak çalışma izinlerinin olmaması kişileri hem maddi hem de manevi anlamda zor durumda bırakmaktadır.

Çok düşük ücretlerle uzun saatler çalıştırılan sığınmacılar, paralarını alamadıkları zaman da sınırdışı edilme korkusu ve ellerinde çalıştıklarına dair herhangi bir yasal döküman olmaması nedeniyle haklarını arayamamaktadırlar. Karşılaştıkları yasal zorluklar zaten zor olan hayatlarını daha da zor kılmaktadır ve yasal yollarla ulaşamadıkları ihtiyaçlarına yasal olmayan kaçak yollarla ulaşmaları bu kişileri tehlikelere daha açık ve daha kırılgan hale getirmektedir.

3.4.2.2. Hareket Özgürlüğünün Kısıtlanması

Türkiye’deki sığınmacıların hareket özgürlükleri, yaşamak için ülkedeki çeşitli illere gönderilmeleri veya benzeri nedenlerle kısıtlanmaktadır. Bass’a BM tarafından mülteci olarak tanındıktan sonra Isparta’ya gitmesi gerektiği söylenmiştir. Orada her ay BM’den yüz lira aldığından bahsettiği aşağıdaki ifadesinde bu duruma karşı duygularını şöyle dile getirmektedir;

“Mülteciyim. Mülteci statüm var ve her ay sonunda yüz lira alacağım söylendi bana. İşsizim, hiçbir şeysizim. Her sabah kalkıyoruz, şehri geziyoruz. Ay sonunda yüz lira alıyoruz. Bu bir hayat mı? O yüzden İstanbul’a gelmeye karar verdim. En azından burada bir topluluk var tanıdığım insanlar var. Burada bir üretim var. Burada şu anda bir grupla çalışıyorum.” (Bass)

Bass BM’nin isteği gereği Isparta’da olması nedeniyle kendini gerçekleştirebileceği ve çalışabileceği ortamdan uzak kalmıştır. Bass’ın daha önce bahsedilen sosyal ağlarının ve çalışma imkanlarının İstanbul’da olması, kendisinin tekrar İstanbul’a dönmesine neden olmuştur.

Kinah da çalışmak istediği halde sığınmacılara çalışma izni verilmediği için çalışmamaktadır. Bu sebeple bir süre kadın sığınma evinde kalmak zorunda kalmıştır. Kadın sığınma evinde kalmak Kinah’ı oldukça rahatsız etmiş ve kadın sığınma evinin kurallarından ve orada kalan kadınlara uygulanan baskıdan dolayı oldukça sıkışmış hissetmiştir. Giriş çıkış saatlerinin çok katı olması ve sığınma evindeki koşullar nedeniyle oradan ayrılmıştır.

3.4.3. Belirsizlik ve Çaresizlik

Belirsizlik ve çaresizlik de tüm katılımcılarda da öne çıkan ortak temalardan birisi olmuştur. Katılımcıların yaşam öykülerinde her ne kadar geleceğe dair planlar yapmaya çalıştıkları görülse de bu plan yapma çabalarının arka planında her zaman bir belirsizlik durumu göze çarpmaktadır. Bu belirsizliklerin temel nedeni üçüncü bir ülkeye yerleştirilip yerleştirilmeyecekleri, eğer yerleştirilirse de bunun ne zaman gerçekleşeceği.

3.4.3.1. Üçüncü Ülkeye Yerleşme

“Hiç bilmem ben ne yapayım şimdi, hiiiç bilmem.” (Kinah)

Türkiye’ye sığınma talebiyle başvuran ve üçüncü bir ülkeye gönderilmek için mülteci statüsünü almak, bu transferin hemen gerçekleştirileceği anlamına gelmemektedir. Mülteci statüsü BM tarafından onaylandıktan sonra dahi sığınmacılar aylarca hatta yıllarca Türkiye’de gönderilecekleri ülkenin belli olmasını beklemektedirler. Mülteci statülerini aldıkları halde gidecekleri yer belli olmayan Kinah ve Bass’ta bu belirsizlik durumunu gözlemlemek mümkündür. Örneğin Kinah yaşadığı belirsizlik ve çaresizlik durumunu şöyle dile getirmiştir;

(Burada katılımcı Türkçe konuşuyor) ”Ben burada bi sene şefkat-der, siz biliyor? Orda kaldım, 3 ay kadın sığınma. Yani, gerçekten hayatım çok zor, burası geldim. Hiç bir şeyim yok, çalışmıyor, çocuk var, yani hiç param yok, sadece Allah razı olsun X, çok iyi bir kadın. Hiç bilmem ben ne yapayım şimdi, hiiiç bilmem. İki ay sonra... Bir ay sonra... Norveç’e gidiyor ben hiç bilmem ne yapayım şimdi...” (Kinah)

Türkiye’de yaşadığı bir yıl içerisinde birçok kalacak yer değiştiren Kinah’ın kısa bir süre sonra nerede kalacağı yeniden belirsizleşecek ve Kinah kendisini yeniden aynı sarmalın içerisinde bulacaktır. Mülteci statüsünü almış olduğu halde ne zaman ve nereye gideceği belli olmadığı için bu durum katılımcıda kaygı yaratmaktadır. Aynı

şekilde mültecilik statsünü alan Bass, bu belirsizlik durumunu şu şekilde ifade etmektedir;

“Hayat çok zor burada (katılımcı bu ilk cümleyi Türkçe söylüyor), ama yaşamaya çalışıyoruz. Böyle. Burada şu an göçmen statüsündeyim. Maalesef Türkiye’nin bir “sığınma” ülkesi olmadığı söylendi bana. O yüzden başka bir ülke seçmemiz gerekiyor. Ne zaman? Bilmiyorum. Hangi gün? Bilmiyorum. Bilmiyorum. Şu anda bekliyorum, gitar çalıyorum olduğum yerde.” (Bass)

Kinah ve Bass’ın bu ifadelerinde dikkat çeken şey, katılımcıların daha iyi anlaşılma çabasıyla araştırmacının dili olan Türkçe cümlelerle Türkiye’deki yaşamın zorluğunu anlatmaları ve bu zorluktan bahsederken aslında içinde buldukları belirsizliğe de vurgu yapmalarıdır. Her üç katılımcının da hayatında birçok belirsizlikler olduğu, tüm bu belirsizlikler içerisinde kendilerine bir yol çizmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir.

3.5. Ruhsal Dayanıklılık

Katılımcıların ruhsal dayanıklılıkları ele alındığında, yaşadıkları tüm zorluklara rağmen bir şekilde hayata tutundukları, geleceğe dair hayalleri ve umutları olduğu ve sahip oldukları sosyal ağların, hayatlarına daha sıkı tutunmalarını sağladığı ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar şüphesiz ki gelecek endişesi yaşamaktadırlar, fakat bu endişe kişileri işlevsiz kılmamaktadır. Ruhsal dayanıklılık başlığı altında katılımcıların gelecek hayalleri ve umutları ve İstanbul’da oluşturdukları sosyal ağlar ele alınacaktır.

3.5.1. Gelecek Hayalleri ve Umutlar

“Ve biz de hikayeyi yazabiliriz.” (Bass)

Katılımcıların yaşam öykülerinden, yaşadıkları onca zorluğa ve travmatik olaya rağmen gelecek hayallerinden, umutlarından ve bu hayaller ve umutlar için çabalamaktan vazgeçemedikleri görülmüştür. Kinah, yaşadığı aile içi şiddet sonucu ülkesini terk etmek zorunda kaldığı için, yaşam öyküsündeki vurgu genel olarak kadınlara ve kendi çocuklarına dair hayaller ve umutlardır. Sözelimi Kinah en büyük hayalini şu şekilde dile getirmektedir;

“Benim tek bir arzum kızlarımı yani bi yere kadar yetiştirsem, onlar yani başarılı bi kadınlar, onu istiyorum öyle bir şey. Mesela Afgan kadınlar içinde bir tek ben değilim, benim gibi çok fazla. Allahtan her zaman yardım istiyorum, yani bana o kadar bi güç versin, kızlarımı bi yere kadar yetiştirsem, yani istemiyorum onlar da benim gibi yaşasınlar.”
(Kinah)

Kinah’ın en büyük hayali ve umudu çocuklarının iyi bir eğitim alıp başarılı ve güçlü kadınlar olmalarıdır. Yaşam öyküsünü anlatırken de özellikle çocuklarıyla ilgili olan kısımlarda oldukça duygulandığı gözlemlenmiştir. Tıpkı Kinah gibi Sow’un da geleceğe dair hayalleri ve umutları bulunmaktadır. Sow bu hayalleriyle ilgili olarak şunları ifade etmiştir;

“Her şey Tanrı’dan gelir, fakat ben inanyorum ki bir gün kaderimin, kaderimin yolundan devam edeceğim ve bu kaderin gerçekleşmesini sağlayacağım.” (Sow)

Sow bu ifadesiyle hayalleriyle ilgili kararlılığını vurgulamıştır. Şu anda zor bir durum içinde dahi olsa gelecek için bu hayalinden vazgeçmeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca Sow'un aşağıdaki ifadesi hayalleri ve geleceği için çabalarken ortaya koyduğu ruhsal dayanıklılığına ve göç sonrası yaşadığı olgunlaşmaya işaret etmektedir;

“Yani şu anda oldukça deneyimim var. Afrika'dayken henüz yoktu. Sadece okula gitme deneyimim vardı. Sadece dersime gidiyordum, anlatabiliyor muyum? Ama burada, burada uyandığım, yatağa gittiğim her gün beni şaşırtan bir şey yapıyorum.” (Sow)

Tıpkı Sow gibi Bass da geleceğiyle ilgili planlar yapmakta ve hayaller kurmaktadır. Bass'ın aşağıdaki ifadelerinden hayalleriyle ve geleceğiyle ilgili sürekli düşünmekte olduğu anlaşılabilir;

“Ve bir şey biliyorum, her şey mümkün. Bize yani sanatı... Ve biz de hikayeyi yazabiliriz. Ben de o hikayeyi yaratmaya hazırım. İstiklalde mesela çıplak da dolaşıp bir hikaye yazabilirsin. Böyle. Böyle. Hikayeler yarattım. Tat alınacak olan da hikayeler yarattım. Ve yani insanlar bunlardan da bahsedecektir. Yani bu etkinlikler için kendimi hazırlıyorum.” (Bass)

Bass geleceğiyle ilgili hayaller kurarken bu durumu “hikayeler yaratmak” olarak tanımlamış ve kendi hikayesini yazacak güçte olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca kendi hikayesini yazmaya hazır olduğunu söyleyerek, diğer iki katılımcı gibi yaşamış olduğu tüm zorluklara ve içinde bulunduğu zorlu koşullara rağmen ayakta durabildiğini göstermiştir.

Her üç katılımcının da sıkıca tutundukları hayalleri ve umutları olması onları bu kadar belirsiz koşul altında ayakta tutan en önemli nedenler olarak ortaya

çıkılmaktadır. Bu nedenler katılımcıları umutla baktıkları gelecek yaşamlarına bir adım daha yaklaştırmıştır.

3.5.2. Sosyal Ağlar

“Birçok Afrikalı gördüm ve yani mutlu olmaya başladım...” (Sow)

Her insanın hayatında önemli yer tutan kişinin sahip olduğu sosyal ağlar ve sosyal destek, sığınmacılar için başka bir ülkede tek destek kaynağı olduğundan daha fazla önem taşımaktadır. Çünkü sığınmacı tüm tanıdıklarını, evini, içinde yaşadığı toplumdaki sosyal rolünü bırakıp başka bir ülkeye gittiği için, hayatı boyunca kurmuş olduğu sosyal ağlardan ve onların desteğinden uzak kalmaktadır. Özellikle Türkiye’deki sığınma koşullarından dolayı günlük hayatta birçok problemlerle karşılaşan sığınmacıların kurdukları sosyal ağlar kendileri ve ruhsal dayanıklılıkları için oldukça destekleyici olmaktadır. Bu durumun bir örneğini Sow’un söyledikleri ortaya koymaktadır;

“Senegalli birisine sordum ve beni yönlendirdi ve dedi ki ‘Kumkapı’ya gel, orada birçok Afrikalı var.’ Birçok Afrikalı gördüm ve yani mutlu olmaya başladım... Gine’den Afrika birliği başkanı, kendimi tanıttım, açıkladım ve onlar beni kurtardı.” (Sow)

Kendi kültüründen olan Afrikalıları gördüğünde mutlu olduğunu dile getiren Sow, onlarla tanışmayı “kurtarılmak” olarak ifade etmiştir. Bu ifade aynı zamanda kişinin kendi kültüründen ve kendine benzer olanlarla kurduğu yakınlığı da hissettirmektedir. Bunun yanında Sow konuşması esnasında ihtiyaç duydukça sığınmacılar odaklı çalışan sivil toplum örgütlerinden gere hukuki, gerekse medevi, gerekse psikolojik destek aldığını belirtmiştir. Bass ise müzik yapmayı insanlarla iletişim kurmanın yolu olarak gördüğünü aşağıdaki ifadelerle ortaya koymaktadır;

“Ama başkalarıyla iletişime geçmeye çalışıyorum. En azından müzik aletlerimle iletişime geçmeye çalışmaya çalışıyorum. Yani çünkü ben bass’ımı çaldığım vakit sen istediğin dilde şarkı söyleyebilirsin. Ben de seni anlayabilirim takip edebilmek için.” (Bass)

Katılımcının İngilizcesi ve Türkçesi kısıtlı olduğu için bu noktada, dilin kendisi için sosyal bağlar kurmada engel teşkil etmediğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca müzik sayesinde birçok insanla iletişime geçebilmekte ve birçok insana ulaşabilmektedir. Kinah ise görüşme esnasında aynı şekilde kurduğu sosyal ağlardan bahsetmiştir. TOHAV’daki kontak sayesinde şu anda evinde kalmakta olduğu kişinin kontağına ulaşmış ve aynı şekilde daha önce TOHAV’a destek almak için gittiğini belirtmiştir.

Her üç katılımcı için de bu kısır koşullar altında kurulan sosyal ağların önemi ortaya çıkmaktadır. Bu ağlar kişilerin ruhsal dayanıklılıklarını güçlendirmekte ve kendilerini yalnız hissetmemelerine yardımcı olmaktadır.

3.6. Ruhsal Durum

Katılımcıların ruhsal durumlarıyla ilgili bulguların sunulacağı bu bölüm katılımcıların başa çıkma mekanizmalarını, hissettikleri suçluluk ve pişmanlığı, yolculuğun hikayesinin önemini ve iyileştiricileri içerecektir.

3.6.1. Başa Çıkma (Savunma) Mekanizmaları

Katılımcıların yaşadıkları engellenme, çatışma ve kaygılarla baş etmeye çalışırken benliklerini korumaya yönelik bazı başa çıkma mekanizmaları geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Örneğin Sow, Gine’de birine adres sorduğunu ama sorduğu kişinin kendisini yönlendireceğinden emin olamadığını, çünkü Afrika’daki insanların birbirlerine çok güvensiz olduğunu ifade etmiştir. Afrika’daki insanların birbirlerine olan güvensizliğinden bahsederken bu durumu tüm Afrika’ya mal etmesi, aslında kendi yaşadıklarından dolayı insanlara güvenmiyor oluşunu yansıtmaktadır;

“Çünkü Gine’de ne zaman bir şey sorsan seni asla yönlendirmeyeceklerdir... Belki de benim kötü bir insan olduğumu, onların yanlış bir şey yapmak için, bir insanı öldürmek için geldiklerini veya senin bu adamı kaçırmak için geldiğini veya bunun gibi şeyler düşünüyorlardır. Bu her zaman insanların Afrika’daki düşüncesidir.”
(Sow)

Sow burada Gine’de aradığı bir kişiyi yolda birisine sormaktadır ve sonrasında Afrika’daki insanların bakış açılarıyla ilgili böyle bir cümle kurmaktadır. Bu durum belki de doğru olabilmekle birlikte Sow’un bu durumu bu şekilde dile getirişi, kendisinin de aslında hiç kimseye güvenmemesi, hayatının düzenini bozacağı sebebiyle bir ev arkadaşı istememesi, Kumkapı’daki tüm Türkiyelilere karşı hissettiği güvensizliği yansıtıyor izlenimi vermektedir. Kişi bu noktada benliğinin istenmeyen kısmını diğer kişilere atfetmektedir. Sow bu şekilde davranarak aslında kimsenin kimseye güvenmediğinden bahsetmiş ve kendi güvensizliğini bir anlamda rasyonelize etmiştir. Bass ise babasının kaybıyla ilgili olarak suçluluk duymaktadır ve bu suçlulukla baş edebilmek için disosiyasyon yaşamakta ve hissizleştiğini söylemektedir;

“Babam ayrıldıktan sonra kendimi sorumlu hissettim. Bir gün uyudum, uyandığımda gördüğüm her şeyin bir rüya olduğunu sandım. Yani şöyle çok fazla böyle içtikten sonra kendinizi nasıl hissedersiniz, ben de kendimi öyle hissetmiştim. İçmiş birisi gibi hissetmiştim kendimi. Yani bugüne kadar öyle kaldı.” (Bass)

Babasının yaşamak için İsviçre’ye zorunlu göç etmesi Bass’ı derin bir şekilde etkilemiş görünmektedir. Hem etrafında olanlarla ilgili bir şey hissetmediğini söylemekte, hem de satır aralarında söyledikleriyle ve babasından bahsederken gözlerinin dolmasıyla aslında olan bitene derinlerde ne kadar acı çektiğini ve bu acıyı bastırmaya çalıştığını düşündürmektedir. Bass İstanbul’a dair hayallerinden

bahsederken, BM süreciyle, mülteci olarak kabul edilmesiyle ve her an bir yere gönderilebilecek olmasıyla ilgili şunları ifade etmiştir;

“Ben her gün yaşıyorum, gün benim günüm. Yani çalışıyorum. Çalışıyorum, öyle. Parçalarımı yaratıyorum, kendi etkinliklerimi yaratıyorum, gitar çalıyorum. Öyle. Yani bir günü beklemiyorum, bir yere gidebilmek için. Yani öyle bir bekleyiş içinde değilim.” (Bass)

Öncesinde, kendisine ne olacağını bilmediği için bazı korkuları olduğunu söyleyen katılımcı burada direkt olarak sorulduğunda bu kaygıyı bastırmaktadır. Bastırma savunma mekanizması kullanılırken, korku, suçluluk ve kaygı yaratan durumların bilinçaltına itilmesi ve bu şekilde bastırılması söz konusudur. Bass da içinde bulunduğu belirsizlik durumunun, bir şekilde akıp giden hayatının önünde bir engel oluşturmaması için kaygılarını bastırmaya çalıştığı düşünülmektedir. Bass’ın aynı zamanda yaşadıklarından dolayı hissizleşmiş olduğunu vurgulaması, bu durumun da bir başa çıkma mekanizması olduğunu düşündürmektedir;

“Yani bugün söylüyorlar ki, “bir kardeş ölmüş”, “ha öldü mü? Olabilir”. Yani her şeyi söyleyebilir miyim bilmiyorum ama... Bir gün evlenirsem, eğer eşimin de bir hayat kadını olduğunu öğrenirsem, “ne soğuk ne sıcak”, nötr kalırım. Hislerim yok. O yüzden şöyle söylüyorum, hasta olduğumu söylüyorum.” (Bass)

Bass’ın burada yaşadığı duygusal donukluk, travma sonrası duygu durumuyla eşleşir görünmektedir. Buradaki donukluk, disosiyatif bir olgu izlenimi vermekle birlikte ifadelerinde duygusal katılık ve kısıtlanmış duygular ön olana çıkmaktadır. Katılımcının diğer insanlara hasta olduğunu söylemesi, kendisini başka insanlardan uzak ve kopmuş hissettiğini düşündürmektedir. Katılımcılar bu başa çıkma mekanizmalarıyla duydukları kaygıyı azaltmaya ve tehdit altındaki benliklerini korumaya çalışmaktadırlar.

3.6.2. Suçluluk ve Pişmanlık

Suçluluk ve pişmanlık, zorunlu göç yaşayan kişilerde oldukça sık rastlanan bir durumdur ve bu araştırmanın bulguları da katılımcıların yaşadıkları zorluklardan sonra meydana gelen olaylardan dolayı zaman zaman suçluluk hissettiklerini dile getirmektedirler. Sözelimi Kinah aşağıdaki ifadesinde kızının gözündeki rahatsızlık için duyduğu suçluluğu şu şekilde dile getirmektedir;

“Kötü günler geçirdim, ben en büyük kızım o zaman 2-3 aylıktı, sol gözü, bir siyah şey var ya bilmiyorum siz ne diyorsunuz ona, bilmiyorum Türkçe ne oluyor. Yani bu alt bizimki tam yuvarlak di mi, onun bir köşesi yok. Ben buna hamileyken çünkü çok şey yaptım, stres yaptım eşimden tabi ki, diyorum belki ondan acaba... Eğer ben kendime üzülmezdim, stres yapmazdım yani, belki kızım böyle olmasaydı. Bunun için çok düşünüyorum, yani, vicdanım rahatsız şu an. Benim yüzümden, eğer ben daha rahat olsaydım kızım böyle olmazdı.” (Kinah)

Kinah burada yaşadığı zorlu evlilikten sonra kızının gözünde oluşan durumu hamileyken üzülmüş olmasına bağlamakta ve bu durumdan suçluluk duymaktadır. Bass ise kaybettiği iki arkadaşıyla yaptıkları müzikten ve çektikleri klipten dolayı duyduğu pişmanlığı şu şekilde ifade etmektedir;

“Önceden arkadaşlarımı düşündüğüm zaman, kaybettiğim arkadaşlarımı, pişman oluyorum. Yine dediğim gibi ölmüş olduklarını düşünüyorum, hissiz olduğumu hissediyorum. O kadar.” (Bass)

Bass hissettiği pişmanlık duygusunu Kinah kadar rahat ifade edemese de satır aralarında aslında ifade ettiği kadar hissiz olmadığı, bunu bir başa çıkma mekanizması olarak kullandığı ve pişmanlık hissini ortaya çıkarttığı görülmektedir.

3.6.3. Hafıza: Yolculuğun Hikayesi

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde göze çarpan en önemli şeylerden birisi de katılımcıların geliş öykülerini anlatırken bu öyküye dair tüm detayları anlatmaları, tarih ve saatler üzerinde durmaları olmuştur. Sonucu ve süreci belirsiz olan yolculuklarında kesin olan tek bilgi olan yolculuklarından tüm detaylarıyla bahsetmeleri, katılımcıların hayatlarında bir kesinliğe ihtiyaç duyduklarını düşündürmektedir. Özellikle Sow ve Bass'ta gözlemlenen bu durumun bir örneği aşağıda Sow'un ifadesinden anlaşılmaktadır;

“Yani Gine'den Senegal'e hareket ettik. Senegal'den uçağa bindik. Senegal'den uçağa bindik ve Dubai'den aktarma yaptık. Dubai'den Türkiye'ye uçağa bindik. İstanbul'a indik. 27 Kasım 2010'du. O günü asla unutmuyacağım.” (Sow)

Sow'un bu ifadesinden İstanbul'a geldiği günün kendisi için çok önemli olduğunu, hafızasında her zaman önemli bir yere sahip olacağını anlamak mümkündür. Benzer bir şekilde Bass da İstanbul'a gelişinin detaylarını şu şekilde anlatmaktadır;

“Ben 20'sinde ayrıldım. 20 Kasım'da ayrıldım. Saat 6'da. Brazzaville'e 6'yı çeyrek geçe geldim. Brazzaville'den sonra Fas'a saat 14:00'te geldim. Saat 18:00'e kadar bekledim. Fas'ta X Havayolları'na bindim. İstanbul'a 22:00 gibi geldim ama gece yarısı girdim.” (Bass)

Burada da katılımcının yaşadığı yolculuğun kendisi için unutulmaz olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların gerek zorunlu göçe sebep olan nedenlerini gerekse yolculuklarını unutmadıkları ve hatta görüşmelerde yaşam öykülerini anlatımları esnasında uzaklara dalarak zaman zaman o anları yeniden yaşadıkları gözlemlenmiştir. Katılımcıların yaşadıklarıyla ilgili bireysel hafızalarının yanı sıra BM başvurusu yaparken geliş hikayelerini detaylı bir şekilde anlatmaları istenmekte

ve almak istedikleri mülteci statüsünün onaylanıp onaylanmayacağı büyük ölçüde bu hikayelerine dayanan katılımcılardan aynı zamanda yaşadıkları her detayı hatırlamaları beklenmektedir. Yine bu nedenle katılımcılardan Sow ve Bass anlatımları esnasında araştırmacıya da yanlarında bulundurdukları ikamet ve bazı dilekçeler gibi dökümanlarını göstermek istemişlerdir. Kinah ise yaşam öyküsünü benzer bir şekilde anlatmasına rağmen geliş yolculuğuyla ilgili çok fazla detay belirtmemiştir.

3.6.4. İyileştiriciler

3.6.4.1. Bağ Kuran Nesne

Katılımcılardan Sow ve Bass'ın geçmişleriyle bağ kurmalarına yarayacak bağ kuran bir nesneyi yanlarında getirdikleri gözlemlenmiştir. Örneğin Sow, yanına aldığı şeyden şu şekilde bahsetmiştir;

“Sadece küçük bir çanta aldım. Her şeyimi bıraktım. Annemin fotoğrafını aldım ve... Kız kardeşimi bile... Onu bile orada bıraktım.” (Sow)

Yanına sadece küçük bir çanta aldığını söyleyen Sow bağ kuran nesne olarak annesinin fotoğrafını almıştır. Bass da babası öldüğünde aldığı babasının eşyalarını aldığını şu şekilde ifade etmektedir;

“Morga götürmeden önce geldiğimde, onun bazı eşyalarını, parasını aldım. Bu, onun para çantasıdır (cebinden cüzdanını çıkarıp gösteriyor).Şu anda elimde tuttuğum. Elimde onun kredi kartını tutuyorum şu anda, İsviçre'den. Birçok kartı var bende. Çünkü bu onun para çantası şu anda elimde tuttuğum. Aynı zamanda fotoğrafı da var şu an bende.” (Bass)

Bass babası öldüğünde aldığı babasının cüzdanını yanında taşımaktadır. Babası hayatta değilse bile babasının varlığını cüzdanı ve fotoğrafıyla yanında tutmaya çalışan Bass, diğer katılımcılar gibi tamamlanmamış yasını bu nesnelere aracılığıyla yaşamaktadır.

Ignatieff (1987), fotoğraflara bakmanın kişide bir kayıp duygusu uyandırabileceğini, çünkü fotoğrafların, unutmanın bütünleştirici işlevine karşıt olarak çalıştığını söylemektedir. Ona göre fotoğraflar, insan yaşamının aslında ne kadar süresiz olduğunu hatırlatan donmuş karelerdir (aktaran Pollock, 1989, s. 154). Sow ve Bass'ın ebeveynlerinin fotoğraflarını yanında taşımaları, onların ebeveynlerini de yanlarında taşımak istediklerini ve hiçbir zaman unutmak istemediklerini düşündürmektedir.

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

4.1. Sığınmacıların Aile Yapılarının Tartışılması

4.1.1. İfade Edilen Olumlu Çocukluk Yaşantıları

Aile, bir çocuğun ruhen ve bedenen mutlu ve sağlıklı bir hayat sürmesi için gerekli olan fiziksel ve ruhsal bakımı ve korumayı sağlamakla yükümlü en küçük kurumdur (Polat, 2001). Doğru zamanda doğru deneyimler tecrübeleyen çocuğun gelişimsel yeterliliği de daha yüksek olmaktadır. Deneyim, çocuk ve çevre arasındaki etkileşimdir. Bu etkileşimde çocuk da şüphesiz ki pasif değildir ve içinde bulunduğu çevreye katkılarda bulunmaktadır. Çevreye anlaşılması kolay mesajlar ve ipuçları gönderen çocuklar genel olarak daha iyi bakım ve ebeveynliğe ulaşmaktadır. Fakat diğer taraftan da bazı ebeveynler bu mesajları ve ipuçlarını okumaya diğerlerinden daha açıktırlar. Çocuğun erken dönem çevresindeki en temel figürlerin erken dönem deneyimleri üzerinde oldukça güçlü etkisi vardır. Bu deneyimler aynı zamanda çocuğun ailesine ve toplumsal etkenlere bağlıdır (Ramey ve Ramey, 2000).

Yaşam öykülerinde sığınmacılardan Kinah ve Sow olumlu çocukluk yaşantılarından, birbirini seven, sayan ve birbirine bağlı bir ailede büyüdüklerinden bahsetmişlerdir. Anne ve baba arasındaki uyum, aile içinde sevgi dolu bir ortam oluşmasını sağlamıştır ve katılımcılar da içinde yaşadıkları bu sevgi dolu ortamdan her zaman güç almış görünmektedirler. Baba ve anne sevgisi ve yakınlığının, çocukların gelecek dönemlerde ruhsal olarak iyi ve sağlıklı olmalarında ve ortaya çıkabilecek psikolojik ve davranışsal problemlerde önemli olduğunu gösteren çalışmalardan birinde Barnett, Marshall ve Pleck (1992) anne ve babayla pozitif ilişkisi olan erkek çocuklarının daha az psikolojik strese sahip olduğunu bulmuşlardır. Birçok araştırmada çocukluk döneminde ebeveynleriyle yüksek nitelikte ilişkisi olan yetişkinlerin, düşük nitelikli ebeveyn ilişkisi belirten kişilere oranla genel anlamda

ruhsal bozukluklar için daha düşük bir risk taşıdıkları ortaya çıkmıştır (Mallors, Charles, Neupert ve Almeida, 2010).

Katılımcıların, özellikle de Kinah ve Sow'un ebeveynlerinin birbirlerine karşı olan olumlu tutumları ve bir arada olmaları, katılımcılar üzerinde de oldukça olumlu bir etki bırakmış görünmektedir. Kinah, anne ve babasını gördüğü zaman kendisinin de evlendiğinde çok mutlu bir ailesi olacağını hayal etmiş, çok güzel bir geleceğin kendisini beklediğini düşünmüştür. Sow da annesi ve babasının kendisini sevdiklerini vurgulamış ve onlarla gurur duyduğunu söylemiştir.

Bir çocuğun çocukluğunda gördüğü ebeveynliğin niteliği bu çocuğun ilerideki yaşamındaki sağlığı üzerinde kalıcı etkilere sahiptir. Kişinin ruhsal ve zihinsel sağlığı, içinde bulunduğu psikososyal koşullardan etkilendiği gibi, ebeveyn desteği gibi çocukluğundaki psikososyal koşullardan da etkilenmektedir (Shaw, Krause, Chatters, Connell, & Ingersoll-Dayton, 2004). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği araştırmaların katılımcılarına, çocukluğunda gördüğü desteğin niteliği, bakım ve gördüğü şefkatle ilgili çocukluk deneyimleri sorularak değerlendirilmekte ve bu değerlendirme de kişinin yaşamı boyunca psikolojik ve fiziksel sağlığının önemli bir yordayıcısı olmaktadır. Sağlıklı bir ebeveyn-çocuk ilişkisi hem kadın hem de erkek için günlük hayatın stres faktörlerini hafifletici bir görev görmektedir (Mallors ve ark., 2010). Ruhsal dayanıklılık başlığı altında da tartışılacağı üzere çocukluk yaşantıları olumlu olan ve ebeveynleri tarafından nitelikli bakım sağlanan katılımcılar, içselleştirdikleri nesnelere olan ebeveynleri sayesinde yaşadıkları zorluklara katlanabilmektedirler.

Erken dönem yaşantılarında, çocuğun kendilik değeri duygusunun gelişmesi ve bireysel kontrol dürtüsünün etkili yollarını öğrenmesi için ebeveynler birincil kaynaktır (Leondari ve Kiosseoglou, 2002). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği, kişinin hayatı boyunca kuracağı sosyal ağların niteliğini etkileyebilmektedir (Antonucci ve Akiyama, 1987). Bu araştırmaya katılan sığınmacıların zorunlu göçe maruz kaldıkları Türkiye'deki sosyal ağlarını etkileyen olumlu çocukluk yaşantıları, sığınmacıların ruhsal durumları üzerinde oldukça etkili görünmektedir. Fakat bu noktada katılımcıların ifade ettiği olumlu çocukluk yaşantılarının gerçekte tam olarak bu şekilde yaşanıp yaşanmadığından emin olunamayacağı vurgulanmalıdır. Katılımcıların "iyi" olumlu imgelere yaslanması, ruhsal dayanıklılıklarının artması,

agresyonu örtme, idealizasyon veya çocukluğun tehdit edici yanlarının üstünü kapama gibi bilinçaltı hedeflere de hizmet edebilmektedir.

4.1.2. Babanın Çocuk Gelişimindeki Rolü, Güçlü Baba Figürü ve Babanın Kaybı

Mahler ve arkadaşları (1975) , her bebeğin hayata normal bir otizm konumunda başladığını, sonrasında temel bakım verene yönelik sembiyotik bir bağlanma geliştirdiğini ve dördüncü veya beşinci aydan otuz-otuz altı aylık olana kadarki sürede ayrılma-bireyleşme sürecine girdiğini söylemektedirler. Bu süreç temel bakım verenle kaynaşık bir ilişkiden daha ayrı bir konuma geçilmesi ile başlamakta ve ruhsal bir özerklik ve bireysellik kazanılması ile sonuçlanmaktadır. Ayrılma-bireyleşme sırasının başarılı bir şekilde gerçekleşmesi, benliğin ötekenden ayrılmasına, psikolojik bir doğumun gerçekleşmesine, adaptif kapasitelerin, bireysel özerkliğin, kimlik oluşumunun ve duygusal ve davranışsal bağımsızlığın oluşmasına neden olmaktadır (aktaran Jones, 2004, s. 335). Abelin bu ayrılma-bireyleşme durumunun annenin veya çocuğun başvuracakları veya yönelecekleri bir baba olmadan mümkün olmayacağını söylemektedir (aktaran, Jones, 2004, s. 335). Ayrıca babanın çocuğun gelişimindeki rolü üzerine yapılan araştırmalar, babanın ahlak, sosyal gelişim, akran ilişkileri, kendilik kavramı ve özgüven üzerindeki etkisini ortaya koymaktadırlar (aktaran Jones, 2004, s. 337).

Çocukluk döneminde babaya yakınlığın, yetişkin kız ve erkek çocuklarının eğitimsel ve mesleki hareketliliği, psikolojik uyumu ve sağlığıyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Başka araştırmalarda da kendileriyle ilgilenen babalara sahip çocukların daha uyumlu oldukları, okulda daha başarılı oldukları, daha az antisosyal davranış gösterdikleri ve daha başarılı yakın ilişkiler kurdukları ortaya çıkmıştır (aktaran Flouri ve Buchanan, 2003, s. 64). Katılımcılardan her üçü de babasıyla yakın ilişkiler içinde olduğunu vurgulamıştır. Bu güvenli baba imgesini içselleştirmiş olan katılımcılar, babalarının kaybı ve sonrasındaki süreçte de hayattan kopmamışlardır.

Araştırmaya katılan katılımcıların hayatlarındaki baba rolüne bakıldığında, her üç katılımcının da yaşam öykülerinde güçlü bir baba figürü öne çıkmaktadır. Bu babaların güçlü duruşları katılımcıların bugüne kadarki yaşamları boyunca oldukça

etkili olmuş görünmektedir. Sözelimi Kinah, babasını gözünde “tam bir erkek” olarak değerlendirmiş, evlenmeden önce babası gibi bir adamla evlenmenin hayalini kurmuştur. Baba-kız ilişkisinin kız çocuğunun romantik yaşamı üzerinde oldukça etkili olduğu belirtilmektedir. Aradaki ilişki sağlıklı olsun veya olmasın, bu ilişkinin bir şekilde kız çocuğu üzerinde etkisi olduğu söylenmektedir (Katorski, 2003).

Psikanaliz de, anneye olan sembiyotik bağı sarsan babanın rolünün önemini vurgulamaktadır. Halifeoğlu (2012) bu sarsılmayı ve işlevini şu şekilde tanımlamaktadır:

“ Düşünce engellenmenin, yoksunluğun ürünüdür. Dolayısıyla baba söz konusu olduğunda engelleyici olan babayla karşılaşmaktır. Baba, anne ile olan sembiyotik bağı sarsar. Annenin yokluğu yarattığı engellenmeyle bebekte düşünceyi üretir ve nesnenin yokluğunu katlanılır kılar. Babayla olanda, onun varlığı yarattığı engellemeyle düşünceyi üretir ve anneye olan sembiyozun narsisizm nitelikli doyumunun yıkımını katlanılır kılar” (s.28).

Freud’un teorisinde babanın oldukça önemli bir yeri vardır. Freud babanın varlığının her iki cinsiyetteki çocuk için de dürtü kontrolünü sağlayan simgesel araçlara ulaşmasına, yani çocukta üst benliğin gelişmesine aracılık ettiğini söylemektedir (Erdem, 2012). Guignard (2012) ise baba işlevinin hiçbir zaman gökten düşmediğini, babalığın, dikkatli gündelik ve uzun süreli bağların dokunmayı ve çocuğa verilen bakıma yakinen katılım gerektirdiğini belirtmektedir. Katılımcılardan özellikle Kinah ve Sow babalarını çok güçlü birer figür olarak betimlemişler ve bir anlamda hayatlarında onların kendileri için çizdiği yollardan ilerlemişlerdir. Kinah evliliğini, babası gibi “erkek olarak tam” bir adamla mutlu olmak için gerçekleştirmişken, yaşadığı mutsuz evlilik kendisi için büyük bir yıkım olmuştur. Sow ise babasının kendisi için verdiği üniversitede okuma nasihatini hiç aklından çıkarmamakta ve babasının, kendisi için koyduğu içki ve sigara içmemesi gibi kurallara uymaya devam etmektedir.

Freud babanın ya kavga edilecek ya da boyun eğilecek bir figür olduğunu belirtmiş ve babayı tehlikeli, ketleyen ve cezalandırıcı bir temsille tanımlamıştır (Balkan, 2012). Freud, babanın çocuk için koruyucu, besleyici ve “Tanrısal” bir figür

olduğunu söylemiş ve babanın kaybının “bir kişinin deneyimleyebileceği en büyük acılardan biri” olabileceğini yazmıştır (Jones, 2004).

Katılımcılar için bu kadar güçlü olan baba figürünün hayatını kaybetmesi tüm katılımcılarda oldukça derin izler bırakmıştır. Sözelimi Sow babasına duyduğu özlemi, artık hayatında kendisine babası gibi tavsiye veren birisinin olmadığını söyleyerek dile getirmektedir. Bass ise babasını, aslında babasının ölümünden önce, İsviçre’ye gidişiyile kaybetmiş olduğunu ve bu gidişin kendisini deforme ettiğini belirtmiştir. Bu ifadeler katılımcıların hayatında babanın yokluğunun ne kadar önemli olduğunu kanıtlamaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi katılımcıların içlerinde buldukları zorlu koşullar nedeniyle bir idealizasyon ihtiyacı içinde olabilecekleri ve bu nesne olarak da babalarını seçmiş olabilecekleri düşünülmüştür. Bu durumu yaşadıkları baba kaybı çerçevesinde ele almak gerekirse Denis (2012), içselleştirilen haz nesnesinin tüm izlerinin bu nesnenin resmini çizmek için birleştirildiğini, bu durumun bir nevi sanat ve tapınmaya dönüşeceğini belirtmektedir. Bu sanat ve tapınma sonrası ise bir heykelin veya bir idolün ortaya çıktığını, bu durumun nesnenin imgesini bir gerilim ve uyarım yeri haline getirdiğini ve yatırımı koruyarak kişiye ruhsal bir düzenleme getirdiğini söylemektedir.

Çocuk gelişiminde babanın rolü ve yokluğunun etkisinin araştırılması İkinci Dünya Savaşı’ndan itibaren gerçekleştirilmektedir. İkinci Dünya Savaşı zamanında araştırmacılar, savaş koşulları nedeniyle babalarından ayrılan çocuklarla çalışmalar yapmışlardır. Örneğin Back’in (1946), İkinci Dünya Savaşı nedeniyle babalarından ayrılan çocuklarla yaptığı araştırma, ailesiyle iyi vakit geçirmiş olan babaların, çocuklarının fantezilerinde idealistik bir resimle yer aldıklarını ortaya koymaktadır. Bu resimlerde babalar şefkat göstermektedir ve evliliklerindeki anlaşmazlıklar oldukça düşük seviyededir. Araştırmanın katılımcıları da görüşmeler esnasında babalarının oldukça idealistik birer portresini çizmişler ve onların yokluğunun yerine geçirilen güzel zamanları ve bu portreleri koymuşlardır.

Post-Freudculardan olan Dorothy Burlingham ve Anna Freud da babası savaşta olan çocuklarla yaptıkları gözlemler sonucu babanın içselleştirilmiş görüntüsünün önemli değişikliklere neden olduğunu ve babanın yokluğunda idealize edildiğini ortaya

koymuşlardır. Bu araştırma sonucunda, çocuğun gelişimsel nedenlerle, fantezisinde bile olsa bir babaya ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir (aktaran Jones, 2004, s.334).

4.2. Zorunlu Gücü Hazırlayıcı Nedenlerin Tartışılması

Sivil savaşlar ve etnik çatışmalar nedeniyle milyonlarca insan evlerini terk etmekte, ya ülke dışına giderek sığınma talep etmekte ya da kendi ülkelerinin sınırları içerisinde yerlerinden edilmektedirler. Uluslararası hukuk kuralları zorla yerinden edilmeyi bir insan hakları ihlali olarak görmektedir. Zorunlu göç olgusunun sonuçları birçok insan için oldukça yoğundur (Engel ve Ibanez, 2007). Bu bölümde katılımcılar için gücü zorunlu kılan faktörler tartışılacaktır.

4.2.1. şiddet, Baskı ve Korku

şiddet, zorunlu gücün önemli nedenlerinden birisidir. İnsanlar dolaysız ve dolaylı şiddete farklı şekillerde tepki vermektedirler. Birçok insan, kendisi için olası risklere rağmen şiddet gördükleri alanlarda kalmayı tercih etmektedir. Bir kişi, zulme kurban olma olasılığı yeterince yüksek olduğunda, yani evi terk etmek, kalmaktan daha faydalı göründüğünde evini terk etmektedir (Moore ve Shellman, 2004).

Araştırmaya katılan sığınmacılardan her c de yaşadıkları şiddet, baskı ve korku sebebiyle g etmek zorunda kalmışlardır. Katılımcılardan hiçbiri daha önce göç etmeyi planlamamaktadır ve hayatlarındaki kırılma noktası olaylar olana ve şiddetle bire bir karşılaşana kadar böyle bir şey düşünmedikleri anlaşılmaktadır. Özellikle Sow ve Bass'ın ülkelerinde aranıyor olmaları ve hayati tehlikelerinin bulunması, bu katılımcıları zorunlu gce maruz bırakmıştır.

Davenport, Moore ve Poe (2003) tarafından yapılan araştırma, kişilerin evlerini terk etmelerine sebep olan temel nedenin kişisel bütünlüğün tehdit altında hissedilmesi olduğunu ortaya koymaktadır. Hkmet tarafından uygulanan tutuklama, işkence uygulama veya öldürme gibi baskıcı eylemler, bu kişilerin kişisel güvenliklerinin tehdit altında hissedildiği durumlardandır (Amanor-Boadu ve ark., 2012). Her c katılımcı da kendisini baskıcı eylemler altında bulmuştur, fakat Kinah'ın gücü nedeni tam olarak bu makro nedenler arasında değildir. Kinah da kocasının kendisine yaşattığı zulüm ve baskı nedeniyle kendisinin ve çocuklarının kişisel bütünlüklerini tehdit altında hissetmiş ve içinde bulunduğu kültürde boşanmak gibi bir çıkış yolu olmadığından bu zulümden kurtulmak için gücü etmek zorunda kalmıştır. Mikro bir

sebepler olarak görülebilecek bu durum, Kinah'ın ruhsal bir dayanıklılık örneği göstererek, her şeyi arkasında bırakma, istismar edici ilişkiden kurtulma ve bilmediği bir ülkeye göç etmesi ile sonuçlanmıştır. Choice ve Lamke (1997), istismar eden bir ilişkiyi bitirmek için kadınların kendilerine “daha iyi bir durumda olacak mıyım?” ve “başarabilir miyim?” sorularını yönelttiklerini ve bu sorulardan birincisini cevaplarırken, kadınların ilişki tatmini değerlendirmelerinin, telafi edilemez ilişki yatırımı algılarının, alternatiflerin niteliğinin ve öznel normlarının karar verme sürecinde etkili olduğunu belirtmektedirler. Sığınmacı kadınlarla yapılan araştırmalar, bu kadınların ülkelerini terk etmelerindeki sosyal riskleri, kültürlerine karşı sadakatsizlik veya kültürel kimliklerini kaybetme duygusu, toplumsal yaptırımlar ve yaftalamalar ve çocuklara erişimin engellenmesiyle ailenin dağılma riski veya çocukları babalarından ayırma olarak tanımlamaktadır (aktaran Amanor-Boadu ve ark., 2012, ss. 613-614). Kinah da yaşam öyküsünü anlatırken kocasından aslında yıllar önce ayrılmak istediğini, fakat gerek babasının istememesi, gerek toplumsal baskı, gerekse kocasının düzeleceğine dair umudu sebebiyle ilişkisini devam ettirdiğini belirtmiştir. Sığınmacı kadınlarla yapılan araştırmalardaki bir başka bulgu da bu kadınlar için bağlılığın, duygusal bağlılıktan ziyade, iyi bir eş veya iyi bir anne olmak gibi kültürel bir ideale uygun yaşamak anlamına gelmesidir (aktaran Amanor-Boadu ve ark., 2012, s.614). Göç eden ve etmeyen şiddet yaşayan kadınlarla yapılan bir araştırma, göç eden kadınların, göç etmeyen kadınlara oranla daha fazla risk ve kısıtlanmışlık algısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Amanor-Boadu, 2012). Sığınmacı kadınlarla yapılan bu araştırmaların bulguları aslında Kinah'ın bu göç sürecinde yaşadığı ikilemleri kanıtlar niteliktedir.

4.2.2. Kayıplar

Kırılma noktası olaylar ve maruz kaldıkları baskı nedeniyle katılımcıların “güvenli ev” algıları öncelikle kendi ülkelerinde bozulmakta ve bu güvenli ev algısının kaybı da beraberinde ülkelerini terk etmeyi getirmektedir. Ülkelerine geri dönüşleri de oldukça tehlikeli olduğu için katılımcıların geri dönüş umutları bulunmamaktadır.

Araştırmadaki katılımcılar için kayıplar hem onları zorunlu göçe iten faktörlerden olmuş, hem de zorunlu göç birçok kaybı beraberinde getirmiştir. Bu noktada katılımcıları zorunlu göçe iten en önemli kayıpların başında ebeveynlerini, özellikle de daha önce yukarıda tartışıldığı gibi babalarını kaybetmiş olmaları gelmektedir.

Katılımcılardan Sow da bunu “babam hayatta olsaydı ben asla burada olmazdım,” diyerek kanıtlamaktadır.

Katılımcıların göç sonrası yaşadıkları kayıplar ise ilerleyen bölümlerde tartışılacaktır.

4.3. Ruhsal Dayanıklılığın Tartışılması

Sığınmacı ve mültecilerle yapılan çalışmalarda ruhsal dayanıklılık genel olarak üzerinde durulan bir kavram değildir (Grove ve Zwi, 2005). Fakat bu araştırmanın katılımcılarının yaşam öyküleri, sığınmacı ve mültecilerle yapılan ve bu popülasyonda da ruhsal dayanıklılık ortaya koyan araştırmaları destekler niteliktedir.

Araştırmadaki katılımcıların öncelikle böylesine zorlu bir yolculuğa çıkmaları başlı başına bir ruhsal dayanıklılık göstergesidir. Benzer durumları yaşayan birçok kişi böyle bir yolculuğu göze alamamakta ve buldukları yerde hayatta kalmaya çalışmaktadırlar. Araştırmaya katılan katılımcıların içinde buldukları yoksunluk durumu bu kişiler için itici bir güç olmuştur.

Ruhsal dayanıklılıkla ilişkilendirilen üç temel faktör mizaç, yeterlilik, özgüven ve öz yetkinlik gibi bireysel karakteristikler, aile desteği ve ailenin dışındaki yapılarıdır. Son zamanlarda yapılan araştırmalarla bu temel faktörlere kültür de eklenmiştir (aktaran Atwool, 2006, s. 316). Araştırmalar, ruhsal dayanıklılığın dış faktörlerden bağımsız izole bir karakteristik olmadığını, psikolojik faktörlerin ve sosyal kaynakların bir arada alınarak içsel ve dışsal faktörlerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadırlar (Atwool, 2006). Katılımcıların olumlu çocukluk yaşantılarının olması ve ebeveynlerini sevgi dolu hatırlamaları şüphesiz ruhsal dayanıklılıklarına oldukça önemli bir katkı sağlamaktadır. Erken dönem gelişiminde bağlanma ilişkisinin niteliğiyle yakından ilişkili olan kendi kendini denetim mekanizması, çocuğun bakım gördüğü sistem içerisinde oluşmaktadır (Matson ve Coatsworth, 1998). Yaşam öykülerinden aileleriyle güvenli bağlanma gerçekleştirdikleri anlaşılan katılımcılar, bu sayede geliştirdikleri öz denetim mekanizması sayesinde işlevsiz savunma mekanizmaları kullanmak yerine ruhsal kapasiteleriyle dayanıklılık göstermektedirler.

Alayarian (2007b), sığınmacı ve mültecilerle çalışırken, bazı kişilerin yaşadıkları travmaya, kazançlı çıkabilecekleri bir disosiyasyonla tepki verip, kendi dünyalarının organizasyonunu görece bozulmamış tutabilirlerken, neden diğerlerinin benliklerinin ve dünyalarının bir çözülmeye gittiği sorusunu vurgularken, geleneksel psikanalitik bakış açılarının bu soruya içsel ruhsal dayanıklılığına bir faktör olarak görünen ego sağlamlığı gibi kavramlarla yanıt verdiğini söylemektedir.

Sığınmacılar sığınma talebinde buldukları zaman önlerinde belirsiz bir gelecek onları beklemektedir. Yasal statüleri onaylanana kadar gelecekleriyle ilgili şüpheler taşımaktadırlar. Bu statünün alınması için yıllarca bekleme veya talepleri reddedilip sınırdışı edilme riski bulunmaktadır (Hardi, 2005). Araştırmanın katılımcılarından Kinah ve Bass BM'den mülteci statüsü için kabul almışken, Sow red cevabı almıştır. Fakat bu üç katılımcının da gelecekte ne istediklerini bilmeleri, istedikleri şeyi elde etmek için yollara düşüp, hiç bilmedikleri bir ülkede hayatta kalmak için çabalamaları ve bir yandan da bu hayallerine ulaşmak için çabalamaları, bu kişilerin ruhsal dayanıklılıklarının ne kadar güçlü olduğunun göstergesidir. Katılımcılardan Sow'un üniversite hayaline ulaşmak için tüm imkanlarını seferber etmesi, Bass'ın gideceği ülkeyi beklerken İstanbul'da müzikle ilgili yapacaklarına dair hayaller kurması ve Kinah'ın da kızlarının okuyup başarılı kadınlar olması hayali bu kişileri hayata bağlamakta ve bu hayaller için çabalamalarını sağlamaktadır. Kısacası Sow üniversite umudu, Bass müzik ve Kinah da kızları sayesinde hayata tutunmaktadır.

Araştırmada kişinin sahip olduğu sosyal ağların da ruhsal dayanıklılığa etkisi olduğu görülmektedir. Sığınmacılar Türkiye'deki hayatta kalma mücadelelerinde bu sosyal ağlar yardımıyla maddi ve manevi destek alabilmektedirler. Malkki'nin (1995a), Kigoma'daki Burundi mültecileriyle yaptığı çalışma, mültecilerin kendi kurdukları sosyal ağlara güvendiklerini ortaya koymaktadır. Sommers da (1994) Dar es Salaam'daki Burundi mültecilerinin sahip oldukları sosyal ağları iş bulmak için kullandıklarını belirtmektedir. Bu durumu bu araştırmanın katılımcılarında da gözlemlemek mümkündür. Katılımcılardan Bass, BM tarafından gönderildiği Isparta'dan, sosyal bir ağ ortamı ve çalışma imkanı olmadığı için tekrar İstanbul'a gelmiş, Kinah kurduğu STK ağlarıyla çocuklarıyla kalabileceği sığınma evleri bulmuş ve Sow ise BM kampından kaçtığı gün yolda tanıştığı bir Senagalli sığınmacının kendisini yönlendirmesiyle Afrikalı sığınmacıların yoğunlukta olduğu Kumkapı'ya ulaşmış ve Gineli Afrika Birliği başkanına kendisini tanıttıktan sonra

oradaki insanların kendisini kurtardığından bahsetmiştir. Burada da görüldüğü üzere çalışma, sağlık, eğitim hakkı olmayan sığınmacılar hayatlarını, kurdukları bu sosyal ağlar yardımıyla idame ettirmekte ve bu ağlar ruhsal dayanıklılık kapasitelerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Danış da (2004) temel ihtiyaçlarını karşılamak için kendi başlarının çaresine bakmak zorunda olan sığınmacılar için akrabalık, din, etnisite veya ülke temelli dayanışma ağlarının büyük önem taşıdığından bahsetmektedir.

4.4. Sığınmacıların Türkiye’deki Yaşamlarının Tartışılması

Araştırmaya katılan sığınmacıların Türkiye’deki yaşamlarında deneyimledikleri zorluk ve kayıpların benzerliği göze çarpmaktadır. Bu bölümde, göç sonrası ortam ve bu ortamın katılımcılar üzerindeki etkileri tartışılacaktır.

4.4.1. Yasal Zorluklar ve Bu Zorluklara Bağlı Olarak Temel İhtiyaçların Karşılanmasında Yaşanan Sorunlar

Temel ihtiyaçları tanımlamak için birçok teori geliştirilmiştir. Bu teorilerden en çok kabul görenlerinden olan Maslow’un ihtiyaçlar piramidi insani ihtiyaçları sırasıyla fizyolojik gereksinimler, güvenlik gereksinimi, ait olma ve sevgi gereksinimi, saygınlık gereksinimi ve kendini gerçekleştirme gereksinimi şeklindedir (Mathes, 1981). Hayatta kalma, kişinin fizyolojik ve psikolojik bir zarardan uzak olduğunu ve temel biyolojik ihtiyaçlarının ve barınma ihtiyacının karşılanacağını bilme ihtiyacı şeklinde tanımlanabilmektedir (Litwack, 2007).

Katılımcıların Türkiye’de yaşarken temel ihtiyaçlarının karşılanmasında birçok zorluk yaşadıkları açıktır. Bu zorluklar genel olarak karşılaştıkları yasal zorluklarla, en önemlisi de çalışma izinlerinin olmamasıyla bağlantılıdır. İkametgahları olduğu halde çalışma izni olmayan sığınmacılar, Türkiye’de kayıtdışı ekonominin yaygınlığı sayesinde iş sorunlarını çözmeye çalışmaktadırlar. Bu sığınmacıların çoğu şehirlerin gecekondu bölgelerinde veya şehir merkezlerindeki harap semtlerde yaşamaktadırlar. Erkek sığınmacılar genel olarak hamallık, inşaat işçiliği veya tezgahçılık yaparlarken, kadınlar ise temizlik ve bakıcılık işleri yapmakta ve bu kişiler bu işlerde oldukça düşük ücretlerle çalışmaktadırlar. Bu kayıtdışı işler, kaçak çalışan sığınmacıların sömürülmesine yol açmaktadır (Danış, 2004). Katılımcılardan Sow

birçok sığınmacının çok zor koşullar altında çok uzun süre çalıştığından ve bunun karşılığında aldıkları paranın da çok düşük olduğundan şikayet etmektedir. Kendisi de bir zamanlar sabah sekizden gece on bir-on ikiye kadar çalıştığından, haftada sadece yüz elli lira alabildiğinden ve bu paranın da bir kişinin hayatını idame ettirebilmesi için gereken parayı karşılamadığından bahsetmiştir.

4.4.2. Belirsizlik ve Çaresizlik

Türkiye’yi transit ülke olarak kullanan sığınmacıların üçüncü bir ülkeye ulaşmaları zorlaştıkça Türkiye’deki “mola” süreleri de uzamaktadır. İçinde buldukları durumun belirsizliği ile gelecekte planladıkları daha iyi bir yaşam umudu arasına sıkışıp kalan sığınmacılar bir sonraki adımı bir türlü atamamakta, beklemekten başka yapacak hiçbir şeyleri bulunmamaktadır (Danış, 2004). Araştırmaya katılan katılımcılar da geleceklerine dair planlar yapmakta, fakat bu planlarda da her zaman bir belirsizliğin ve dış faktörlerin etkisi göze çarpmaktadır. Katılımcılardan Kinah ve Bass mülteci statülerini aldıkları halde belirsizlik içerisinde gönderilecekleri yeri beklemektedirler.

Türkiye’deki sığınmacıların gündelik yaşamda karşılaştıkları sorunlar da genellikle bekleme süreciyle ilişkilidir (aktaran Buz, 2004, s.50). Katılımcılar da bu bekleme süreci içinde hayata tutunmaya çalışmaktadırlar. Fakat bu belirsizlikler kişilerde güvensizlik hissine neden olmakta ve bu durum da sığınmacıların ruhsal durumlarını etkilemektedir. Bir sonraki başlıkta sığınmacıların yaşadıkları bu zorlu durumların, kişilerin ruhsal durumlarını nasıl etkilediği tartışılacaktır.

4.5. Sığınmacıların Ruhsal Durumlarının Tartışılması

Papadopoulos (2007), sığınmacı ve mülteci deneyiminin sadece psikolojik değil, daha ziyade sosyal, kültürel ve politik nedenlerle şekillendiğini söylemektedir. Herkes yaşadığı acıya birbirinden farklı ve kendine özgü şekillerde yanıt vermekte ve birbirinden farklı psikolojik ihtiyaçlar göstermektedir. Papadopoulos (2007) her bireyin bir ‘psikolojik bağışıklık sistemi’ olduğunu ve bu sistemin, kişinin travmatize edici olaylara karşı nasıl tepki vereceğini belirlediğini ifade etmektedir. Ona göre travmatik deneyim yaşayan kişiler bu deneyimlerden hayatlarını değiştirebilecek

içgörüler kazanabilmekte ve hayatlarını ve ilişkilerini yeniden gözden geçirebilmektedirler.

Ruhsal olarak dayanıklı kişiler hayatta kalmak için yansıtma, içe yansıtma, yansıtılmalı özdeşim veya disosiyasyonu bir savunma olarak kullanabilmekteyken, kırılğan kişiler otistik geri çekilme ve dünyadan ve ilişkilerden kendini çekme gibi savunma mekanizmalarını kullanmaktadırlar. Fakat ruhsal olarak dayanıklı olmakla kültürel çevre veya izolasyon ve çaresizlik nedeniyle kişinin duygularını bastırması arasında ince bir çizgi olduğu unutulmamalıdır (Alayarian, 2007b).

4.5.1. Zorunlu Göç Sonrası Yaşanan Kayıplar ve Etkileri

Bir kişinin evini arkasında bırakarak başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalması, birçok kayıp yaşaması anlamına gelmektedir. Bu kayıplara kişi için önemli olan ilişkilerden, işine ve içinde yaşadığı çevreye kadar her şey dahildir (Hardi, 2005). Bu araştırmadaki katılımcılar da ülkelerini terk ederek birçok kayıp yaşamışlardır. Kinah hasta annesini bırakmak zorunda kalmış, Sow ülkesinde üniversiteye devam edebilme hayallerini ve kız kardeşini kaybetmiş ve Bass da annesinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Hiç bilmedikleri bir ülkeye gelmişler ve kendi ülkelerindeki sosyal konumlarını ve tanıdıkları çevreyi kaybetmişlerdir. Özellikle Sow ve Bass sığınmacı oldukları Türkiye’de kendileri gibi sığınmacı olanlarla etkileşim içine girmekte, kendilerine kültürdaşlarıyla yeni bir sosyal ağ yaratmaya çalışmaktadırlar. İnsanlar hayatlarında yaşadıkları kayıplardan sonra belirli bir süre yas tutma evresi yaşamaktadırlar. Sığınmacıların da gerek zorunlu göç öncesi, gerekse zorunlu göç sonrası yaşadıkları kayıplardan ötürü belirli bir süre yas tutmaları gerekmektedir. Fakat kayıpların yaşandığı ortam veya sonrasındaki koşullar ve kişinin psikolojik durumu, kimi zaman yas tutmayı oldukça zor bir hale getirebilmektedir. Yasın uygun bir şekilde tutulamaması da sığınmacı ve mültecilerin ruhsal dayanıklılık kapasitelerini etkileyen önemli bir faktördür. Bu kişiler için kayıp sadece nesnenin kaybı değil, aynı zamanda benliğin de kaybıdır ve bu durum benliğin yok oluşunun ve ötekinin kaybının korkusudur. Sığınmacı ve mültecilerin hayatını etkileyen dış dünya kişinin benliğinin ve var oluşunun devamını tehdit eden var oluşsal bir anksiyetedir. Benliğin kalan parçaları içindeki yapısal gerçeklik, güvenilirlik, uyum ve kaynaşma, telafi edici benlik nesnelерinin erişilebilirliği başarılı yas tutmanın

belirleyicileridir. Çekirdek benlik arkaik benlik nesnelere etrafında organize olursa patolojik yas tutma meydana gelmekte ve benliğin işlevselliği durma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır (Alayarian, 2007b). Sözelimi Bass'ın babası öldüğünde ağlamaktansa gülmeyi tercih ettiğini söylemesi ve diğer insanlara da ağlamayı bırakmalarını söylemesi, babasının kaybını kabullenmekte zorluk yaşadığını göstermekte ve bu duygularını bastırarak yasin gerçekleşmesine engel olduğu görülmektedir. Bowlby (1980) tamamlanmamış yas deneyiminin, kişinin sağlık ve refahını temsil eden dinamik konumunun terki anlamına geldiğini söylemektedir. Bu durum kişinin acı çekmesine, işlevselliğinde bozulmalara neden olmakla birlikte günler, haftalar, hatta aylar boyunca devam edebilmektedir.

Zorunlu göç sonucu sığınmacılar kendi dillerinin konuşulduğu ülkelerini de kaybetmektedirler. Ana vatanın dili, kişinin çocukluğunun, ailesiyle ve toplumla olan ilişkisinin dili olduğu için (Daniel, 2007), kişi kendisini ifade etmenin kültürel formlarını kaybetmekte ve bu da kişide kimlik duygularını kaybetme hissi uyandırabilmektedir (Hoffman, 1989). Her üç katılımcı da ana dillerini konuşamıyor olmalarıyla ilgili sorunlar yaşadıklarını belirtmektedir ve Sow ve Bass, anadilin getirdiği kültürel kimliği de koruyabilmek adına kendilerine, kendi dillerini konuşan kültürdaşlarıyla yakın ilişkiler içinde oldukları bir düzen kurmuşlardır.

Sığınmacı ve mülteciler zorunlu göç sonucu anavatanlarını terk etmeye zorlandıkları gibi tüm insanlar aslında annenin bedenini terk etmeye zorlanmaktadır. Zorunlu sürgün aslında tüm insanların deneyimlediği nesnel ve ruhsal bir gerçekliktir ve tüm insanlar yerinden edilmiş bir şekilde güvenlik ve koruma aramaktadırlar. “Ev” kavramı genellikle kişinin kökenlerinin olduğu yer olarak değerlendirilirken, “ev sahibi ülke” gibi kavramlar, bu göç edilen ülke “ev”in yerine geçemeyecekmişçesine sığınma talep edilen yer olarak değerlendirilmektedir. Yer değiştirme sonucu, önceden fiziksel bir durumdan kaynaklanan “ev” algısı, sonrasında kendisini psikolojik olarak ait olma şeklinde göstermektedir (Dona, 2007).

Al-Ali, Black ve Koser tarafından yapılan çok ulusluluk (transnationalism) araştırması, “evden, ev sahibi/ağırlayan ülke”ye olan doğrusal ilerleme algısını sarsmakta, çok uluslu ilişkilerle ve milli sınırları aşan diasporasıyla sığınmacı ve mültecilerin birçok “ev”de oturabileceğini göstermektedir. Bu evler duygusal ve sosyal destek kaynağı olarak “çok uluslu evler” işlevi görmektedirler (aktaran Dona, 2007, s. 8).

BÖLÜM 5

SONUÇ

Ülkelerinde yaşadıkları şiddet, baskı ve korku, katılımcıların zorunlu göç yaşamasına neden olmuştur. Göç öncesi kendi ülkelerinde yaşadıkları kayıplar, katılımcıların zorunlu göçe maruz kalmasında oldukça etkili olmuştur. Kişilerin kendilerini gerçekleştirememeleri ve daha iyi bir yaşam umutları da göçün hazırlayıcı nedenlerindedir.

Zorunlu göçle İstanbul'a gelen sığınmacıları birçok zorluk beklemektedir. Belirsizliklerle, maddi ve yasal zorluklarıyla İstanbul, sığınmacılar için yaşanması oldukça zor bir yerdir. Katılımcılar, karşılaştıkları tüm bu zorluklara ve yaşadıkları kayıplara rağmen hayatta kalabilmeye çalışmakta ve hayallerine de ideallerine sıkı sıkıya sarılmaktadırlar. Türkiye'nin katılımcılar için geçiş ülkesi olması, katılımcıların gideceklerini bilmelerine rağmen katılımcılar ruhsal olarak dayanıklı görünmektedirler. Yaşam öykülerindeki olumlu çocukluk yaşantılarının ve güçlü baba figürünün içselleştirilmesinin, katılımcıların sahip olduğu ruhsal dayanıklılığa katkı sağladığı düşünülmektedir. Dilin ve kültürün kaybı katılımcıların "ev"lerini kaybettiklerini hissetmelerine neden olmuş, bu sebeple katılımcılar İstanbul içerisinde kendi kültürel ve etnik gruplarından olan diğer sığınmacılarla bir arada olarak kendilerini daha güvenli hissetmektedirler.

Bu araştırma, dünya genelinde hali hazırda mülteci statüsünü almış ve durumu kesinlik kazanmış kişilerle yapılan birçok araştırmanın aksine hala mülteci olacakları ülkeye gönderilmeyi bekleyen ve yaşamı belirsizlikler ve bekleminin zorluğuyla şekillenen sığınmacılarla yapıldığı için önemlidir. Ayrıca Türkiye'deki araştırmalarda sığınmacı ve mülteci konularındaki literatür taramasında bulunan araştırmaların çoğu sadece Türkiye'nin sığınmacı ve mülteci prosedüründen ve yasal

zorluklardan bahsetmekteyken, bu kişilerin yaşam öykülerine psikoloji çerçevesinden bakan bir araştırmaya rastlanmadığı için de katılımcıların ruhsal dayanıklılıklarını vurgulayan bu araştırmanın gelecekteki benzer araştırmalara ışık tutması beklenmektedir.

Araştırmanın en önemli sınırlılığı yapılan görüşmelerin, araştırmanın yazıldığı dil olan Türkçe olmaması ve 3 görüşmeden 2'sinin çevirmen yardımıyla gerçekleşmiş olmasıdır. Çeviriler esnasında muhtemel anlam kaymaları olması beklenmekle birlikte, sığınmacı ve mültecilerle yapılan araştırmalarda çevirmen kullanımı oldukça yaygındır.

Bir başka sınırlılık ise araştırmada kullanılan yöntem olan yaşam öyküsü analizinin uygulanışı gereği katılımcılarla tek görüşme yapmış olmak ve dolayısıyla görüşme yapılan katılımcının o günkü ve o anki ruh halinin görüşme üzerinde etkili olabilmesidir. Bunun üstesinden gelebilmek için boylamsal çalışma veya niteliksel ve niceliksel yöntemlerin bir arada kullanılması fayda sağlayabilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahmed, S. (1999). Home and away narratives of migration and estrangement. *International journal of cultural studies*, 2 (3), 329-347.
- Akhtar, S. (1995). A Third Individuation: Immigration, Identity, And the Psychoanalytic Process. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 43, 1051-1084.
- Alayarian, A. (2007a). Trauma, resilience and creativity. Alayarian, A. (Ed.), *Resilience, Suffering, and Creativity: The Work of Refugee Therapy Centre* içinde, London: Karnac.
- Alayarian, A. (2007b). Trauma, resilience and creativity: examining our therapeutic approach in working with refugees. *European Journal of Psychotherapy and Counselling*, 9 (3), 313-324.
- Allport, G. W. (1962). The general and the unique in psychological science. *Journal of Personality*. 30, 405-422.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı (6. b.s.)*. Sakarya: SakaryaYayıncılık.
- Amanor-Boadu, Y., Messing, J. T., Stith, S. M., Anderson, J. R., O'Sullivan, C. S., & Campbell, J. C. (2012). Immigrant and Nonimmigrant Women: Factors that Predict Leaving an Abusive Relationship. *Violence Against Women*, 18 (5), 611-633.
- American Psychological Association. (t.y.). Road to Resilience. 30 Temmuz 2013 tarihinde <http://www.apa.org/helpcenter/road-resilience.aspx> adresinden indirildi.
- Anisnabe Kekendazone Network Environment for Aboriginal Health Research. (t.y.). Building resilience in Aboriginal communities. 4 Ağustos 2013 tarihinde <http://akneahr.ciet.org/publications/resilience/> adresinden indirildi.
- Antonucci, T. C., & Akiyama, H. (1987). Social networks in adult life and a preliminary examination of the convoy model. *Journal of Gerontology*, 42, 519-527.

- Apitzsch, U., & Siouti, I. (2007). *Biographical Analysis As An Interdisciplinary Research Perspective In The Field of Migration Studies*. 5 Mayıs 2013'te [http://www.york.ac.uk/res/researchintegration/Integrative Research Methods /Apitzsch%20Biographical%20Analysis%20April%202007.pdf](http://www.york.ac.uk/res/researchintegration/Integrative_Research_Methods/Apitzsch%20Biographical%20Analysis%20April%202007.pdf) adresinden indirildi.
- Arı, K. (1990). '1923 Türk Rum Mübadele Anlaşması Sonrasında İzmir'de 'Emval-ı Metruke' ve Mübadil Göçmenler', *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1 (18), 627-657.
- Armstrong, K. (2000). *The Battle for God: The 4000-Year Quest of Judaism, Christianity, and Islam*. New York: Knopf.
- Ataman, S. (2010). Türkiye'nin İltica Politikası. 5 Mart 2013 tarihinde http://www.multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=60:turkiyenin-iltica-politikasi&catid=36:turkiyenin-iltica-sistemi&Itemid=16 adresinden erişildi.
- Atkinson, R. (1998). *The Life Story Interview*. The U.S.A: A Sage University Paper.
- Back, G. (1946). Father-Fantasies and Father-Typing in Father-Sperated Children. *Child Development*, 17 (1-2), 63-80.
- Balkan, R. (2010). Babalar: Kısıtlayıcı mı Yoksa Özgürleştirici mi? Bana Bir Masal Anlat Baba. Ertüzün, M. I. (Ed.), *Baba İşlevi* içinde (ss.149-155).
- Baron, N., Jensen, S. B., & de Jong, J. (2003). Refugees and Internally Displaced People. Green, B. L., Friedman, M. J., de Jong, J., Solomon, S. D., Keane, T. M., Fairbank, J. A., & Frey-Wouters, E. (Eds.), *Trauma Interventions in War and Peace: Prevention, Practice and Policy* içinde (ss. 243-270). New York: UN.
- Barnett, R. C., Marshall, N. L., & Pleck, J. H. (1992). Adult-son parent relationships and their associations with son's psychological distress. *Journal of Family Issues*, 13, 505-525.
- BenEzer, G. (1999). Trauma signals in life stories. (Eds.), *Trauma and Life Stories: International Perspectives* içinde (ss. 29-44). London: GBR: Routledge.
- Bhugra, D., Craig, T., & Bhui, K. (2010). *Mental Health of Refugees and Asylum Seekers*. New York: Oxford University Press.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK). (1998). *Dünya Mültecilerinin Durumu 1997-1998 Bir İnsanlık Sorunu*. Cenevre: Oxford University Press.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK). (2013). UNHCR Turkey Syrian Refugee Daily Sitrep. 8 Ağustos 2013 tarihinde <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCRTurkeySyriaSitrep31July2013.pdf> adresinden erişildi.

- Blackwell, D. (2005). Psychotherapy, Politics and Trauma: Working with Survivors of Torture and Organized Violence. *Group Analysis*, 38 (2), 307-323.
- Blackwell, D. (2007). Oppression and freedom in therapeutic space. *European Journal of Psychotherapy and Counselling*, 9 (3), 255-265.
- Blos, P. (1967). The second individuation process in adolescence. *Psychoanalytic Study of the Child*, 22, 162-178.
- Bowlby, J. (1961). Processes of Mourning. *International Journal of Psychoanalysis*, 42, 317-340.
- Bowlby, J. (1980). Attachment and Loss: Volume III: Loss, Sadness and Depression. *The International Psycho-analytical Library*, 109, 1-462.
- Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: clinical implications of attachment theory*. London: Routledge.
- Boyden, J., & Mann, G. (2005). Children's risk, resilience, and coping in extreme situations, Ungar, M. (Ed.), *Handbook for working with children and youth: Pathways to resilience across cultures and contexts* içinde (ss. 3-26). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Brah, A. (1996). *Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. London ve New York: Routledge.
- Bromberg, P. M. (1996). Standing in the Spaces: The Multiplicity Of The Self And The Psychoanalytic Relationship. *Contemporary Psychoanalysis*, 32, 509-535.
- Bromberg, P. M. (1998). *Standing in the spaces: Essays on clinical process, trauma, and dissociation*. Hillsdale, NJ: The Analytic Press.
- Brothers, D. (2008). *Toward a Psychology of Uncertainty: Trauma-Centered Psychoanalysis*. New York: The Analytic Press.
- Brothers, D., & Lewis, J. (2012). Homesickness, exile, and the self-psychological language of homecoming. *International Journal of Psychoanalytic Self Psychology*, 7, 180-195.
- Buz, S. (2002). Türkiye'deki Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul- Mültecilik*. Ankara: SGDD Yayınları.
- Carlswell, K., Blackburn, P., & Barker, C. (2011). The Relationship Between Trauma, Post-Migration Problems and The Psychological Well-Being of Refugees and Asylum Seekers. *International Journal of Social Psychiatry*, 57 (2), 107-119.

- Castles, S., & Loughna, S. (2005). Trends in asylum migration to industrialized countries: 1990– 2001. Borjas, G. J., ve Crisp, J. (Eds), *Poverty, International Migration and Asylum* içinde, (s.60). New York: Macmillan.
- Castro, F.G., & Murray, K.E. (2010). Cultural adaptation and resilience: Controversies, issues, and emerging models. Reich, J. W., Zautra, A. J., & Hall, J. S. (Eds.), *Handbook of adult resilience* içinde (ss. 375-403). New York: Guilford Press.
- Cernovsky, Z. (1988). Refugees' repetitive nightmares. *Journal of Clinical Psychology*, 44 (5), 702-707.
- Cesament, P. J. (1991). *Learning from the Patient*. New York: Guilford Press.
- Chambers, I. (1994). *Migrancy, Culture and Identity*. London and New York: Routledge.
- Charney, D. S. (2004). Psychobiological mechanisms of resilience and vulnerability: implications for successful adaptation to extreme stress, *American Journal of Psychiatry*, 161 (2), 195–216.
- Choice, P., & Lamke, L. K. (1997). A conceptual approach to understanding abused women's stay/leave decisions. *Journal of Family Issues*, 18, 290-314.
- Cohler, B. (1988). The Human Studies and Life History. *Social Service Review*. 62, 552-575.
- Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye. *Birikim Dergisi*, 184-185, 216-224.
- Daniell, D. (2007). Does it matter how much we can be put into words? Complexities of speech and the place of other forms of communication in therapeutic work with refugees. Alayarian, A. (Ed.), *Resilience, Suffering, and Creativity: The Work of the Refugee Therapy Center* içinde (ss. 63-80). London: Karnac Books.
- Davenport, C.A., Moore, W. H., & Poe, S. C. (2003). Sometimes You Just Have to Leave: Domestic Threats and Forced Migration, 1964-1989. *International Interactions*, 29, 27-55.
- De Zulueta, C. F. (2006). The treatment of psychological trauma from the perspective of attachment research, *Journal of Family Therapy*, 28 (4), 334-351.
- Denis, P. (2010). Psikanalistin etiği. Parman, T. (Ed.), *Psikanaliz Yazıları: Psikanaliz ve etik* içinde (ss. 33-43). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Dona, G. (2007). Commentary to the Special Issue 'Working with refugees and asylum seekers'. *European Journal of Psychotherapy and Counselling*, 9 (3), 325-332.

- D’Rozario, P. (2001). ‘Hymn of the Pearl: A psychological analysis of the process of migration’. Formaini, H. (Ed.), *Landmarks, Papers by Jungian Analysts from Australia and New Zealand* içinde (ss. 205- 230). London: Karnac Books.
- Edwards, R., & Mauthner, M. (2002). Ethics and feminist research: Theory and practice. Miller, T., Birch, M., & Mauthner, M., Jessop, J. (Eds.), *Ethics in qualitative Research* içinde (ss. 14-31). London: Sage.
- Engel, S., & Ibanez, A. M. (2007). Displacement Due to Violence in Colombia: A Household-Level Analysis. *Economic Development and Cultural Change*, 55 (2), 335-365.
- Erdem, N. (2012). Freud’un Kuramında Baba İşlevi. Ertüzün, M. I. (Ed.), *Baba İşlevi* içinde (ss. 15-22). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fassin, D. (2001). The Biopolitics of Otherness: Undocumented Foreigners and Racial Discrimination in French Public Debate. *Anthropology Today*, 17 (1), 3-7.
- Field, P.A., & Morse, J.M. (1992). *Nursing research. The application of qualitative approaches*. London: Chapman & Hall.
- Flouri, E., & Buchanan, A. (2002). The role of father involvement in children’s later mental health. *Journal of Adolescence*, 26, 63-78.
- Foa, E. B., & Rothbaum, B. O. (1998). *Treating the Trauma of Rape*. New York: Guilford.
- Fox, M. (2002). Finding a way through: from mindless to minding. Papadopoulos, R. K. (Ed.), *Therapeutic care for refugees, No place like home* içinde, (ss, 103-120). London: Karnac Books.
- Freud, S. (1917). Mourning and Melancholia. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIV (1914-1916): On the History of the Psycho-Analytic Movement, Papers on Metapsychology and Other Works*, 237-258.
- Gadamer, H. (1992). Heimat und Sprache. D. Misgeld & G. Nicholson (Eds.), *On Education, Poetry, and History: Applied Hermeneutics* içinde (ss. 135-154) (Schmidt, L. ve Reuss, M. Çev.). New York: State University of New York Press.
- Garland, C. (2002). Thinking About Trauma. Garland, C. (Ed.) *Understanding Trauma* (2. bs.) içinde (ss. 9-31). London: Karnac.
- Garmezy, N. (1991). Resiliency and vulnerability to adverse developmental outcomes Associated with poverty. *American Behavioral Scientist*, 34 (4), 416-430.

- Garza-Guerrero, A. C. (1974). Culture Shock: Its Mourning and the Vicissitudes of Identity. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 22, 408-429.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books.
- Gibney, M. (2000). *Outside the protection of the law; the situation of irregular migrants in Europe*. Refugee studies working paper no. 6. Oxford: Oxford University.
- Global Statistics. (2011). Internal displacement monitoring centre içinde, 10 Ağustos 2013 tarihinde <http://www.internal-displacement.org/statistics> adresinden erişildi.
- Goldsmith, E. (2007). *Resource management for individuals and family*. United States: Wadsworth.
- Gökçan, G., Açıkyıldız, Ç., & Ataman, S. (2010). Göç ve mültecilik. 5 Nisan 2013 tarihinde http://www.multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=58:goc-ve-multecilik&catid=35:goc-ve-multecilik&Itemid=14 adresinden erişildi.
- Grinberg, L., & Grinberg, R. (1974). The Problem of Identity and the Psychoanalytical Process. *The International Review of Psycho-Analysis*, 1, 499-507.
- Grinberg, L., & Grinberg, R. (1984). A psychoanalytic study of migration: Its normal and pathological aspects. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 32 (1), 13-38.
- Grinberg, L., & Grinberg, R. (1989). *Psychoanalytic Perspective on Migration and Exile*. London: Yale University Press.
- Grosz, E. (1990). Contemporary Theories of Power and Subjectivity. Gunew, S. (Ed.), *Feminist Knowledge* içinde (s. 167). London: Routledge.
- Grove, N. J., & Zwi, A. B. (2006). Our health and theirs: Forced migration, othering and Public health. *Social Science & Medicine*, 62, 1931-1942.
- Guignard, F. (2010). "Baba, Kimsin Sen?" Baba İşlevi ve Ötekinin Keşfi. Ertüzün, M. I. (Ed.), *Baba İşlevi* içinde (s.39-47). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Halifeoğlu, S. (2010). Babanın Alfa İşlevi. Ertüzün, M. I. (Ed.), *Baba İşlevi* içinde (s.23-29). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hardi, C. (2005). Kurdish Women Refugees, Obstacles and Opportunities. Ingiby, D. (Ed.), *Forces Migration and Mental Health: Rethinking the Care of Refugees and Displaced Persons* içinde (ss. 149-168). Dordrecht: Springer.

- Harlem, A. (2010). Exile as a Dissociative State. When a Self Is "Lost in Transit". *Psychoanalytic Psychology*, 27 (4), 460-474.
- Hartstock, N. (1981). Fundamental Feminism: process and perspective. Bunch, C. (Ed.), *Building Feminist Theory: essays from Quest* içinde (ss. 32-43). New York: Longman.
- Hart, B. (1994). Exile and Breavement. *Psychoanalytic Psychotherapy*, 8, 227-241.
- Haverkamp, B. E. (2005). Ethical Perspectives on Qualitative Research in Applied Psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 52 (2), 146-155.
- Hemmings, C. (2006). The Life and Times of Academic Feminism. Davis, K., Evans, M. & Lorber, J. (Eds.), *Handbook of Gender and Women's Studies* içinde (ss. 13-34). New Delhi: Sage.
- Henham, R. J., & Behrens, P. (2007). *The criminal law of genocide: international, comparative and contextual aspects*. Burlington: Ashgate Publishing Company.
- Hill, J. (1996). At home in the world. *Journal of Analytical Psychology*, 41, 575-598.
- Hinton, D. E., Hinton, A. L., Pich, V., Loeum, J. R., & Pollack, M. H. (2009). Nightmares Among Cambodian Refugees: The Breaching of Concentric Ontological Security. *Culture, Medicine and Psychiatry*, 33 (2), 219-265.
- Hirschon, R. (1989). *Heirs of the Greek Catastrophe: The Social Life of Asia Minor Refugees in Piraeus*. Oxford: Clarendon Press.
- Hoffman, E. (1989). *Lost in Translation: a life in a new language*. London: Minerva.
- Hollifield, M., Warner, T. D., Krakow, B., Jenkins, J., & Westermeyer, J. (2009). The Range of Symptoms in Refugees of War. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 197 (2), 117-125.
- Hutchinson, S.A., Wilson, M.E., & Wilson, H.S. (1994). Benefits of participating in research interviews. *Journal of Nursing Scholarship*, 26, 161-164.
- İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı. (t.y.)
- İnsan Hakları Araştırma Derneği (İHAD). (2012). 2012 Türkiye İltica Hakkı İzleme Raporu. 3 Ağustos 2013 tarihinde <http://www.ihad.org.tr/file/reports/2013/2012iltica.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Jones, K. (2004). Assessing Psychological Separation and Academic Performance in Nonresident-Father and Resident-Father Adolescent Boys. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 21 (4), 333-354.
- Kara, P., & Korkut, R. (2010). Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler, *Türk İdare Dergisi*, 467, 153-162.

- Karaduman, T. A. (1998). “*Kadın Araştırmalarında Yeni Yaklaşımlar*”, IV. Ulusal Kadın Çalışmaları Toplantısı, Kadın Sorunlarının Çözümüne Doğru Yöntem, Strateji ve Politikalar. EÜ KSAUM ve Ege Kadın Araştırmaları Derneği Yayını, İzmir.
- Katorski, J. (2013). Father-Daughter Relationships: Effects of Communicative Adaptability and Satisfaction on Daughter’s Romantic Relationships. *Journal Of Undergraduate Research VI*, 1-6.
- Kirmayer, L. J. (2007). Failures of imagination: The refugee’s predicament. Kirmayer, L. J., Lemelson, R., & Barad, M. (Eds.), *Understanding Trauma: Biological, Psychological and Cultural Perspectives* içinde (s. 363-381). New York: Cambridge University Press.
- Kirmayer, L. J., Dandeneau, S., Marshall, E., Phillips, M. K., & Williamson, K. J. (2011). Rethinking Resilience from Indigenous Perspectives. *La Revue canadienne de psychiatrie*, 56 (2).
- Klein, M. (1946). Notes on Some Schizoid Mechanisms. *The International Journal of Psychoanalysis*, 27, 99-110.
- Klein, M. (1975). *The psychoanalysis of children*. New York: Dell Publishing.
- Klohn, E. C. (1996). Conceptual analysis and measurement of the construct of ego-resiliency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1067–1079.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: an introduction to its methodology*. (2.bs.). California: Sage.
- Krystal, H. (1966). Giorgio de Chirico: Ego states and artistic production. *American Imago*, 23, 210-226.
- Leondari, A., & Kiosseoglou, G. (2002). Parental, psychological control and attachment in late adolescents and young adults. *Psychological Reports*, 90, 1015–1030.
- Leydesdorff, S., Dawson, G., Burchardt, N., & Harshplant, T. G. (1999). Introduction. Rogers, Leydesdorff, & Dawson (Eds.), *Trauma and Life Stories: International Perspectives* içinde (s. 1-26). London: GBR: Routledge.
- Lichtenstein, D. (2009). Born in exile: There is no place like home. *Psychoanalytic Psychology*, 26 (4), 451-458.
- Lijtmaer, R. M. (2001). Splitting and Nostalgia in Recent Immigrants: Psychodynamic Considerations, *Journal of American Academy of Psychoanalysis*, 29, 427-438.
- Litwack, L. (2007). Basic Needs – A Retrospective. *International Journal of Reality Therapy*, 26 (2), 28-30.

- Lubbers, R. (2002). Asylum for all: Refugee protection in the 21st Century. *Harvard International Review*, 24 (1), 60–65.
- Lyons, E. & Coyle, A. (2007). *Analysing Qualitative Data in Psychology*. London: Sage.
- Madill, A. & Gough, B. (2008). Qualitative Research and Its Place in Psychological Science. *Psychological Methods*, 13 (3), 254- 271.
- Mahler, M. S., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *The Psychological Birth of the Human Infant*. New York: Basic Books.
- Malkki, L. H. (1995a). *Purity and Exile: Violence, Memory, and National Cosmology among Hutu Refugees in Tanzania*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Malkki, L. (1995b). Refugees and exile: From “refugee studies” to the national order of things. *Annual Review of Anthropology*, 24, 495-523.
- Mallers, M. H., Charles, S. T., Neupert, S. D., & Almeida, D. M. (2010). Perceptions of Childhood Relationships With Mother and Father: Daily Emotional and Stressor Experiences in Adulthood. *Developmental Psychology*, 46 (6), 1651-1661.
- Mannaert, C. (2003). Irregular Migration and Asylum in Turkey. 5 Mayıs 2013 tarihinde <http://www.unhcr.org/3ebf5c054.html> adresinden erişildi.
- Masten, A. S. (2009). Ordinary Magic: Lessons from research on resilience in human development. *Education Canada*, 49 (3), 28–32.
- Mathes, E. W. (1981). Maslow’s Hierarchy of Needs as a Guide for Living. *Journal of Humanistic Psychology*, 21 (4), 69-72.
- Matson, A. S., & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments. *American Psychologist*, 53 (2), 205-220.
- Miller, R. L. (2005). *Biographical Research Methods*, Vol 1, Time and Biographical Research. Sage.
- Mirsky, J. (1991). Language in migration: Separation individuation conflicts in relation to the mother tongue and the new language. *Psychotherapy Theory Research & Practice*, 28 (4), 618-624.
- Morrow, S. L. (2005). Quality and trustworthiness in qualitative research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 52, 250–260.
- Mirsky, J., & Kaushinsky, F. (1989). Migration and growth: separation individuation processes in immigrant students in Israel. *Adolescence*, 24, 725-740.

- Mirsky, J. (1991). Language in migration: Separation individuation conflicts in relation to the mother tongue and the new language. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 28 (4), 618-624.
- Mirsky, J., & Peretz, Y. (2006). Maturation Opportunities in Migration: Separation-Individuation Perspective. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 3, 51-64.
- Moore, W. H., & Shellman, S. M. (2004). Fear of Persecution. *Journal of Conflict Resolution*, 40 (5), 723-745.
- Near, J. L. (2007). Father-Son Relationship Quality and Its Association With Gender Role Stress, Adult Relationship Satisfaction, and Parental Behaviors. Yayınlanmamış Lisans Tezi, Athens: The University of Georgia.
- Neuman, W. L. (2006). *Basics of Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches*. Boston: Allyn & Bacon.
- Orb, A., Eisenhauer, L. & Wynaden, D. (2000). Ethics in Qualitative Research. *Journal of Nursing Scholarship*, 33 (1), 93-96.
- Papadopoulos, R. K. (2002). Refugees, home and trauma. Papadopoulos, R. K. (Ed.), *Therapeutic care for refugees: No place like home* içinde (ss. 9-40). London: Karnac Books.
- Papadopoulos, R. K., & Hildebrand, J. (2002). Is home Where the Heart Is? Papadopoulos R. K., & Byng-Hall, J. (Eds.), *Multiple Voices: Narrative in Systemic Family Psychotherapy* içinde (ss. 206-236). London: Karnac Books.
- Papadopoulos, R. K. (2005). Political violence, trauma and mental health interventions. Kalmanowitz, D., & Lloyd, B. (Eds.), *Art therapy and political violence: With art, without illusion* içinde (ss. 35-59). Tavistock Clinic Series, London: Brunner-Routledge.
- Papadopoulos, R.K. (2007). Refugees, Trauma and Adversity-Activated Development. *European Journal of Psychotherapy and Counselling*, 9 (3), 301-312.
- Parnwell, M. (1993). *Population Movements And The Third World*. New York: Routledge.
- Peker, B., & Sancar, M. (2000). *Mülteciler ve İltica Hakkı: Yaşamın Kıyısındakilere Hoş Geldin Diyebilmek*. Ankara: İnsan Hakları Derneği İktisadi İşletmesi.
- Piers, G., Piers, M.W. (1982). On Being a Newcomer. *Annual of Psychoanalysis*, 10, 369-378.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Pollock, G. H. (1989). On Migration-Voluntary And Coerced. *Annual of Psychoanalysis*, 17, 145-158.

- Prem Kumer, R., & Grundy-Warr, C. (2004). The irregular migrant as Homo Sacer: Migration and detention in Australia, Malaysia and Thailand. *International Migration*, 42 (1), 33–64.
- Ramey, S. L., & Ramey, C. T. (2000). Early Childhood Experiences and Developmental Competence. Danziger, S., & Waldfogel, J. (Eds.), *Securing the Future: Investing in Children from Birth to College* içinde, ss (122-150). New York: Russell Sage Foundation.
- Ravindran, G. D. (t.y.). Vulnerable Populations in Research. 5 Mart 2013 tarihinde http://icmr.nic.in/bioethics/cc_bioethics/presentations/int_chennai/Vulnerable%20Populations%20in%20research.pdf adresinden erişildi.
- Reisner, S. (2003). The Seductive Hypothesis. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 51, 381- 414.
- Reyes, A. (1989). The Destruction of the Soul: A Treatable Disease. *British Journal of Psychotherapy*, 6 (2), 191-202.
- Runyan, W. M. (1982). *Life Histories and Psychobiography: Explorations in Theory and Method*. New York: Oxford University Press.
- Rutter, M. (2008). Developing concepts in developmental psychopathology, Hudziak, J. J. (Ed.), *Developmental psychopathology and wellness: Genetic and environmental influences* içinde (ss. 3-22). Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Schaefer, T. (2008). *Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Society*. Los Angeles: Sage Publications.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*. London: Sage.
- Schweitzer, R., Melville, F., Steel, Z., & Lacherez, P. (2006). Trauma, post-migration living difficulties, and social support as predictors of psychological adjustment in resettled Sudanese refugees. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40, 179-187.
- Schweitzer, R., Greenslade, J., & Kagee, A. (2007). Coping and resilience in refugees from the Sudan: a narrative account. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 41 (3), 282-288.
- Shaw, B. A., Krause, N., Chatters, L., Connell, C., & Ingersoll-Dayton, B. (2004). Emotional support from parents early in life, aging, and health. *Psychology and Aging*, 19, 4–12.
- Silverman, D. (2001). *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage Publication.
- Sinason, V. (2002). Killing Time: Work With Refugees. Papadopoulos, R. K. (Ed.), *Therapeutic care for refugees* içinde (ss. 121-137). London: Karnac.

- Sinnerbrink, I., Silove, D., Field, A., Steel, Z., & Manicavasagar, V. (1997). Compounding of Premigration Trauma and Postmigration Stress in Asylum Seekers, *The Journal of Psychology*, 131 (5), 463-470.
- Smythe, W. E., & Murray, M. J. (2000). Owning the story: Ethical considerations in narrative research. *Ethics and Behavior*, 10, 311-336.
- Sommers, M. (1994). Hiding in Bongoland: Identity Formulations and the Clandestine Life for Burundi Refugees in Urban Tanzania. Yayınlanmamış doktora tezi. Boston Üniversitesi.
- Strijk, P. J. M., van Meijel, B., & Gamel, C. J. (2010). Health and Social Needs of Traumatized Refugees and Asylum Seekers: An Exploratory Study. *Perspectives in Psychiatric Care*, 47, 48-55.
- Ticho, G. (1971). Cultural aspects of transference and countertransference. *Bull Menninger Clinic*, 35 (5), 313-334.
- Tribe, R. (2002). Mental health of refugees and asylum seekers. *Advances in Psychiatric Treatment*, 8, 240-248.
- Totten, S., Bartrop, P. R., & Jacobs, S. L.. (2008). *Dictionary of Genocide, Volume Two: M-Z*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- Tugade, M. M., Fredrickson, B. L., & Barrett, L. F. (2004). Psychological Resilience and Positive Emotional Granularity: Examining the Benefits of Positive Emotions on Coping and Health. *Journal of Personality*, 72 (6), 1161-1190.
- Turner, S. (2007). Memory for trauma. Alayarian, A. (Ed.), *Resilience, Suffering, and Creativity: The Work of the Refugee Therapy Center* içinde (s. 29-44). London: Karnac Books.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). *Türkiye'nin Yasadışı Göçle Mücadelesi*. 2 Ağustos 2013 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_yasadisi-gocle-mucadelesi-.tr.mfa adresinden erişildi.
- Ulman, R., B. & Brothers, D. (1988). *The Shattered Self: A Psychoanalytic Study Of Trauma*. Hillsdale, NJ: The Analytic Press.
- Ungar, M., Brown, M, Lienbenberg, L., Ottoman, R., Kwong, W. M., Armstrong, M., Gilgun, J. (2007). Unique pathways to resilience across cultures. *Adolescence*, 42 (166), 287- 310.
- UNHCR. (2012). *UNHCR Global Trends 2012*. 27 Ağustos 2013 tarihinde http://unhcr.org/globaltrendsjune2013/UNHCR%20GLOBAL%20TRENDS%202012_V08_web.pdf adresinden erişildi.
- UNHCR. (2013). *UNHCR Türkiye İstatistikleri*. 2 Ağustos 2013 tarihinde http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/istatistik_haziran_tr.pdf adresinden erişildi.
- UNHCR. (t.y.). Local Integration. 10 Ağustos 2013 tarihinde <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c101.html> adresinden erişildi.

- Ural, S. (2005). *Mültecilere Yönelik Psikososyal Destek Projesi*. Ankara: Çoluk Çocuk Dergisi.
- Van der Kolk, B. A. (1996). The body keeps the score: approaches to the psychobiology of post traumatic stress disorder. Van der Kolk, B. A., McFarlane, A. C., & Weisaeth (Eds.), *Traumatic Stress: the Effects of Overwhelming Experience on Mind, Body and Society* içinde (ss. 214-241). New York: Guilford Press.
- Van der Kolk, B. A. (1996). Trauma and memory. B. A. Van der Kolk, A. McFarlane ve L. Weisaeth (Eds.), *Traumatic Stress: the Effects of Overwhelming Experience on Mind, Body and Society* içinde, (ss. 279-303), New York: Guilford Press.
- Van Velsen, C., Gorst-Unsworth, C., & Turner, S. W. (1996). Survivors of torture and organized violence – demography and diagnosis. *Journal of Traumatic Stress, 9*, 181-193.
- Varvin, S., & Stiles, W. (1999). Emergence of Severe Traumatic Experiences: An Assimilation Analysis of Psychoanalytic Therapy With a Political Refugee. *Psychotherapy Research, 9* (3), 381-404.
- Volkan, V. D. (1993). Immigrants and refugees: a psychodynamic perspective. *Mind and Human Interaction, 4*, 63-69.
- Volkan, V. D. (1999). Nostalgia As A Linking Phenomenon. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies, 1*, 169-179.
- İki arada bir derede, Türkiye'deki mültecilere koruma sağlanmıyor.* (2009). Amnesty International. London: Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) Yayınları.
- Watters, C. (2001). Emerging paradigms in the mental health care of refugees. *Social Science & Medicine, 52*, 1709-1718.
- Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis. Series: Quantitative Applications in the Social Sciences.* (2. bs.). California: Sage.
- Werman, D. S. (1977). Normal and pathological nostalgia. *Journal of American Psychoanalytic Association, 25*, 387-398.
- Westermeyer, J. J., Hollified, M., & Canive, J. (2010). Migrant and Refugee Populations. Ruiz, P., & Primm, A. (Eds.), *Disparities in Psychiatric Care* içinde (ss. 149-159).
- Willig, C. (2001). *Introducing Qualitative in Psychology: Adventures in Theory and Method*. Buckingham: Open University Press.
- Winnicott, D. W. (1953). Transitional objects and transitional phenomena: A study of the first not-me possession, *International Journal of Psycho-Analysis, 34*, 89-97.

- Winnicott, D.W. (1958). The Capacity to be Alone. *International Journal of Psychoanalysis*, 39, 416-420.
- Wolin, S. J., & Wolin, S. (1993). *Bound and Determined: Growing up resilient in a troubled family*. New York: Villard.
- Wright, S. (2009). Going home: migration as an enactment and symbol. *Journal of Analytical Psychology*, 54, 475-492.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. b.s.)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zwi, A., & Alvarez-Castillo, F. (2003). Forced migration, globalisation, and public health; getting the big picture into focus. P. Allotey (Ed.), *The health of refugees; public health perspectives from crisis to settlement* içinde, (ss. 14–34). South Melbourne: Oxford University Press.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER:

Doğum Tarihi: 19.08.1987

Doğum Yeri: Ankara

Ünvan: Psikolog

EĞİTİM:

2011-2013

Maltepe Üniversitesi

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans

2006-2011

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Psikoloji Lisans